

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Veřejné a sociální politiky

Diplomová práce

2021

Bc. Alexandra Lacinová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Trans lidé jako cílová populace české veřejné politiky

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Alexandra Lacinová

Studijní program: Veřejná a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Eva Hejzlarová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. 5. 2021

Bc. Alexandra Lacinová

Bibliografický záznam

LACINOVÁ, Alexandra. *Trans lidé jako cílová populace české veřejné politiky*. Praha, 2021. 108 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Sociologických studií. Katedra Veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Eva Hejzlarová, Ph.D.

Rozsah práce: 142 593 znaků včetně mezer

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na identifikaci policy designu ve vztahu k trans osobám v České republice v období let 2012–2020. V práci je využita teorie sociální konstrukce cílových populací (TSKCP) od autorek Schneider a Ingram. Cílem práce je popsat tři hlavní prvky TSKCP: obsah veřejné politiky, politickou moc cílové populace a její sociální konstrukci. Na základě toho se práce snaží zařadit cílovou populaci trans osob dle typologie využití teorie. V rámci práce bylo provedeno pět rozhovorů s respondenty a zejména výpovědi těchto expertů a také analýza veřejně politických dokumentů jsou jádrem pro zodpovězení výzkumných otázek. Dále byla provedena analýza více než sedmi desítek internetových článků vztahujících se ke zkoumané populaci během stanoveného období, díky nimž je zodpovězena otázka, jak jsou trans lidé v českých internetových médiích konstruováni. Z této analýzy vzešly dvě hlavní kategorie včetně podrobnějšího vysvětlení. Práce přináší ve svých výsledcích také identifikaci benefitů a zátěží, které pro zkoumanou cílovou populaci plynou z legislativního nastavení.

Abstract

The master thesis is focused on policy design identification in relation to trans people in the Czech Republic in the time period 2012–2020. The work uses the theory of Social Construction of Target Population (TSKCP) written by authors Schneider and Ingram. The goal of this paper is to describe three main elements of TSKCP: content of public policy, political power of the target population and its social construction. Based on this, the paper aims to classify the target group of trans people according to the typology of the theory used. For the purpose of this paper, five interviews with respondents were conducted and especially statements of experts as well as analysis of public policy documents are the key parts for answering the research question. Next, analysis of more than seventy online articles related to the examined population within the given time frame was conducted, thanks to which the question of how trans people are constructed in the Czech internet media was answered. There were two main categories as an outcome of this analysis, including a more detailed explanation. The work also brings in its results the identification of benefits and burdens that arise for the examined target population from the legislative setting.

Klíčová slova

Trans lidé, transsexualita, změna pohlaví, sociální konstrukce cílových populací, policy design

Keywords

Trans people, transsexuality, gender reassignment, Social Construction of Target Populations, policy design

Title

Trans people as the target population of Czech public policy.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce paní Mrg. Evě Hejzlarové, Ph.D. a to za její odborný dohled při psaní této práce. Především bych ji ráda poděkovala za její trpělivost, investovaný čas, důležité odborné připomínky a rychlé reakce ohledně zpětné vazby a jakýchkoli rad. Především ale paní Hejzlarové moc děkuji za velmi milý, lidský a vřelý přístup. Práce pod jejím vedením pro mne byla velmi povzbuzující, příjemná a inspirativní. Paní Hejzlarová je taková vedoucí práce, kterou by si každý student mohl jen přát. Poděkování patří také mé spolužačce a kamarádce Gabriele Lazárkové, která pro mne byla v průběhu celého studia nenahraditelnou oporou.

Obsah

ÚVOD	12
1. VYMEZENÍ POJMŮ	14
2. CÍLE A OTÁZKY	17
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	18
3.1. SOCIÁLNÍ KONSTRUKCE CÍLOVÝCH POPULACÍ	18
3.2. CÍLOVÉ POPULACE	18
3.2.1. <i>Typy cílových populací</i>	19
3.3. POLICY DESIGN A SOCIÁLNÍ KONSTRUKCE	22
4. METODOLOGIE	25
4.1. PŘÍPADOVÁ STUDIE	25
4.2. DATA A METODY SBĚRU DAT	26
4.2.1. <i>Primární data</i>	26
4.2.2. <i>Sekundární data</i>	28
4.3. ANALÝZA DAT	30
4.4. KVALITA VÝZKUMU A ETICKÉ OTÁZKY	31
5. VYMEZENÍ CÍLOVÉ POPULACE	34
6. POLICY DESIGN VE VZTAHU K TRANS OSOBÁM V LETECH 2012-2020	37
6.1. LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA V ČESKÉ REPUBLICE VE VZTAHU K TRANS OSOBÁM	37
6.1.1. <i>Občanský zákoník</i>	39
6.1.2. <i>Zákon o specifických zdravotních službách</i>	40
6.1.3. <i>Zákon o matrikách, jménu a příjmení</i>	42
6.1.4. <i>Další legislativní úprava</i>	43
6.1.5. <i>Navrhované změny legislativy</i>	46
6.2. DOPORUČENÝ POSTUP PŘI PROVÁDĚNÍ CHIRURGICKÝCH ZÁKROKŮ SMĚŘUJÍCÍCH KE ZMĚNĚ POHLAVÍ	49
6.3. PRÁVNÍ SITUACE TRANS OSOB V ČESKÉ REPUBLICE DLE INDEXU TRANS PRÁV TGEU	50
6.3.1. <i>Evropský kontext trans práv</i>	53
6.4. BENEFITY A ZÁTĚŽE PLYNOUCÍ Z LEGISLATIVNÍHO NASTAVENÍ DLE EXPERTŮ	54

7. MOC CÍLOVÉ POPULACE	58
7.1. POLITICKÉ STRANY A TRANS PROBLEMATIKA	58
7.2. RADA VLÁDY PRO LIDSKÁ PRÁVA	60
7.3. VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV	62
7.4. NEVLÁDNÍ ORGANIZACE PODPORUJÍCÍ TRANS KOMUNITU V ČR	63
7.5. POLITICKÁ MOC CÍLOVÉ POPULACE Z POHLEDU DOTAZOVANÝCH EXPERTŮ	65
8. IDENTIFIKACE CÍLOVÉ POPULACE V ČESKÉM INTERNETOVÉM PROSTORU	66
8.1. POZITIVNÍ SOCIÁLNÍ KONSTRUKCE	67
8.2. NEGATIVNÍ SOCIÁLNÍ KONSTRUKCE	69
9. DISKUZE ZÁVĚRŮ	72
ZÁVĚR	77
POUŽITÁ LITERATURA	80
TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE	96
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	103
SEZNAM PŘÍLOH	104
PŘÍLOHY	105
ZDROJ: VYHLÁŠKA Č. 424/2013 SB.	107

Použité zkratky:

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
FN	Fakultní nemocnice
LGBT	Lesby, gayové, bisexuálové, a trans osoby
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
RADA	Rada vlády pro lidská práva
TSKCP	Teorie sociální konstrukce cílových populací
TGEU	Transgender Europe
TSKCP	Teorie sociální konstrukce cílových populací
VÝBOR	Výbor pro sexuální menšiny

Úvod

V České republice (dále jen ČR) žije dle dostupných dat okolo 1000 trans osob (Úřad vlády 2007). Trans lidé jsou osoby, které se neztotožňují se svým biologickým pohlavím (Šabatová 2019). Někteří z nich se proto rozhodnou projít procesem tranzice (změny pohlaví), například v roce 2019 o tuto změnu požádalo okolo 157 osob (MZČR 2020). Tranzice je náročný proces, a to jak po fyzické stránce, tak zejména po stránce psychické. Proces změny pohlaví je rozdělen do několika etap. V první fázi se jedná o stanovení diagnózy poruchy pohlavní identity lékařem a dojde k zahájení psychoterapie. Následuje fáze s anglickým názvem Real life experience (dále jen RLE). Ta trvá minimálně jeden rok a trans osoba během ní musí po celou dobu na veřejnosti vystupovat pod pohlavím, jímž se cítí být. Trans lidé si v tento čas mohou změnit své původní jméno na neutrální tvar¹. V této fázi probíhá také hormonální léčba, může docházet i k estetickým úpravám zevnějšku. Po úspěšném absolvování RLE může trans osoba písemně požádat Odbornou komisi pro provádění změny pohlaví transsexuálních pacientů o chirurgickou změnu pohlaví, jíž součástí je také sterilizace. Po tomto operativním zákroku následuje změna úřední identity osoby (Fífková 2008).

Ve společnosti stále ale existuje skupina těch z trans osob, která nechce či z nějakého důvodu nemůže chirurgický zákrok změny pohlaví podstoupit a jsou tak nuceni úředně vystupovat pod svým biologickým pohlavím, jímž se ale necítí být (Pospíšil in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018). „*Toto medicínské pojetí u většiny české odborné veřejnosti stále převládá. U zákonodárců i širší veřejnosti můžeme spíše hovořit o nedostatečné informovanosti, přičemž hraje svou roli i genderově stereotypní vnímání světa, podle kterého je člověk buď mužem, nebo ženou.*“ (Otáhal, Plešmíd 2015:2-3)

Ve své diplomové práci se budu zabývat identifikací policy designu, který se na cílovou populaci zaměřuje, a to v období let 2012-2020. Fokus bude kladen zejména na legislativní rámec cílící na trans osoby, který zejména upravuje právě proces změny pohlaví, s čímž se pojí také úřední změna jména trans osob. Z tohoto nastavení vyplývá nepochybně pro trans osoby celá řada výhod i omezení (neboli benefitů a zátěží).

¹ Neutrální jména (neboli rodově neutrální jména) jsou například: Alex, Nikola, René.

„Normativní medicínský a na něm založený legislativní systém nutí rozhodnout se binárně a jednoznačně a také se přizpůsobit ...normativitě – změnit vzhled, užívat hormony, dokonce se pro získání určitých občanských práv (jako je využívání veřejných prostor a institucí) vzdát některých jiných (nucená sterilizace a operativní zákroky, které mohou být narušením integrity těla, ale i lidské důstojnosti).“ (Pavlica, Heumann, Kučera 2019:7-8) V práci je využita teorie sociální konstrukce cílových populací (dále jen TSKCP) od autorek Schneider a Ingram, díky níž budu moci na závěr trans osoby zařadit do jedné z cílových populací, s nimiž teorie operuje a lépe tak vysvětlit, jak velkou politickou moc má cílová populace pro ovlivňování politiky. Dále budu zjišťovat, jak jsou trans lidé konstruováni během zkoumaného období v českých internetových médiích a následně uvedu, do jaké míry spolu prvky moci, sociální konstrukce a obsahu veřejné politiky korespondují. Kromě již zmíněných internetových článků budou v práci využity rozhovory s experty na danou problematiku a řada veřejně politických dokumentů.

Téma diplomové práce jsem si zvolila z důvodu jeho jinakosti, jisté kontroverznosti a svým způsobem stále určité míry tabuizace. Dlouhodobě se ráda zajímám o takové skupiny ve společnosti, které nejsou příliš velké, ale o to více jsou zajímavější a odlišné. Proto jsem si pro své zkoumání zvolila trans osoby, abych zjistila, jakou optikou na ně veřejná politika nahlíží. Navíc, tematika trans osob se dle mého názoru jeví jako velmi vhodná pro spojení právě s TSKCP využívající typologii cílových populací. Aktuálnost zvoleného tématu podporuje také několik měsíců stará snaha o novelizaci legislativy směrem od zrušení podmínky chirurgického zákroku spojeného se sterilizací v případě úřední změny pohlaví a zvyšující se prezentace trans komunity v médiích, například prostřednictvím několikadílného dokumentárního projektu Trans*.

1. Vymezení pojmů

Z důvodu, že v rámci diplomové práce je řešena relativně nová problematika, rozhodla jsem se na začátek uvést několik termínů, jež se k ní váží. Považuji za důležité popsat, co se pod jednotlivými pojmy skrývá, a to hned z několika důvodů. Zaprvé se jedná, jak již bylo zmíněno, o poměrně novou problematiku, tudíž není vyloučené, že se koncový čtenář s pojmy setkává poprvé a nezná jejich přesný význam. Za druhé bych ráda předešla terminologickým neshodám a záměnám jednotlivých termínů, které se mohou zdát na první pohled podobné. Za třetí si myslím, že seznam pojmů obecně pomůže také lepší orientaci čtenáře v dané problematice. Seznam je řazen dle abecedy.

Coming out = „*Proces, kdy člověk poznává sám sebe, svou sexualitu či identitu, přichází na svou menšinovou sexuální orientaci (či na to, že jeho genderová identita neodpovídá biologickému pohlaví), učí se akceptovat sám sebe takového, jaký je (tzv. vnitřní coming out) a kdy je schopen svěřit tuto skutečnost jiným osobám či veřejnosti (tzv. vnější coming out). Coming out souvisí se společenskou heteronormativitou. Poněvadž společnost považuje automaticky každou osobu za heterosexuálně orientovanou a genderově identifikovanou v souladu se svým biologickým pohlavím, heterosexuální osoby, jejichž genderová identita odpovídá pohlaví, které jim bylo přiděleno při narození, coming outem neprochází.*“ (Šabatová 2019:5)

Female-to-male (FTM) = „*Lidé, kteří se narodili jako biologické ženy, ale vnímají sami sebe celkově nebo částečně jako muže.*“ (Křížková 2001:2)

Gender = „*Soubor charakteristik rozlišující mezi mužskými a ženskými vlastnostmi. Gender vyjadřuje myšlenku, že pokud jde o sociální chování, lidé se jako muži a ženy nerodí, ale musí se do značné míry naučit jako muži a ženy jednat. Existuje řada vzorců chování, které jsou ve společnosti považovány za typicky mužské nebo ženské.*“ (Jandourek 2012:410)

Homosexualita = „*Sexuální přitažlivost k osobám stejného pohlaví, termín je používán od druhé poloviny devatenáctého století.*“ (Úřad vlády ČR 2007:71)

Intersexuální jedinci = „*Lidé, kteří se narodili s určitou kombinací mužské a ženské fyziologie [dřívější název: hermafrodit].*“ (Křížková 2001:2)

LGBT+ = „Mezinárodně používané zkratkové slovo, jež fakticky reprezentuje čtyři skupiny osob – lesby (L), gaye (G), bisexuály (B) a trans osoby (T). Symbol „+“ umožňuje zařadit další různorodá určení vlastní sexuální orientace, identity či případnou sexuální nevyhraněnost.“ (Šabatová 2019:7)

Male-to-female (MTF)= „Lidé, kteří se narodili jako biologičtí muži, ale vnímají sami sebe celkově nebo částečně jako ženy.“ (Křížková 2001:2)

Pohlaví = „Biologicky podmíněné rozdíly mezi ženami a muži, které jsou univerzální. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují lidské bytosti jako ženy a muže, zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.“ (ČSÚ 2016)

Pohlavní identita = „Subjektivně vnímaný pocit sounáležitosti či naopak rozporu s vlastním tělem, s jeho primárními a sekundárními pohlavními znaky, i se sociální rolí přisuzované danému pohlaví.“ (Fifková in Weiss 2010:439)

Real life experience (real life test) = „Real-life experience nebo real-life test je období, kdy transsexuál žije plně v preferované roli pohlaví. Cílem RLE je potvrdit, že daná transgender osoba může úspěšně fungovat jako člen daného pohlaví ve společnosti, stejně jako potvrdit, že chce žít jako opačné pohlaví po zbytek svého života.“ (Němcová 2018)

Sexuální orientace = „Obvykle trvalý pocit emocionální a sexuální přitažlivosti k některému pohlaví či v některých případech k pohlavím oběma.“ (Úřad vlády ČR 2007:72)

Trans osoba/lidé² = „Zastřešující termín označující ty, jejichž genderová identita (prožívané pohlaví) se liší od biologického pohlaví, které jim bylo určeno po narození. Termín zahrnuje osoby s transsexuální minulostí, transgender osoby, transsexuální osoby, cross-dressery apod...“ (Šabatová 2019:8)

² Dříve se využívalo označení *transsexuál/ka*, které je dnes již kritizováno a nahrazováno pojmem *trans osoba*. V práci jsou využívány dva termíny: *trans lidé* a *trans osoby*. Oba shodně odkazují ke zkoumané populaci. Využívání obou termínů je zvoleno pro podpoření pestrost práce.

Transgender = „Obecně zahrnuje ty z trans osob, jež chtějí žít v souladu s prožívaným pohlavím bez toho, aby nutně musely podstupovat lékařské zásahy.“ (Šabatová 2019:8)

Transsexualita (Transsexualismus) = „Žádost žít a být akceptován jako člen opačného pohlaví obvykle spojený s pocitem nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo s jeho nevhodností, a s přáním chirurgického a hormonálního zásahu, aby tělo odpovídalo, pokud možno, preferovanému pohlaví.“ (MKN 2018)

Tranzice = „Přechod k životu v souladu s naším skutečným rodem (může a nemusí zahrnovat např. změnu jména, osobních zájmen, vzhledu atd.), v současné době je její medicínská část řešena v ČR dle zákona č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, §21-23; vyžadované podmínky k chirurgickým zákrokům dle tohoto zákona jsou: dovršení 18 let věku, stanovení diagnózy, neexistence manželství nebo registrovaného partnerství, vlastní písemná žádost a kladné stanovisko odborné komise; naopak např. tzv. neutrální jméno zákonným požadavkem není, přesto ho komise často svévolně požaduje.“ (Pavlica, Heumann, Kučera a kol. 2019:81)

Změna pohlaví = „Změna pohlaví představuje v českém společenském i právním prostředí mnohovrstevnatý pojem. Zahrnuje jednak tzv. chirurgickou změnu pohlaví, tj. souhrn chirurgických zákroků, jež vedou ke sladění primárních a sekundárních pohlavních znaků člověka s jím prožívaným pohlavím. Změna pohlaví však zahrnuje i tzv. úřední (administrativní) změnu pohlaví, tj. uvedení údajů dostupných o osobě a úředních dokladů do souladu s tím, jaké pohlaví osoba prožívá. Chirurgická změna pohlaví může a nemusí být podmínkou té úřední, záleží především na konkrétní právní úpravě.“ (Šabatová 2019:9)

2. Cíle a otázky

Hlavním cílem této práce je identifikovat policy design ve vztahu k trans osobám v České republice za období 2012-2020³ a zjistit, do jaké míry spolu korespondují tři hlavní prvky teorie sociální konstrukce cílových populací (dále jen. TSKCP⁴): obsah veřejné politiky, politická moc cílové populace a její sociální konstrukce. Dílčím cílem práce je zjistit, do jaké skupiny dle TSKCP řadíme skupinu trans osoby. Cíle a otázky práce reprezentuje následující tabulka číslo 1:

Tabulka 1: Výzkumné cíle a otázky

Výzkumné cíle:	Výzkumné otázky:
<p>1. Popsat policy design vztahující se k trans osobám v ČR v období let 2012–2020 za pomoci analytického rámce TSKCP.</p> <p>1.1. Identifikovat legislativní rámec ve vztahu k cílové populaci ve sledovaném období.</p> <p>1.2. Identifikovat benefity a zátěže vyplývající z policy designu pro cílovou populaci během zkoumaného období.</p>	<p>1. Jak lze popsát policy design vztahující se k trans osobám v ČR v období let 2012–2020 za pomoci analytického rámce TSKCP.</p> <p>1.1. Jaký legislativní rámec lze identifikovat ve vztahu k cílové populaci ve sledovaném období?</p> <p>1.2. Jaké benefity a zátěže vyplývají z policy designu pro cílovou populaci během zkoumaného období?</p>
<p>2. Zjistit, do jaké míry spolu korespondují tři hlavní prvky TSKCP: obsah veřejné politiky, politická moc cílové populace a její sociální konstrukce.</p> <p>2.1. Identifikovat, jakou politickou moc⁵ má cílová populace k ovlivnění policy designu.</p> <p>2.2. Zjistit, jak je cílová populace konstruována v českých internetových člancích během zkoumaného období.</p>	<p>2. Do jaké míry spolu korespondují tři hlavní prvky TSKCP: obsah veřejné politiky, politická moc cílové populace a její sociální konstrukce?</p> <p>2.1. Jakou politickou moc má cílová populace k ovlivnění policy designu?</p> <p>2.2. Jak je cílová populace konstruována v českých internetových člancích během zkoumaného období.</p>
<p>3. Zjistit, do jaké skupiny dle dělení TSKCP lze cílovou populaci zařadit.</p>	<p>3. Do jaké skupiny dle dělení TSKCP lze cílovou populaci zařadit?</p>

Zdroj: Autorka

³ Sledované období bylo zvoleno z toho důvodu, že v roce 2012 začal platit tzv. Nový občanský zákoník, který na rozdíl od předchozí verze změnu pohlaví již právně upravuje. Rok 2020 je zvolen proto, že v tomto roce došlo k prozatím poslední snaze o novelizaci legislativy směrem k trans osobám. Jelikož je práce odevzdávána v květnu 2021, konec sledovaného období vztahující se ke konci roku 2020 se jevil jako vhodný. Vzhledem ke zvolenému teoretickému rámci, který se zaměřuje na zkoumání delšího časového horizontu (cca 10 let) se stanovení zkoumaného období jevílo rovněž jako relevantní.

⁴ Teorie je blíže popsána v následující kapitole číslo 3.

⁵ Velikost politické moci je myšlena ve smyslu vysoká/ nízká, což pomůže mimo jiné k zařazení trans osob do jednoho z typů cílových populací dle TSKCP. Uchopení vnímání politické moci je blíže popsáno v kapitole číslo 7 s názvem *Moc cílové populace*.

3. Teoretická východiska

Tato kapitola se věnuje popisu teoretického východiska, které je v práci využito. Jedná se o teorii sociální konstrukce cílových populací. Nejprve popíší základní aspekty zvolené teorie a následně se v analytické a empirické části práce budu věnovat aplikaci teorie na problematiku trans osob. Teorie je vhodná k popisu konkrétních prvků policy designu, včetně sociálních konstrukcí, které jsou trans osobám připisovány médií v internetových článcích. Blíže se zaměřím na identifikaci moci cílové populace a zátěží a přínosů plynoucí pro cílovou populaci z policy designu.

3.1. Sociální konstrukce cílových populací

Teorii sociální konstrukce cílových populací daly vzniknout autorky Helen Ingram a Anne Schneider, a to ke konci 80. let dvacátého století. Schneider a Ingram si kladly celou řadu otázek, jako například proč v případě, kdy existuje rovnost všech občanů před zákonem, některé skupiny získávají politickým nastavením výhody a jiné jsou naopak neustále trestané, či proč je s některými skupinami zacházeno lépe, než s jinými (Ingram, Schneider, deLeon 2007:93).

Teorie tvrdí, že *„sociální konstrukce cílové populace má silný vliv na veřejné činitele, formuje politickou agendu a aktuální politický design. Na veřejné činitele působí silné tlaky, aby prospěšnou politiku poskytovali mocným, pozitivně konstruovaným cílovým populacím a pro negativně konstruované skupiny vymysleli represivní politiku zaměřenou na tresty.“* (Schneider, Ingram 1993:334⁶) Důležitost teorie spočívá v tom, že pomáhá objasnit, z jakého důvodu dochází k zvýhodňování některých skupin před jinými (Schneider, Ingram 1993). Pierce a kol. (2014) uvádí, že využívání teorie sociální konstrukce cílových populací mezi vědci za posledních několik let roste, což nepochybně svědčí o její popularitě a užitečnosti.

3.2. Cílové populace

„Cílová populace představuje více či méně konkrétní skupinu lidí, jejichž chování nebo životní podmínky mají být ovlivňovány danou veřejnou politikou. Jedná se o sociální

⁶ Jedná se o parafrázi anglického textu.

konstrukt utvářený na základě připisovaných sdílených charakteristik, které danou populaci činí společensky smysluplnou.“ (Nekola, Hejzlarová a Kohoutek 2020:16) Cílové populace jsou tedy zjednodušeně hráči v politické aréně, jimž jsou v rozdílných poměrech adresovány benefity a zátěže (Schneider, Sidney 2009:104).

3.2.1. Typy cílových populací

V typologii cílových populací sehrávají klíčovou roli dva pojmy: **politická moc** a **sociální konstrukce**. Na základě konvergence politické moci a sociální konstrukce představily autorky čtyři typy cílových populací. Nazývají se: *zvýhodnění*, *potřební*, *soupeřící/uzurpátoři*⁷ a *devianti*. Cílové populace lze zaznamenat do matice, kdy politická moc cílové populace (resp. její stupeň) je zanesen na svislou osu a pozitivní či negativní sociální konstrukce cílové populace je zanesena na osu horizontální (Ingram, Schneider, deLeon 2007). Výše popsané znázorňuje následující tabulka číslo 2.

Tabulka 2: Typy cílových populací dle TSKCP

		Sociální konstrukce	
		Pozitivní	Negativní
Politická moc	Vysoká	ZVÝHODNĚNÍ (advantaged)	UZURPÁTOŘI (contenders)
	Nizká	POTŘEBNÍ (dependents)	DEVIANTI (deviants)

Zdroj: Schneider, Ingram 1993:336 (upraveno, přeloženo)

Zvýhodnění oplývají pozitivní sociální konstrukcí a vysokou politickou mocí. Autorky mezi zvýhodněné řadí například staré osoby/seniory, veterány, vědce či podnikatele (Schneider, Ingram 1993:335-336). Zvýhodnění obecně jsou skupina ve společnosti zasloužilých osob, které jsou bezpochyby příjemci mnoha výhod ve veřejné politice. Zmiňme například daňové úlevy. Lze tvrdit, že spíše než zátěže jsou jim adresované benefity, o jejichž nároku jsou navíc často velmi dobře informováni. Spatřujeme-li zde nějaké zátěže, jsou to takové, které mají spíše dobrovolnickou podobu.

⁷ Označení *uzurpátoři* využívají Nekola, Hejzlarová a Kohoutek ve své publikaci s názvem *Česká veřejná politika optikou teorie sociální konstrukce cílových populací* (2020).

Prosazení benefitů adresovaných této skupině je bezpochyby výhodné i pro tvůrce politik, jelikož akceptace navržených politik touto skupinou podporuje jejich celkové přijetí ve společnosti. Tyto osoby jsou v sociální hierarchii považovány za důležité a mohou se k návrhům politik vyjadřovat prostřednictvím fór, ať už přímo, nebo v zastoupení (Schneider, Ingram, deLeon 2014:110-111).

Potřební, ač mají nízkou politickou moc, jsou konstruováni pozitivně. Do této skupiny řadíme například děti a matky či zdravotně znevýhodněné osoby (Schneider, Ingram 1993:335-336), dále pak chudé rodiny, studenty, hladové osoby bez domova, oběti katastrof (Schneider, Ingram, deLeon 2014:112)⁸. Ačkoli jsou potřební obecně považováni za „dobré lidi“, výhody jsou jim adresovány ve velmi omezené míře, navíc často podléhají určitým pravidlům, jako je například testovanost nároku na dávky. Je důležité říci, že podpora pro tuto skupinu je v dobách krize omezována jako jedna z prvních, a naopak v časech blahobytu zřizována jako jedna z posledních. Jelikož tato skupina nemá dostatečnou politickou moc, je pro ni obtížné požadovat více výhod. Ty přicházejí až opravdu ve chvíli, kdy je to nezbytně nutné (Schneider, Ingram, deLeon 2014:112).

Uzurpátoři jsou taková cílová populace, která, ačkoli oplývá politickou mocí, je konstruována negativně. Do tohoto typu cílové populace řadíme například velké odborové organizace/svazy, bohaté osoby, kulturní elity (Schneider and Ingram 1993:335-336). Dále sem řadíme také pojišťovací společnosti či banky. Uzurpátoři mají k dispozici značné politické zdroje, nicméně společnost je často považuje za osoby sobecké, nedůvěryhodné a morálně podezřelé. Výhody jsou uzurpátorům díky jejich vysoké politické moci adresované, nicméně často obtížně dohledatelné, popřípadě až skryté (Schneider, Ingram, deLeon 2014:111-112), „*protože žádný zákonodárce nechce otevřeně dělat dobré věci pro pochybné lidi nebo být obviněn z manipulace s pravidly, díky čemuž by zvýhodňoval některé prostřednictvím zvláštních přidělů.*“ (Schneider, Ingram, deLeon 2014:111-112⁹)

Devianti, jako poslední typ cílové populace, mají nízkou politickou moc a jsou konstruováni negativně. Mezi devianty řadíme například zločince či drogově závislé (Schneider, Ingram 1993:335-336) či sexuální delikventy, nelegální přistěhovalce, drogové

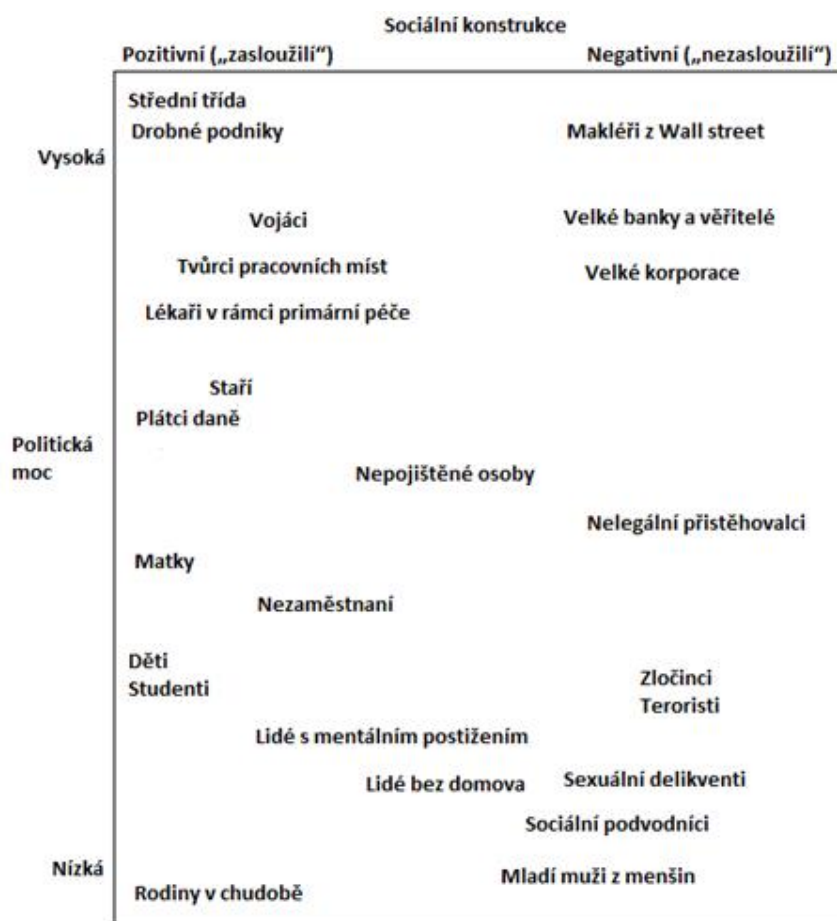
⁸ Jak dodává Schneider, Ingram, DeLeon (2014:112), kromě výše zmíněných sem řadíme i další kategorie „*nešťastníků.*“

⁹ Jedná se o parafrázi anglického textu.

dealery. Existuje málo advokátních skupin, které by byly ochotné tuto skupinu podporovat (Schneider, Ingram, deLeon 2014:112). „Tvůrci politik mohou získat značný politický kapitál za potrestání těch, kteří nemají moc nebo prostředky, aby se bránili, a navíc širší veřejnost věří, že si nezaslouží nic lepšího.“ (Schneider, Ingram, deLeon 2014:112)

Autorky teorie představily velmi podrobné schéma, ve kterém zachycují výše popsanou typologii na základě zmíněné konvergence sociální konstrukce (pozitivní, negativní) a politické moci (vysoké a nízké). Schéma nabízí i řadu dalších konkrétních zástupců cílových populací i mimo těch, které byly již zmíněny. Výše popsané zobrazuje obrázek číslo 1:

Obrázek 1: Podrobná typologie cílových populací dle TSKCP

Zdroj: Schneider, Ingram, deLeon 2014:111 (přeloženo, upraveno)

Je důležité zmínit, že mezi skupinami nejsou ostré hranice, jedná se spíše o politický prostor, v rámci něhož jsou na základě empirického zkoumání zmíněné skupiny rozprostřeny (Schneider, Ingram, deLeon 2014; Schneider, Ingram, deLeon 2007). Dále

autorky upozorňují na to, že typologie cílových populací není v čase konzistentní, naopak se může měnit a skupiny se mohou na spektru přemisťovat. V tomto procesu hrají důležitou roli obhájci (*advocates*) a odpůrci (*opponents*) sociálních konstrukcí a způsob smýšlení o dané cílové populaci. Obecně stabilní a vůči změnám resistantní jsou silně kulturně zakořeněné sociální konstrukce (Schneider, Ingram 1997). Je nezbytné upozornit na fakt, že výběr konkrétní cílové populace ve vztahu k adresované veřejné politice značně souvisí s hodnotami, které jsou uznávány jak politiky, tak společností, namísto s racionální kalkulací (Schneider, Ingram 1997).

3.3. Policy design a sociální konstrukce

V rámci policy designu existují základní prvky popisující politiku. Představuje je následující tabulka číslo 3:

Tabulka 3: Prvky policy designu

✓ Cílové populace (<i>target populations</i>)
✓ Sociální konstrukce (<i>social constructions</i>)
✓ Definice problémů a cílů, které mají být sledovány (<i>problems and goals</i>)
✓ Nástroje (<i>tools</i>) – že oni můžou nebo ne na sterilizaci
✓ Pravidla (<i>rules</i>)
✓ Odůvodnění (<i>rationales</i>)
✓ Předpoklady (<i>assumptions</i>)
✓ Implementační struktura (implementation structure) – pod jaký MZ
✓ Benefity a zátěže (<i>benefits and burdens</i>)

Zdroj: Pierce a kol. 2014:6, Schneider, Sidney 2009:104-105

Policy design je formován dvěma hlavními prvky, jimiž jsou **sociální konstrukce cílové populace** a její **politická moc** (Ingram, Schneider, deLeon 2007). Politická moc odkazuje ke schopnosti ovlivňování chování ostatních aktérů, ke kontrole informací a ovlivňování veřejného mínění a ke schopnosti ovlivňovat ideologické postoje občanů (Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:13-14). Sociální konstrukce odkazují k uznání určitých společných charakteristik, které formují cílovou populaci jako sociálně významnou; jedná se o přiznání konkrétních hodnot, symbolů, charakteristik. Sociální konstrukce poukazují na stereotypy o skupinách osob. Tyto stereotypy byly a jsou utvářeny na základě náboženství, kultury, politiky či médií (Schneider, Ingram 1993:335). „*Pozitivní konstrukce zahrnují označení jako „zasloužili“, „inteligentní“, „poctiví“, „veřejně angažovaní“ atd. Negativní konstrukce zahrnují označení jako „nezasloužili“,*

„hloupi“, „nečestní“ a „sobečtí.“ (Schneider, Ingram 1993:335¹⁰) „Sociální konstrukce jsou tedy reflektovány tvůrci veřejných politik při výběru cílové populace a utváření obsahu dané politiky. Konstruovaná hodnocení se vztahují k míře, s jakou si cílové populace zaslouží podporu (*deservingness*) v podobě určité politiky a jejího designu.“ (Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:19)

Politická moc a sociální konstrukce jsou zásadní pro přerozdělování **benefitů** (*benefits*) a **zátěží** (*burdens*) pro danou cílovou populaci. Benefity (výhodnější politika) obecně bývají poskytovány ve velké míře skupině zvýhodněných. Velmi málo benefitů, pokud nějaké, obdrží skupina závislých a deviantů (Schneider, Ingram 1993). Naopak zátěže jsou adresovány skupinám s negativní sociální konstrukcí. Například cílová populace deviantů získává značnou míru zátěží. Pro zvýhodněné je snadné, aby své problémy přenesly do agendy legislativy, může pro ně také existovat větší množství pozitivních pravidel a více výdajů, než je oprávněno (Schneider, Ingram 1993). „Zvýhodněné skupiny mají zdroje a kapacity pro formování jejich vlastních konstrukcí a pro boj proti snahám, které by je líčily negativně.“ (Schneider, Ingram 1993:337¹¹) Naopak devianti nemají téměř žádnou kontrolu nad agendou politiky, navíc jsou často trestáni (Schneider, Ingram 1993).

Dalším prvkem policy designu, kromě výše zmíněných, jsou **pravidla**. Můžeme je definovat jako směrnice, které řídí, kdo a co dělá, s jakými zdroji a v jakém čase (Schneider, Sidney 2009:104). Pravidla v rámci této teorie řídí alokaci určité výše benefitů a zátěží směrem k cílovým populacím. Pravidla nalézáme v právních předpisech, například v zákonech (Schneider, Ingram 1997 in Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:25). Dalším prvkem je **odůvodnění**, které se využívá pro legitimizaci daného politického designu (Schneider, Sidney 2009:105) a má explicitní charakter (Schneider, Ingram 1997 in Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:27). Nesmíme vynechat ani **předpoklady**, které odkazují ke kapacitě cílové populace. V policy designu sehrávají důležitou roli také **nástroje**, což jsou pobídky či překážky, které poskytují dozor nad tím, aby jednání probíhalo v mezích pravidel (Schneider, Sidney 2009). Konkrétními nástroji jsou například

¹⁰ Jedná se o parafrázi anglického textu.

¹¹ Jedná se o parafrázi anglického textu.

autorita, stimuly a sankce, přesvědčování, učení, budování kapacit. Dalším elementem designu politik je **implementační struktura**, která ovšem záleží na konkrétní cílové populaci, pro niž je určena. Implementační struktura je tvořena vztahem mezi realizátory politik a cílovými skupinami (Schneider, Ingram 1997 in Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:22-27). „*Realizátoři jsou vykonavateli určité politiky za účelem dosahování cílů pomocí stanovených nástrojů, pravidel atd.*“ (Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:27) Dostáváme se k **cílům politiky**, které odkazují k rozporu mezi stavem současným a požadovaným a bývají formulovány spíše v obecnější rovině (Schneider, Ingram 1997 in Nekola, Hejzlarová, Kohoutek 2020:21-22). Právě na cíle politiky, benefity a zátěže a odůvodnění se budu v práci zaměřovat podrobněji.

4. Metodologie

Zvolená problematika policy designu vůči trans osobám je v rámci této práce nahlížena optikou kvalitativní metodologie. Kvalitativní přístup lze definovat různými způsoby. Jak uvádí Veselý a Nekola (2007:150), „*kvalitativní výzkum se snaží pochopit fenomény, jako jsou chování nebo instituce, na základě toho, jak tyto fenomény vnímají a prožívají jednotliví lidé, popř. skupiny (jejich hodnoty, rituály, symboly, víry, emoce) ve svém přirozeném prostředí a v různých situacích.*“ Na počátku výzkumného procesu stojí (obecnější) výzkumná otázka, která je následovaná sběrem velkého objemu dat od menšího počtu objektů. Následně projdou data organizací a dochází k interpretování výsledků a k definování zjištění/hypotéz (Veselý, Nekola 2007:150). Kvalitativní přístup se tedy obecně snaží o porozumění problému, jenž je zkoumán a využívá proto logiku indukce, tj. nejprve dochází ke sběru dat a až poté k formulování vztahů. Kvalitativní metodologie ovšem v obecné rovině spíše neumožňuje zobecňovat výsledky šetření (Reichel 2009:41). Je důležité zmínit také to, že „*v kvalitativním výzkumu se etapy identifikace problému a formulace výzkumné otázky, přípravy výzkumu, sběr dat a jejich vyhodnocování vzájemně prostupují.*“ (Hendl 1997 in Reichel 2009:64) Kvalitativní výzkum je typický pro volbu takových témat, jež nejsou dostatečně prozkoumána nebo o nichž máme zájem formulovat nová stanoviska, smýšlení (Šedová, Švaříček 2007:24). Reichel (2009:67) upozorňuje na to, že ačkoli se od výzkumníka očekává určitá míra subjektivity, je nezbytné, aby si zachoval určitý kritický odstup.

4.1. Případová studie

Výzkumný design využitý v této práci je případová studie (*case study design*), která se zabývá porozuměním konkrétnímu případu (jedince, instituce) v průběhu určitého času za pomoci hlubší analýzy (Veselý, Nekola 2007:152). „*Případová studie je tak zvláště vhodná k výzkumu témat, která jsou málo probádaná nebo pro badatele z vnějšku obtížně srozumitelná.*“ (Veselý, Nekola 2007:152) V rámci případové studie dochází k využití všech dostupných metod sběru dat (rozhovory, analýza dokumentů) a k použití vícera zdrojů informací. Případová studie si proto žádá dostatečnou časovou dotaci pro práci s případem. Jednou z předností případové studie je to, že výsledky odpovídají realitě a jsou jasnější a zřetelnější pro širší okruh čtenářů. Naopak nevýhodou je problém se zobecněním

výsledků či přílišné zkruslení ze strany výzkumníka (Sedláček in Šedová, Švaříček 2007:97-112). Na základě charakteristiky zvoleného výzkumného designu si myslím, že v kontextu zkoumané problematiky je jeho aplikace opravdu vhodná k využití.

4.2. Data a metody sběru dat

V rámci práce je využita teorie sociální konstrukce cílových populací, což se odráží i ve sběru a analýze dat. Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem v práci využila primární i sekundární zdroje dat.

4.2.1. Primární data

Primární data byla získávána prostřednictvím dotazování. „Dotazování je výzkumný postup, při kterém jsou pomocí pokládání otázek a zaznamenávání odpovědí získávány informace o jedné či více skupinách lidí – o jejich vlastnostech, mínění, postojích nebo předchozích zkušenostech.“ (Veselý, Nekola 2007:170) Formou dotazování byl zvolen kvalitativní rozhovor (*interview*). Konkrétně byl ve výzkumu využit polostrukturovaný rozhovor, o kterém Hendl (2005:168) uvádí, že „se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“ V rámci interview byl využit průvodce danými tématy, tj. scénáře pro rozhovor. Scénář obsahoval následující okruhy témat:

- *Legislativa směřující k trans osobám v ČR v rámci zkoumaného období*
- *Benefity a zátěže vyplývající z policy designu pro cílovou populaci*
- *Politická moc cílové populace*
- *Novelizace legislativy týkající se cílové populace*
- *Vnímání trans osob v českém veřejně politickém prostoru*

Rozhovor byl proveden s respondenty, kteří byli vybíráni na základě záměrného, nepravděpodobnostního výběru, v rámci něhož „nemá každý z prvků základního souboru stejnou možnost, tj. pravděpodobnost stát se součástí výběrového souboru.“ (Reichel 2009: 80) Byly využity dva postupy výběru respondentů: výběr úsudkem a výběr nabalováním/metoda sněhové koule (*snowball sampling*). Výběr úsudkem odkazuje k tomu, že „výzkumník znalý kontextů znalé problematiky vybere prvky sám.“ (Reichel 2009:83) Naopak „metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu

postupného nominování dalších osob již známými případy.“ (Hartnoll a kol. 1997:19) Reichel (2009:83) dodává, že právě tento typ výběru lze uplatňovat i pro výběr expertů, což je i případ této práce. Výběr úsudkem byl tedy využit pro počáteční oslovení několika respondentů. Tento úsudek byl získán na základě důkladného prostudování tématu a identifikací konkrétních osob/expertů, které se problematikou zabývají. Poté byl využit druhý zmíněný postup, nabalování, kdy většina respondentů byla požádána o další kontakty na odborníky, kteří se zkoumanou problematikou zabývají. Kombinací obou způsobů výběru se podařilo získat celkem pět expertů. Navázání prvního kontaktu s respondenty proběhlo většinou pomocí emailu, v jednom případě byl respondent osloven prostřednictvím sociální sítě Facebook. Všechny rozhovory s respondenty byly nahrávány a to z toho důvodu, aby docházelo k naprostému soustředění se na odpovědi respondentů a na jejich soustředěné dotazování. Po ukončení rozhovoru došlo k transkripci nahrávek a k jejich následnému smazání. Sběr dat probíhal v rozmezí měsíců února až dubna 2021. Časová dotace pro rozhovory byla 20 – 43 minut. Všechny rozhovory proběhly online formou, nikoli osobně, a to z důvodu nepříznivé situace související s COVID – 19. Jeden rozhovor neproběhl ústní formou, nicméně došlo k vyplnění archu s otázkami. Respondenty a informace o nich reprezentuje následující tabulka číslo 4.

Tabulka 4: Respondenti

Respondent:	Informace o respondentovi:	Délka a forma rozhovoru:	Datum provedení rozhovoru
Respondent č. 1 ¹²	Pan Ondřej Profant, Poslanec Parlamentu České republiky, Česká pirátská strana	30 minut – online platforma České pirátské strany	5. 2. 2021
Respondent č. 2	Paní Bára Soukupová, Poradkyně a analytička České pirátské strany, předsedkyně výboru Transparent CZ	38 minut – Zoom	10. 2. 2021
Respondent č. 3	Expert/ka z oblasti sociologie	43 minut – Zoom	9. 3. 2021
Respondent č. 4	Expert/ka z oblasti sociologie	20 minut – Zoom	6. 4. 2021
Respondent č. 5	Expert/ka z nejmenované státní instituce	Otázky byly zodpovězeny písemně prostřednictvím e-mailu	7. 4. 2021

Zdroj: Autorka

¹² V rámci této práce jsou všichni respondenti označováni jako „Respondent X“ bez ohledu na jejich pohlaví.

Získané informace od expertů byly využity dvojnásobem, a to zaprvé k průvodní a základní orientaci v této citlivé a složité problematice, v jejích trendech. Mimo to, odpovědi od respondentů sloužily přímo k zodpovězení stanovených výzkumných otázek práce.

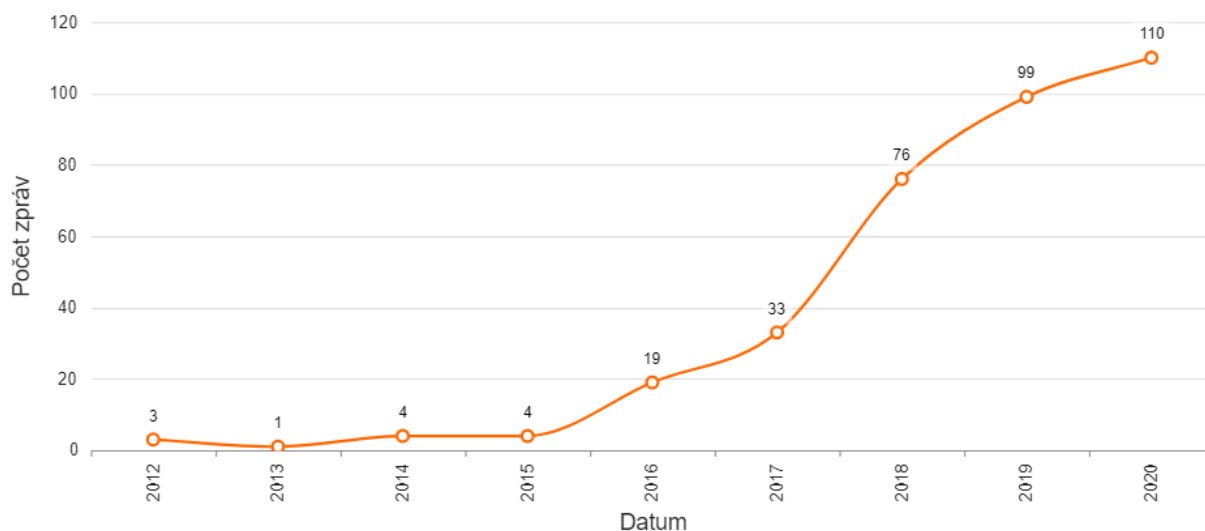
4.2.2. Sekundární data

Sekundární data byla získána několika způsoby. První z nich byla analýza dokumentů. Tato „*metoda spočívá v systematickém a důkladném vyhledávání dokumentů publikovaných k určitému tématu nebo problému a jejich prozkoumání.*“ (Treasury Board of Canada 1998 in Veselý, Nekola 2007:160) Rešerše byla provedena za pomoci online katalogů Univerzity Karlovy a internetových vyhledávačů (Google scholar apod.) Nejčastěji byly využity online zdroje, dále se jednalo o publikace zájmových skupin, které se zvolenou tematikou zabývají. Také byly využity dokumenty veřejné správy – konkrétně sněmovní tisky, které se k tématu vztahovaly. Dále byly využity statistiky (například Českého statistického úřadu) a sekundární výzkumná data z již proběhlých výzkumů na dané téma. Je důležité zmínit, že výsostnou pozici mají v rámci této práce legislativní dokumenty, které byly klíčové k popisu policy designu ve vztahu k trans osobám a celkově mají v rámci zvolené teorie důležitou pozici. Jak tvrdí někteří autoři, právě legislativní dokumenty jsou jádrem politiky (Colebatch 2005 in Nekola, Hejzlarová, Kohoutek a kol. 2020). Konkrétně se jednalo o: zákony, vyhlášky, důvodové zprávy a navrhované novely zákonů směřující k trans lidem v rozmezí zkoumaného období v ČR. Zákony a vyhlášky byly vyhledávány za pomoci dvou internetových serverů zakonyprolidi.cz a Aspi.cz, kdy jako klíčová slova byla využita: *trans, změna pohlaví, pohlaví, sexuální orientace*. V rámci Evropského práva se jednalo dále o dokumenty Evropského soudu pro lidská práva týkající se trans osob. Nalezená legislativa byla konzultována i s experty v rámci prováděného interview. V práci byly využity ale i další typy veřejně politických dokumentů a to strategické dokumenty na úrovni EU i ČR, výzkumné dokumenty (analýzy, šetření a výzkumy vztahující se ke zkoumané populaci v rámci zkoumaného období) a deklarativní a advokační dokumenty (programy politických stran v Českém kontextu).

Abych zjistila, jak jsou trans lidé konstruováni v českém internetovém prostředí, využila jsem opět data sekundární. Prvotní myšlenkou bylo pracovat se stenozáznamy,

nicméně v rámci zvoleného tématu jsem bohužel nenalezla jejich uspokojivý počet, tudíž jsem se rozhodla využít internetové články, které jsem vyhledala prostřednictvím vyhledávače *Newton Media Search*. Internetové články jsem se rozhodla využít z toho důvodu, že jejich obsah považuji za mnohem vhodnější a zajímavější pro sociální konstrukce trans osob v porovnání s nalezenými články z dalších typů zdrojů (tištěné, rozhlasové apod.). Internetové články jsem sbírala ve zkoumaném období, tj. od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2020. Klíčová slova, podle kterých jsem internetové články vyhledávala, byla „trans lidé“ a „změna pohlaví“. Celkový počet nalezených článků dosáhl čísla 349. Vývoj počtu zveřejněných internetových článků ve zkoumaném období reprezentuje následující graf číslo 1.

Graf 1: Vývoj počtu článků v letech 2012–2020

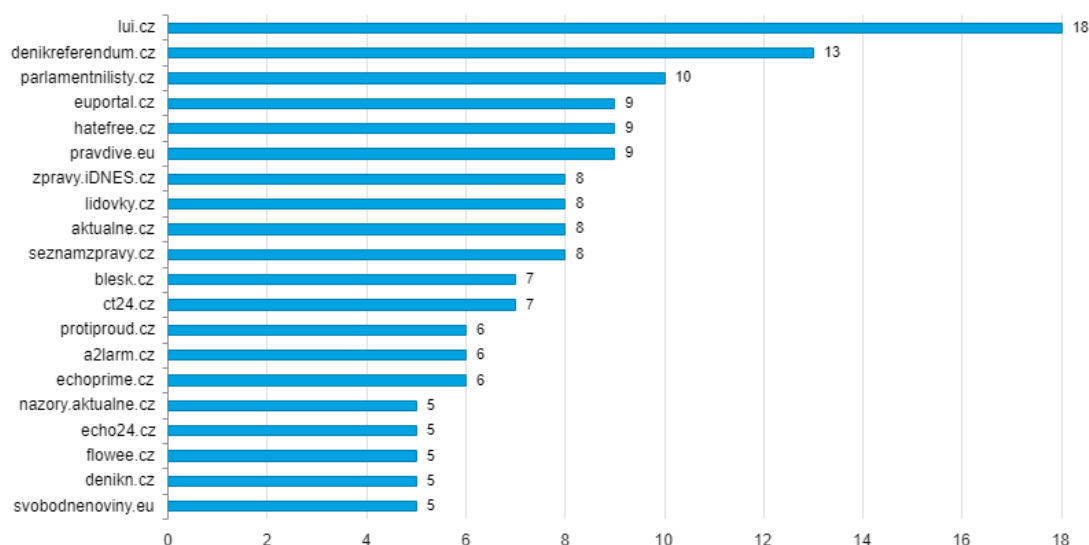

Zdroj: Newton Media

Z grafu vyplývá, že zatímco v roce 2012 byly vydány pouze tři články týkající se změny pohlaví a trans lidí, o osm let později již bylo takových článků vydáno mnohonásobně více, celkově 110. Strmý nárůst počtu internetových článků byl zaznamenán v roce 2018, což může souviset s navrhovanou legislativní novelou, která by zrušila povinnost podstoupení sterilizace osoby při úřední změně pohlaví. Pro potřeby provedení analýzy byl ovšem počet celkových 349 článků redukován na 1/3 a to systematickým náhodným výběrem, kdy do analýzy byl zařazen každý třetí článek. Následovalo vyčištění článků, aby byly do analýzy opravdu zařazeny ty články, které se

trans problematiky a změny pohlaví bezprostředně týkaly. Finální počet analyzovaných článků po vyčištění byl 77, což považuji za reprezentativní a zároveň dostačující vzorek pro potřeby práce. Co se týče zdrojů, odkud obecně všechny články pocházely, nejčastější se jednalo o stránku lui.cz, dále o servery denikreferendum.cz, parlamentnilisty.cz, europortal.cz, hatefree.cz, pravdive.eu a další. Zdroje internetových článků reprezentuje následující graf číslo 2.

Graf 2: Zdroje internetových článků

V TOP 20 zdrojích bylo 157 zpráv z celkového počtu 308.

Nejvíce jich publikoval zdroj lui.cz (18 zpráv), následuje denikreferendum.cz (13 zpráv) a parlamentnilisty.cz (10 zpráv).

Zdroj: Newton Media

4.3. Analýza dat

V rámci práce byla využita tematická analýza dat. Tematická analýza je dle Hendla (2005:264), „proces identifikace datových vzorců, datových konfigurací a témat v kvalitativních datech.“ Tematická analýza byla obecně využita z toho důvodu, že dopředu nebyly známy žádné kategorie ani témata, která by byla v datech pozorována. K odhalování těchto témat docházelo až na základě samotné práce s daty, nikoli s předchozí informovaností. Jak uvádí Reichel (2009:165), „Důležitým krokem analýz je transkripce údajů, jejich přepis z různých podob ... do formy, s kterou bude

možné dále pracovat, nejčastěji do formy písemné.“ Analýza probíhala na vytištěném selektivním transkriptu¹³ rozhovorů s respondenty. Pro organizaci dat byly využity jednoduché kódy, následně docházelo pomocí logiky indukce k identifikaci určitých vzorců a témat, jež se ve výsledných datech objevovaly. Nalezené vzorce a témata jsem následně na základě podobností a odlišností organizovala do tematických okruhů.

Abych zjistila, jak jsou trans lidé konstruováni v českých internetových člancích, využila jsem také tematickou analýzu. Mým cílem nebylo pouze odhalit kategorie, které by trans osoby vystihovaly. Naopak, snažila jsem se tyto kategorie blíže vysvětlit a popsat v hlubších souvislostech. Z toho důvodu se výběr tematické analýzy jevil jako hodný užití. Celkem jsem identifikovala dvě základní kategorie, které odrážely konstrukci trans osob v českých internetových médiích. Kromě identifikace kategorií jsem se dále pokoušela konkrétně zjistit, jakými argumenty jsou zdůvodňovány a jací sponzoři kategorií se v člancích vyskytují a informace. Ostatní data využívaná v práci byla zpracována na základě studia dokumentů (legislativních, výzkumných apod.) Využívány byly dokumenty v psané, nejčastěji elektronické podobě, jednalo se o sekundární dokumenty. Jak upozorňuje Reichel (2009: 127), „základním předpokladem studia jakéhokoli dokumentu je schopnost mu porozumět a interpretovat jej.“

4.4. Kvalita výzkumu a etické otázky

Zajištění kvality výzkumu bylo podpořeno následujícími kritérii. Prvním z nich je **spolehlivost** (*reliability*). Obecně lze tvrdit, že spolehlivost bývá v rámci kvalitativního výzkumu (oproti kvantitativnímu) spíše nižší. Z toho důvodu došlo autory Rubin a Rubinová k zavedení kritéria správnosti a pečlivosti. Kritérium správnosti poukazuje na situaci, kdy by si výzkumník nikdy neměl domýšlet informace a naopak pracovat pouze se získanými informacemi. Naopak kritérium pečlivosti odkazuje k tomu, že výzkumník dokáže své závěry patřičně podložit (Šedová, Švaříček 2007:39-40). Výše zmíněná kritéria jsem se v rámci mého výzkumu snažila co nejlépe naplnit a to následujícím způsobem. Pracovala jsem pouze se získanými informacemi, a to jak od respondentů, tak z dalších

¹³ Doslovná transkripce nebyla využita z důvodu vynechání nerelevantních pasáží rozhovorů.

zdrojů (získaných pomocí desk research), a během výzkumu nedocházelo k využívání nepodložených tvrzení, kdy jsem získaná data patřičně citovala.

Dalším kritériem je **důvěryhodnost** (*credibility*). K zajištění důvěryhodnosti jsem využila následující techniky. První z nich je reflexe kolegů (*peer de-briefing*), která odkazuje k situaci, kdy vědec průběžně předkládá své hloubání kolegům, což má za cíl podpořit celkovou srozumitelnost práce (Šedová, Švaříček 2007:34-35). Diplomová práce byla proto průběžně zasílána na kontrolu vedoucí práce, která díky svým věcným připomínkám přispěla k finální podobě práce a také ke zvýšení srozumitelnosti textu i pro ostatní čtenáře.

Dále se jedná o **výběr účastníků**, kdy je důležité vybrat takové účastníky výzkumu, jejichž zkušenosti jsou opravdu dostatečné a přínosné. Výzkumník by neměl zároveň zapomenout uvést, proč ke konkrétnímu výběru došlo¹⁴. V neposlední řadě jsem ve své práci využila uvádění přímých citací (*quotations*). Důležité je ovšem dát si pozor na jejich nadužívání (Šedová, Švaříček 2007:34-35). V rámci spolehlivosti výzkumu a práce s daty je také Šedovou a Švaříčkem (2007:41) doporučován přesný přepis nahrávek rozhovoru, což jsem taktéž učinila. Posledním využitým kritériem podporující spolehlivost výzkumu využitého v práci bylo členské ověřování (*member checking*), při němž „*závěry našeho výzkumu ověřujeme přímo u členů zkoumané skupiny... členské ověřování se dělá zpravidla na konci procesu výzkumu.*“ (Šedová, Švaříček 2007:33)

Nedílnou součástí výzkumné práce jsou také **etické otázky**. Jedním z nezbytných aspektů etiky je důvěrnost, která odkazuje na to, že během výzkumu nedojde k poškození účastníků a nebude jim způsobena újma (Šedová, Švaříček 2007). Tento aspekt se v rámci práce podařilo naplnit. Dalším důležitým bodem je nepochybně poučený souhlas od účastníků výzkumu (Šedová, Švaříček 2007). Všichni účastníci výzkumu poskytli ústní či psaný souhlas s účastí ve výzkumu¹⁵, o jehož podstatě a účelu byli předem obeznámeni. Někteří respondenti dále souhlasili se zveřejněním jejich skutečné identity, tudíž jsou v práci zveřejněna jejich reálná jména, nicméně většina respondentů si nepřála být uváděna skutečným jménem a zažádala o možnost vystupování v anonymitě. V rámci zachování

¹⁴ Výběr respondentů je blíže popsán v kapitole 4.2.1. *Primární data*.

¹⁵ Informovaný souhlas v psané podobě je součástí příloh práce.

práce jsou všichni experti označováni jako „Respondent X“. Jak dále uvádí Reichel (2009:178), „*Jakékoli pořizování zvukového ... záznamu, případně použití další techniky a pomůcek musí být zkoumaným osobám předem oznámeno...*“ Z toho důvodu byli respondenti vždy na začátku rozhovoru požádáni o souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon, který poskytli všichni, s nimiž byl rozhovor proveden. Šedová a Švaříček (2007) v rámci etiky výzkumu hovoří také o zpřístupnění práce účastníkům výzkumu. K naplnění tohoto aspektu také došlo, účastníkům výzkumu byla práce samozřejmě po jejím zhotovení poskytnuta.

I přes veškerou snahu má diplomová práce řadu **omezení**. Jak upozorňuje Hendl (2005:50), výzkum kvalitativní povahy neumožňuje zobecňovat výsledky šetření na celou populaci a taktéž provádění kvantitativních předpovědí je značně problematické. Další omezení spatřuji nepochybně v oblasti výběru respondentů. Širší okruh odborníků z různých oblastí by jistě přinesl další zajímavé informace. V práci jsou uvedeni ti z odborníků, kteří žádost o provedení rozhovoru přijali a měli zájem vyjádřit svůj názor. Osloveni ovšem byli i další experti, kteří ovšem na email nereagovali, tudíž práce může být ochuzena o další úhly pohledu. V souvislosti s respondenty musím také zmínit, že vzhledem k situaci spojené s Covid 19 byly rozhovory vedeny pouze v online formě, což bohužel mohlo přinést také určité omezení oproti osobnímu setkávání, které může být vnímáno jako vhodnější. Případná omezení lze také nalézt v oblasti internetových článků, kdy by volba například tištěných médií mohla přinést odlišné konstrukce trans osob.

5. Vymezení cílové populace

Jak uvádí Reichel (2009:76), cílová populace „je množina objektů, kterých se zkoumání týká a na které se mají jeho výsledky vztáhnout.“ Cílovou populací této diplomové práce jsou trans lidé. Jedná se o ty osoby, „jejichž genderová identita (prožívané pohlaví) se liší od biologického pohlaví, které jim bylo určeno po narození. Termín zahrnuje osoby s transsexuální minulostí, transgender osoby, transsexuální osoby, cross-dressery apod...“ (Šabatová 2019:8) V rámci této práce tedy nerozlišuji trans osoby na ty, kteří podstoupili či chtějí podstoupit změnu pohlaví a na ty, kteří o ni zájem nemají, ale obecně se hovoří o lidech, kteří nejsou spokojeni se svou pohlavní identitou¹⁶. Pro zajímavost, termín cross dresser/crossdressing označuje „oblékání se do oděvů, jež jsou obvykle určeny pro osoby opačného biologického pohlaví. Může být aspektem transvestitismu či transgender identity.“ (Šabatová 2019:5)

Co se týče statistických údajů, vzhledem ke komplikovanosti, intimnosti a heterogenitě problematiky neexistují žádná oficiální data o celkovém počtu trans lidí v ČR. Bývá ovšem uváděno, že **transsexuálních osob je u nás okolo 1000** (Úřad vlády 2007). Jak uvádí sexuoložka doktorka Hana Fifková (2010:2) „*Medicínsky viditelná je skupina, která se obrátí na naše poradny a ambulance. Většina z našich klientů přichází s jasnou představou, kým jsou a co chtějí. Přeměna pohlaví je legitimním způsobem léčby transsexuality a dle našich zkušeností přináší lidem s transsexualitou úlevu, psychickou stabilizaci a vymizení psychických potíží ve smyslu ústupu depresí a úzkostí.*“

Z veřejně dostupných zdrojů lze usuzovat, **kolik osob požádalo o změnu pohlaví a kolik osob lze identifikovat s diagnózou poruchy pohlavní identity**. Od roku 2012 do konce roku 2019¹⁷ Odborné komise pro provádění změny pohlaví transsexuálních pacientů¹⁸ projednala celkem 784 žádostí (Havranová 2019, MZČR 2020). Počet žádostí o změnu pohlaví z ženského na mužské, neboli Female to Male (FtM) dominoval nad počtem žádostí o přeměnu z mužského pohlaví na ženské, tj. Male to Female (MtF) a to zhruba o 2/3 (Havranová 2019). V roce 2012 byl celkový počet projednaných žádostí

¹⁶ Detailní vysvětlení používaných termínů nabízí kapitola 1. S názvem *Vymezení pojmů*.

¹⁷ Bohužel se nepodařilo nalézt data, která by detailně pokryla celé sledované období, tj. od roku 2012 do konce roku 2020. Z toho důvodu jsou využity údaje pouze do konce roku 2019.

¹⁸ V praxi se běžně využívá termín *Komise pro změnu pohlaví*.

13, kdežto v roce 2019 se jednalo již o 157 projednaných žádostí (Havranová, MZČR 2020). Lze tedy konstatovat, že v počtu projednaných žádostí o změnu pohlaví pozorujeme výrazný nárůst. Odborná komise pro změnu pohlaví při svém projednávání nedoporučila necelá 3 % žádostí (Havranová 2019, MZČR 2020). Vývoj počtu podaných žádostí o změnu pohlaví reflektuje následující tabulka číslo 5.

Tabulka 5: Počet žádostí o změnu pohlaví v letech 2012- 2020

Rok	Celkový počet projednaných žádostí	Počet doporučených žádostí	Počet nedoporučených žádostí	MtF	FtM
2012	13	12	0	4	9
2013	47	47	0	20	27
2014	111	110	1	45	66
2015	88	87	1	42	46
2016	106	104	2	37	69
2017	117	114	3	58	59
2018	125	117	8	48	77
2019	157	133 (stav k 30. 10. 2019)	4 (stav k 30. 10. 2019)	42 (stav k 30. 10. 2019)	95 (stav k 30. 10. 2019)
2020	Nenalezeno				

Zdroj: vlastní zpracování dle Havranová 2019, MZČR 2020

Transsexualismus je řazen do diagnózy poruchy pohlavní identity s označením F64. Kromě transsexualismu toto označení skrývá dále i transvestitismus dvojí role, poruchu pohlavní identity v dětství, jiné poruchy pohlavní identity, poruchy pohlavní identity NS (ÚZIS 2021). Jedním ze středisek¹⁹, které se léčbou poruch pohlavní identity zabývá, je Fakultní nemocnice Brno (dále jen FN Brno). „*Počet transsexuálních pacientů, tedy osob, u nichž je trvalý nesoulad mezi psychickým a tělesným pohlavím, má na Sexuologickém oddělení FN Brno stále narůstající tendenci.*“ (FN Brno) V roce 2012 přibylo na Sexuologickém oddělení nemocnice 25 nových klientů a celkově se zde léčilo 118 pacientů. Naopak v roce 2018 přibylo již 48 pacientů a celkový počet léčených pacientů byl už 156. Dochází také k nárůstu pacientů ve věkové skupině do 18 let, kde taktéž převládá změna pohlaví FtM, čili z ženského na mužské (FN Brno). Vývoj počtu pacientů ukazuje následující tabulka číslo 6:

¹⁹ Neboli *Centrum pro chirurgickou léčbu transsexualismu.*

Tabulka 6: Počet pacientů s diagnózou poruchy pohlavní identity v letech 2012 – 2020

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 (leden – září)
Celkový počet pacientů*	118	109	113	112	115	137	156	146
Z toho nových	25	27	26	32	27	44	48	26
Nových 0 – 18	4	0	4	1	3	8	11	10
Nových 18+	21	27	22	31	24	36	37	16

**Celkový počet pacientů je součet těch, kteří pokračují v léčbě, minus ti, kteří nepokračují plus noví pacienti.*

Zdroj: FN Brno (upraveno)

Zajímavé je, že zvolená cílová populace trans osob bývá obětí diskriminace v daleko větší míře, než ostatní členové LGBT+ komunity. Vyplývá to z výzkumného šetření vydaného bývalou ombudsmankou Šabatovou v roce 2019. Dle výzkumu s názvem *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti Výzkum veřejného ochránce práv 2019.*²⁰ plyne, že „*Postavení transsexuálních/transgender osob je výrazně těžší a horší než postavení leseb a gayů. ... Diskriminováno se za posledních pět let cítilo až 86 % trans osob, což je ve srovnání s lesbami (58 %) a gayi (33 %) podstatně více.*“ (Šabatová 2019:14)

²⁰ Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>

6. Policy design ve vztahu k trans osobám v letech 2012-2020

Následující kapitola je pojímána velmi deskriptivně. V rámci policy designu je největší pozornost věnovaná legislativnímu nastavení ve vztahu k trans osobám ČR v průběhu let 2012 – 2020. K zákonům a vyhláškám byly připojeny také důvodové zprávy a nalezené zápisy z jednání, které popisují snahu o novelizaci aktuální legislativy. Novelizačním pokusům zaznamenaným během zkoumaného období se tato kapitola věnuje také. Pro dokreslení situace je také okrajově nastíněna právní situace trans osob v zahraničí a rekapitulace trans práv dle indexu organizace Transgender Europe (dále jen TGEU). Jelikož v české legislativě zatím není zakotven platný postup změny pohlaví, v kapitole je představen *Doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů*, který byl vydán právě během zkoumaného období. Důležitou součástí této kapitoly je také identifikace benefitů a zátěží, které pro zkoumanou populaci vyplývají z aktuálního legislativního nastavení.

6.1. Legislativní úprava v České republice ve vztahu k trans osobám

Analýza legislativy vztahující se k trans osobám za období roku 2012 – 2020 ukázala, že vzhledem k problematice právní změny pohlaví existují 3 hlavní právní předpisy: *Občanský zákoník, Zákon o specifických zdravotních službách a Zákon o matrikách, jménu a příjmení*. Přehled celkové právní úpravy vztahující se k trans osobám a zejména k úřední změně pohlaví v ČR v rozmezí zkoumaného období reprezentuje následující tabulka číslo 7. Tabulka je dále rozepsána na následujících stránkách dle jednotlivých zákonů. Klíčové legislativní předpisy jsou v gesci Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra a Ministerstva zdravotnictví, popřípadě Ministerstva práce a sociálních věcí.

Tabulka 7: Legislativní přehled vztahující se k trans osobám v letech 2012 – 2020

Název zákona	Platnost a účinnost zákona	Paragraf
Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník ²¹	Platnost od: 22. 3. 2012 Účinnost od: 1. 1. 2014	§ 29 – Změna pohlaví
Zákon č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách	Platnost od: 8. 12. 2011 Účinnost od: 1. 4. 2012	§ 12, § 21 – § 23
Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů	Platnost od: 7. 9. 2000 Účinnost od: 1. 7. 2001	§ 17a, § 72
Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník	Platnost od: 9. 2. 2009 Účinnost od: 1. 1. 2010	§ 401 – Útok proti lidskosti
Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)	Platnost od: 29. 6. 2009 Účinnost od: 1. 9. 2009	§ 2
Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv	Platnost od: 30. 12. 1999 Účinnost od: 28. 2. 2000	§ 21b
Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti	Platnost od: 23. 7. 2004 Účinnost od: 1. 10. 2004	§4, § 147c
Zákon č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů	Platnost od: 17. 5. 2000 Účinnost od: 1. 7. 2000	§ 17 – Změna rodného čísla
Vyhláška č. 3/2015 Sb. o některých dokladech o vzdělání	Platnost: 7. 1. 2015 Účinnost: 15. 1. 2015	§ 4 – Opis a stejnopis vysvědčení, výučního listu a diplomu o absolutoriu
Vyhláška č. 424/2013 Sb. ²²	Platnost: 20. 12. 2013 Účinnost: 1. 1. 2014	Čl. I 31. vzor 21, 22
Navrhované novelizace:	Rok:	Předkladatel, výsledek:
Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.	2018	Ministerstvo spravedlnosti Neprošlo
Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů	2020	Poslanci B. Kořenová, O. Profant Neprošlo

Zdroj: Autorka

²¹ Tímto novým občanským zákoníkem se změna pohlaví dostala do občanského zákoníku, v předchozí verzi tohoto zákona ji ještě nenalezneme.

²² Tato vyhláška je představena pouze pod svým číslem. Důvod je takový, že její název je až příliš dlouhý. Celý název vyhlášky zní: *Vyhláška, kterou se mění vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 300/2006 Sb., kterou se provádí zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a kterou se mění vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve znění vyhlášky č. 389/2007 Sb.*

6.1.1. Občanský zákoník

Problematika trans osob související se změnou pohlaví je v české legislativě popsána v zákoně č. 89/2012 Sb. občanský zákoník a to konkrétně v § 29 dílu 2 s názvem „Změna pohlaví“. V rámci změny zákona je naprosto klíčové následující ustanovení: „Změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů.“ (zákon č. 89/2012 Sb.) Je tedy patrné, že české právo uznává změnu pohlaví pouze při splnění požadavku sterilizace trans osoby. Právě toto tvrzení je předmětem mnohé kritiky a hlavním důvodem pro změnu zákona ve vztahu k trans právům. Zákon dále specifikuje, že den, kdy ke změně pohlaví došlo, je den, který uvede v potvrzení poskytovatel zdravotních služeb (zákon č. 89/2012 Sb.). Dále občanský zákoník specifikuje, následující: „Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká.“ (zákon č. 89/2012 Sb.) V rámci takto zaniklého manželství se dále postupuje obdobně jako u rozvedených manželství (zákon č. 89/2012 Sb.).

Současnému, tzv. novému občanskému zákoníku předcházela Zákon č. 40/1964 Sb. *Občanský zákoník*, v němž ovšem § 29 o změně pohlaví nenalezneme a změna pohlaví jako institut v něm nebyla právně upravena. Do té doby byla změna pohlaví upravena pouze v zákoně o specifických zdravotních službách, ovšem výhradně ve smyslu medicínském, a to změny pohlaví jako lékařského zákroku spojeného se stanovením zdravotní diagnózy. S přenesením institutu změny pohlaví do české právní úpravy došlo k úpravě osobních práv a statusu člověka, který se pro změnu pohlaví rozhodne (Pospíšil in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018:69). V době platnosti tohoto zákona nebyla vyloučena možnost „ukončení léčby nesouladu pohlaví, aniž by došlo k chirurgické přeměně pohlaví. Jakkoliv dosavadní úprava takovou možnost teoreticky připouštěla, v praxi k takovému postupu nedocházelo.“ (Pospíšil in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018:69) Dále, před novelizací občanského zákoníku nezanikalo manželství či registrované partnerství chirurgickou změnou pohlaví, ale představovalo nutnou podmínku pro umožnění tohoto chirurgického zákroku. Nově také došlo k *podřízení případných změn pohlaví dosažených v zahraničí českým podmínkám* Pospíšil (in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018:69). Jedná se o situace, kdy by například došlo ke změně pohlaví v zahraničí, kde by nebyl zaveden požadavek na ukončení manželství či registrovaného partnerství (Důvodová zpráva

2012:48). „...*Stav dosavadní praxe sice sleduje určitou usanci, ale že je přece jen vhodné pro jistotu upravit výslovným ustanovením případy, kdy zavedený standard tuzemské praxe nebude dodržen.*“ (Důvodová zpráva 2012:48)

Na základě důvodové zprávy k novému znění občanského zákoníku lze tvrdit, že v otázce změny pohlaví využili zákonodárci příkladu zahraniční praxe. (Důvodová zpráva 2012:48) „*Z důvodové zprávy plyne, že inspirací českému zákonodárci byla quebecká úprava a jeho cílem bylo zachovat současný stav, kdy právní změna pohlaví je spojena s jeho fyzickou přeměnou.*“ (Pospíšil in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018:69) Zde tedy spatřujeme hned dva z prvků policy designu, a to odůvodnění a cíle politiky dle Pierce a kol. (2014). Odůvodněním je inspirace v zahraniční legislativě ve smyslu legitimizace vlastních záměrů a cílem je podmíněnost změny pohlaví fyzickým zásahem do těla trans osoby.

6.1.2. *Zákon o specifických zdravotních službách*

Další zákon, který o trans lidech a změně pohlaví pojednává, je Zákon č. 373/2011 Sb. *o specifických zdravotních službách*, a to v dílu 4 „*Změna pohlaví transsexuálních pacientů*“ § 21 – 23. Aby dle tohoto zákona došlo ke změně pohlaví, je nutný chirurgický zásah, který současně zabrání budoucí reprodukci trans osoby. Tento zákrok se nazývá sterilizace a zákon ho definuje následovně: „*Sterilizací se rozumí zdravotní výkon zabráňující plodnosti bez odstranění nebo poškození pohlavních žláz. Sterilizaci lze provést ze zdravotních důvodů nebo z jiných než zdravotních důvodů...*“ (zákon č. 373/2011 Sb.). Zákon poskytuje také definici transsexuálních pacientů. Jedná se o osoby, které trpí trvalým rozporem mezi jejich tělesným a psychickým pohlavím neboli poruchou sexuální identifikace. Aby mohly být provedené chirurgické zásahy, je nutné, aby u trans osoby došlo k jasnému stanovení poruchy sexuální identifikace. Dále je trans osoba povinna dokázat, že je schopna vést trvalý život právě v pohlaví, o něž usiluje (zákon č. 373/2011 Sb.). Změna pohlaví má také dopad na osobní vztahy trans osoby, jelikož zákon jasně stanoví, že zákrok může být proveden pouze člověku, „*který neuzavřel manželství nebo který nevstoupil do registrovaného partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v cizině, popřípadě prokáže, že jeho manželství nebo registrované partnerství anebo obdobný svazek zaniklo.*“ (zákon č. 373/2011 Sb.) Zákon hovoří dále o minimálním požadovaném věku pacienta, který je stanoven na 18 let,

kdy je dosaženo zletilosti. Dále je nutné, aby pacient podal písemnou žádost o změnu pohlaví a aby jeho žádost schválila odborná komise. V případě žádosti pacienta, který není svéprávný, je navíc ještě nutné souhlasné stanovisko soudu a aby písemná žádost byla podána opatrovníkem osoby. Tato písemná žádost ať už od samotného pacienta, či jeho opatrovníka, je nutnou podmínkou pro zahájení provedení změny pohlaví. O tom, že došlo ke změně pohlaví, obdrží pacient potvrzení od poskytovatele zdravotních služeb, u něhož byl zásah vykonán. Žádost o změnu pohlaví je po jejím podání poskytovateli zdravotních služeb adresována na ministerstvo zdravotnictví (zákon č. 373/2011 Sb.). Dále se „*k žádosti připojí souhlasné stanovisko ošetřujícího lékaře se specializovanou způsobilostí v oboru sexuologie nebo se zvláštní odbornou způsobilostí v oboru sexuologie s provedením změny pohlaví.*“ (zákon č. 373/2011 Sb.)

Důležité místo v procesu změny pohlaví zastává nepochybně Odborná komise pro změnu pohlaví. Počet žádostí projednaných odbornou komisí během sledovaného období je blíže popsán v kapitole Vymezení cílové populace. Odborná komise je složena ministerstvem zdravotnictví z několika členů. Jedná se o tyto zástupce:

- a) zdravotnický pracovník, který je zaměstnancem státu zařazeným na ministerstvo,*
- b) lékař se specializovanou způsobilostí v oboru sexuologie nebo se zvláštní odbornou způsobilostí v oboru sexuologie,*
- c) lékař se specializovanou způsobilostí v oboru psychiatrie,*
- d) klinický psycholog,*
- e) lékař se specializovanou způsobilostí v oboru endokrinologie a diabetologie,*
- f) lékař se specializovanou způsobilostí v oboru urologie nebo gynekologie a porodnictví,*
- g) právník se znalostmi v oblasti zdravotnického práva.*“ (zákon č. 373/2011 Sb.)

Zákon výslovně zakazuje, aby kterýkoli ze členů odborné komise byl v pracovně právním vztahu s poskytovateli zdravotních služeb vykonávající změnu pohlaví. Žádost pacienta o změnu pohlaví, která na ministerstvo zdravotnictví dorazí, je odbornou komisí projednána v časovém rozmezí tří měsíců. Na zasedání komise dochází k poučení pacienta (či jeho opatrovníka) o požadovaném výkonu včetně jeho rizik a dochází k podepsání tohoto záznamu jak pacientem (opatrovníkem), tak členy komise. Části jednání odborné komise se účastní také pacientův ošetřující lékař, jenž změnu pohlaví doporučil. Odborná komise následně projedná žádost pacienta (opatrovníka), zhodnotí ji a písemně vyhotoví

bud' kladné, či záporné odborné stanovisko. Je nutné, aby s projednávanou žádostí souhlasili všichni členové komise. Pacient (opatrovník) i poskytovatel zdravotních služeb pacienta následně obdrží kopii jak záznamu o průběhu jednání odborné komise, tak i její závěrečné stanovisko. Následuje poslední krok, a to adresování soudu návrhu na udělení souhlasu ze strany poskytovatelem zdravotních služeb (zákon č. 373/2011 Sb.) „*Poskytovatel k návrhu připojí písemnou žádost pacienta nebo písemnou žádost opatrovníka pacienta, vyjádření pacienta s omezenou svéprávností a stanovisko odborné komise.*“ (zákon č. 373/2011 Sb.)

6.1.3. Zákon o matrikách, jménu a příjmení

Změnu pohlaví ve vztahu k trans osobám upravuje také další legislativní předpis, a to *Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení* v dílu 2 – Zápisy narození, uzavření manželství, vzniku partnerství a úmrtí, Kniha narození, § 17a a v dílu 3 – Změna jména a příjmení § 72. § 17a stanovuje, že došlo-li skutečně ke změně pohlaví, je do knihy o narození zanesen záznam dodatečně. Potvrzení o změně pohlaví oznámí poskytovatel zdravotních služeb matričnímu úřadu. Oznámení musí být učiněno do třech pracovních dnů od doby, kdy ke změně došlo (zákon č. 301/2000 Sb.).

Dle § 72 je změna jména a příjmení možná pouze na základě žádosti osoby (zákon č. 301/2000 Sb.). Z hlediska problematiky trans osob je klíčové následující ustanovení: „*Změna jména se nepovolí, žádá-li fyzická osoba mužského pohlaví o změnu na jméno ženské, nebo naopak, žádá-li o změnu jména na jméno neexistující, zkomolené, zdrobnělé, domácké, ... vzniknou-li pochybnosti o existenci jména nebo jeho správné podobě, je žadatel povinen předložit doklad vydaný znalcem.*“ (zákon č. 301/2000 Sb.) Dále zákon o matrikách, jménu a příjmení uvádí, že změna jména (popř. příjmení) je možná po zahájení léčby změny pohlaví, ovšem pouze na neutrální tvar. Nutná je proto žádost podaná osobou ucházející se o změnu pohlaví a potvrzení od poskytovatele zdravotních služeb o zahájení léčby. Úplná změna jména a příjmení je možná až po ukončení léčby transsexuálních osob. Jedná se o změnu, kdy jméno i příjmení již odpovídá pohlaví dané osoby (zákon č. 301/2000 Sb.).

6.1.4. Další legislativní úprava

Trestní zákoník

V *Zákoně č. 40/2009 Sb. trestní zákoník* nenalezneme přímo paragraf, který by hovořil o trans lidech a změně pohlaví. Nalezneme tam ovšem část, která hovoří o útoku proti lidskosti, ve kterém je zahrnuta alespoň kategorie pohlaví jako taková. Dle § 401 bude potrestán ten, kdo rozsáhle či systematicky zaútočí na civilisty a bude je pronásledovat „na politickém, rasovém, národnostním, etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu.“ (zákon č. 40/2009 Sb.) Další informace o pohlaví, genderu, sexuální orientaci ve vztahu k trans gender problematice v zákoně nenalezneme. Lze ale říci, že pohlaví rozhodně není entita, na základě níž by člověk měl být perzekuován.

Antidiskriminační zákon

Je nutné zmínit také *Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*, v němž se opět neobjevuje kategorie trans lidí a změny pohlaví přímo, ale lze jeho prostřednictvím upozornit na diskriminaci, a to právě z důvodu pohlaví či sexuální orientace. Jak uvádí § 2, „Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu ... pohlaví, sexuální orientace, ... za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace.“ (zákon č. 198/2009 Sb.) Antidiskriminační zákon zmiňuje i další ustanovení vztahující se k pohlaví, ovšem ve smyslu genderové rovnosti, ne ve smyslu, který je tématem práce, a proto nejsou další příklady uvedeny.

Zákon o zaměstnanosti

Z pohledu diskriminace je důležité zmínit také zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, který uvádí, že právo na zaměstnání nesmí být ovlivňováno žádnou diskriminací. Je výslovně zmíněno, že toto právo nelze osobám odpírat ani na základě pohlaví či sexuální orientace. Dále zákon říká, že Ministerstvo vnitra a Policie ČR předávají údaje o obyvatelích i cizincích z agendového informačního systému, a to orgánům na úseku

zaměstnanosti (např. Úřad práce ČR). Mezi tyto údaje řadíme i pohlaví a jeho případnou změnu (zákon č. 435/2004 Sb.). Zákonů, které pracují s údaji tímto způsobem, je více a jsou popsány blíže v kapitole „*Zákony zmiňující změnu pohlaví ve vztahu k údajům o osobě*“.

Zákon o Veřejném ochránci práv

Další zákon, jež je nutné do legislativního přehledu zahrnout, je *Zákon č. 349/1999 Sb. O Veřejném ochránci práv*. Jak praví § 21b tohoto zákona, „*Ochránce přispívá k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich ... pohlaví, sexuální orientaci, ...*“ (zákon č. 349/1999 Sb.) Veřejný ochránce práv za tímto účelem provozuje úkony, jako je metodická pomoc diskriminovaným ve věcech návrhu na zahájení trestního řízení, výzkumná činnost, publikační činnost související s doporučeními a komunikace s dalšími orgány Evropy (zákon č. 349/1999 Sb.).

Zákon o evidenci obyvatel

Zákon č. 133/2000 Sb. *o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)*. Tento právní předpis upozorňuje na to, že ke změně rodného čísla, tedy přidělení nového rodného čísla, dochází mimo jiné právě v případě změny pohlaví osoby (zákon č. 133/2000).

Vyhláška o některých dokladech o vzdělání

Kromě zákonů je důležité uvést také *Vyhlášku č. 3/2015 Sb. o některých dokladech o vzdělání*, jelikož právě tato vyhláška se osob, které se rozhodnou změnit pohlaví, může týkat, a to v souvislosti s doklady o jejich vzdělání. Jak vyhláška stanovuje, „*Stejnopis vysvědčení, výučního listu a diplomu o absolutoriu (dále jen „stejnopis“)* v ... *Pokud se stejnopis vydává z důvodu změny jména, příjmení nebo rodného čísla, uvede se na stejnopisu jméno a příjmení žadatele a jeho rodné číslo podle stavu ke dni vydání stejnopisu.*“ (vyhláška č. 3/2015 Sb.) Nové jméno, příjmení i rodné číslo musí být doloženo na základě potvrzení příslušného úřadu (vyhláška č. 3/2015 Sb.). Je nutné podotknout, že vyhláška nezahrnuje stejnopis vysokoškolského diplomu.

Vyhláška č. 424/2013 Sb.

Další uvedená vyhláška nepojednává o trans problematice slovně, ovšem v jejích přílohách nalezneme dva důležité formuláře pro cílovou populaci. Jedná se o potvrzení o zahájení léčby pro změnu pohlaví a o potvrzení o ukončení léčby pro změnu pohlaví (vyhláška č. 424/2013 Sb.) Pro představu je druhé zmiňované potvrzení součástí příloh této práce.

Zákony zmiňující změnu pohlaví ve vztahu k údajům o osobě

Dále existuje několik zákonů, kde je trans problematika související se změnou pohlaví zmíněna velmi okrajově, a to ve smyslu pohlaví jako údaje. Jedná se o zákony, které využívají evidence obyvatel, v níž je kategorie pohlaví zahrnuta, stejně jako jeho případná změna. Z hlediska zaměření práce nejsou tyto zákony klíčové, nicméně si myslím, že není od věci je představit. Tento výčet dokládá, že úkon jako je změna pohlaví není pouze operativní zákrok a má za následek změnu v mnoha dalších oblastech života trans člověka.

První z těchto zákonů je Exekuční řád, který pojednává o tom, že v případě exekuce jsou poskytovány ze strany Policie ČR či Ministerstva vnitra exekutorům údaje o obyvatelích i cizincích z evidenční databáze. Mezi tyto údaje řadíme i pohlaví a jeho případnou změnu (zákon č. 120/2001 Sb.). Dále se jedná o zákon o sociálně – právní ochraně dětí. V informačním systému sociálně právní ochrany dětí jsou zahrnuty údaje o těch, kteří žádají o poskytování pěstounské péče či osvojení, a o dětech, které jsou zapsáni v záznamech pro tuto náhradní rodinnou péči, a dále o osobách v evidenci. V rámci těchto údajů je zahrnuto také pohlaví osoby a jeho případná změna (zákon č. 359/1999 Sb.) Zmiňme také zákon o státní sociální podpoře, který pojednává o tom, že ve věci státní sociální podpory jsou Ministerstvu práce a sociálních věcí (popř. dalším orgánům) ze strany Ministerstva vnitra, popřípadě Policie ČR poskytovány také údaje o evidenci obyvatel, a to konkrétně prostřednictvím agendového informačního systému. Toto poskytování se vztahuje i na cizince. Opět mezi tyto údaje, jako v předchozích zákonech, řadíme pohlaví a jeho případnou změnu (zákon č. 117/1995 Sb.). Za čtvrté se jedná o zákon o státní statistické službě, který stanovuje, že *„Ministerstvo vnitra nebo Policie České republiky poskytuje Českému statistickému úřadu pro výkon působnosti podle tohoto zákona ... z agendového informačního systému evidence obyvatel ... tyto*

údaje ... pohlaví a jeho změna.“ (zákon č. 89/1995 Sb.) Informace se opět vztahují i na cizí státní příslušníky (zákon č. 89/1995 Sb.). Dále zmiňme i zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, který uvádí, že opět Ministerstvo vnitra spolu s Policií ČR skýtají orgánům zaměřujícím se na sociální zabezpečení, například České správě sociálního zabezpečení k jejich účelům, údaje o obyvatelích i cizincích, mezi něž opět řadíme pohlaví a jeho případnou změnu. Následuje zákon o cestovních dokladech a hovoří následovně: *„Pro výkon státní správy na úseku cestovních dokladů využívá ministerstvo, Ministerstvo zahraničních věcí, zastupitelské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností z evidence obyvatel ... údaje o občanech.*“ (zákon č. 329/1999 Sb.) Mezi tyto údaje řadíme opět pohlaví a jeho případnou změnu. Dalším zákonem tohoto typu je zákon o občanských průkazech, kde je také údaj z evidence obyvatel o pohlaví a jeho případné změně zahrnut. Tento údaj je využíván ministerstvem a obecními úřady s rozšířenou působností, a to za účelem provozování státní správy v souvislosti s občanskými průkazy (zákon č. 329/1999 Sb.). Do této kategorie ještě navíc zahrnují zákon o správních poplatcích. Sazebník poplatků za změnu jména nebo příjmení sděluje, že *„od poplatku²³ podle této položky je osvobozena změna jména a příjmení osoby v případě změny pohlaví.*“ (zákon č. 634/2004 Sb.).

6.1.5. Navrhované změny legislativy

První důležitou novelou zákona v oblasti trans práv byl předložen ministerstvem spravedlnosti v červnu roku 2018, v čele s ministrem Robertem Pelikánem. Jedná se o návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Novela konkrétně upravuje § 29 občanského zákoníku a dále § 17a, § 72 a § 96 zákona o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Nově upravený § 29 občanského zákoníku říká, že změna pohlaví je možná již od 12 let²⁴ věku pacienta, který pociťuje trvalou disharmonii mezi pohlavím, kterým se cítí být, a mezi pohlavím, do kterého se narodil. Tato změna je možná nikoli již na základě chirurgického

²³ Takovýto poplatek dle zákona č. 634/2004 Sb. činí 1000 Kč.

²⁴ Stále platná legislativa ustanovuje minimální věk pacienta na 18 let (zákon č. 373/2011 Sb.)

zásahu, ale prostřednictvím osobního prohlášení na matrice a potvrzením od lékaře sexuologa a v případě osob mladších 15 let i souhlasem zákonného zástupce. Požadavek zániku manželství či registrovaného partnerství pro provedení změny pohlaví však stále platí (Platné znění s vyznačením navrhovaných změn 2018)²⁵. Změny v §17a zákona o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ukazují, že „*Dodatečný záznam o změně pohlaví se do knihy narození provede na základě osobního prohlášení toho, jehož se změna pohlaví týká, dovršil-li 12 let.*“ (Platné znění s vyznačením navrhovaných změn 2018). Opět je zmíněna nutnost doložit potvrzení od lékaře a případně souhlas zákonného zástupce. Dodatečný záznam o změně pohlaví se do knihy o narození již neprovede na základě předložení dokladu o ukončení léčby pro změnu pohlaví. Dále §72 téhož zákona ruší přechodný stav změny jména na neutrální do doby dokončení léčby pro změnu pohlaví tj. chirurgického zákroku a úplnou změnu jména a příjmení až po jeho provedení (Platné znění s vyznačením navrhovaných změn 2018). Nová ustanovení říkají, že „*Matriční úřad povolí fyzické osobě po změně pohlaví na základě její žádosti změnu jména, popřípadě jmen, a příjmení.*“ (Platné znění s vyznačením navrhovaných změn 2018). Nakonec § 96 novely zákona o matrikách ruší stanovení vzorů pro potvrzení poskytovatele zdravotních služeb o zahájení i ukončení léčby směřující ke změně pohlaví²⁶ (Platné znění s vyznačením navrhovaných změn 2018).

Jedním z prvků policy designu dle Schneider a Ingram (1997)²⁷ jsou cíle politiky, odkazující k rozporu mezi současnou a požadovanou situací. **Cílem** této novely je tedy zavést možnost změny pohlaví bez nutnosti jakéhokoli chirurgického zákroku. Změna pohlaví bude možná na základě toho, že trans osoba učiní osobní prohlášení o své změně pohlaví, a to na matričním úřadě, přičemž onen den bude zaznamenán jako den změny pohlaví trans osoby. To vše bude doplněno o potvrzení o diagnostikované poruše pohlavní identity, které osobě vystaví ošetřující lékař z oblasti sexuologie. Novela tímto krokem přinese také shodu s přístupem Evropského soudu pro lidská práva (Důvodová zpráva 2018). Důvod předložení novely je následující: *Návrh zákona je připraven zejména*

²⁵ Citace je zkrácena, úplné znění citace je následovné: *Platné znění zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, s vyznačením navrhovaných změn 2018*

²⁶ Potvrzení o ukončení léčby pro změnu pohlaví je součástí příloh a z důvodu neúspěšnosti novely stále platné.

²⁷ Obdobně dle Pierce a kol. 2014.

v návaznosti na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (rozsudek z 6. dubna 2017...), podle které úřední změnu pohlaví nelze podmiňovat podstoupením chirurgického zákroku či provedením sterilizace. Česká právní úprava je pak s uvedeným závěrem v rozporu, když § 29 občanského zákoníku totiž stanoví, že změna pohlaví člověka je možná pouze při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. (ODok 2018) Lze tvrdit, že právě zde spatřujeme další z prvků policy designu dle Schneider a Sidney (2009), a to odůvodnění předložení návrhu novely zákonů, jež má přispět k podpoření legitimacy učiněného kroku. **Odůvodněním** v tomto případě je tedy rozpor s Evropským soudem pro lidská práva. Novela nakonec nebyla úspěšná²⁸.

Další novelizační snahy se objevily v roce 2020 a přímo navazují na předchozí návrh pana ministra Pelikána. Poslankyně Barbora Kořánová za ANO spolu s poslancem Ondřejem Profantem za Piráty přednesli dne 14. 5. 2020 na 38. Schůzi Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj návrh novely Zákona o matrikách, jménu a příjmení, kde se mimo jiné hovoří o právní úpravě změny pohlaví. Poslanci usilovali o umožnění úřední změny pohlaví a to bez nutnosti sterilizace nebo operace, což značí jasný cíl změny politiky (PSP ČR 2020). Návrh novely upravuje §17a, který nově uvádí, že ke změně pohlaví v knize narození postačí osobní prohlášení dotyčné osoby a potvrzení od lékaře potvrzující nesoulad mezi pohlavím, které je v knize o narození zapsané, a tím, jakým se osoba cítí skutečně být (PSP ČR 2020). Nově upravený §72 téhož zákona stanovuje následující: „*Matriční úřad povolí fyzické osobě po změně zapsaného pohlaví na základě její žádosti změnu jména, popřípadě jmen, a příjmení.*“ (PSP ČR 2020) Tato právní změna samozřejmě přináší také změnu občanského zákoníku. Jak uvádí paní poslankyně Kořánová, „*Jde nám pouze o to, aby nebyl podmínkou změny pohlaví chirurgický zákrok, který vede ke sterilizaci. Lidé ho např. nechtějí podstoupit nebo nemohou ze zdravotních důvodů. Je to návrh bývalého pana ministra Pelikána – informace o projednávání. MV²⁹ řeklo, že tento zákon nechce, proto jsme se vydali touto*

²⁸ V práci se záměrně blíže nezaměřuji na hledání příčin neúspěšnosti předkládaných novel. Přesto, důvody neúspěchu novelizačních snah jsou díky dostupnosti legitimních dat a informací od respondentů nastíněny při druhém novelizačním pokusu z roku 2020.

²⁹ Zkratka označuje „Ministerstvo vnitra“.

cestou PN³⁰.“ (PSP ČR 2020) Zde je jasně patrný prvek **odůvodnění** usilované změny politiky.

Ani tato navrhovaná změna zákona nakonec nebyla úspěšná, z celkového počtu 16 přítomných hlasovalo 8 poslanců PRO, čtyři poslanci PROTI a čtyři poslanci se hlasování zdrželi, čímž tento pozměňovací návrh nezískal nadpoloviční podporu. Ze zápisu ze schůze je patrné, že někteří z přítomných poslanců nespátřují řešenou problematiku stále jako aktuální téma, ale spíše téma do budoucna a tvrdí, že politická vůle zde na úrovni vlády ČR v tuto chvíli není (PSP ČR 2020). Velmi zajímavý byl ovšem výrok paní poslankyně Válkové (vládní zmocněnkyně pro lidská práva), která kromě toho, že apelovala na odbornou diskuzi k tématu a upozornila i na malou velikost skupiny trans osob (PSP ČR 2020). „*Jsou to avantgardní nápady, diskuse k tomu neproběhla. Směr je správný, ale momentálně mi to připadá unáhlené. Máte sami zkušenosti s tím, že bychom tímto způsobem prezentovali jinou, nebo názor jiné, než té myšlenkově nejmladší, avantgardní, relativně početně úzké skupiny lidí? Jsou tady nějaké informace, které vás vedly, že to je ten správný čas? Momentálně je to příliš i pro českou veřejnost a občany, které zde zastupujeme.*“ (PSP ČR 2020) Poslanci, kteří pozměňovací návrh předložili, uvedli, že ministerstvo spravedlnosti jejich návrh podporuje (PSP ČR 2020).

6.2. Doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví

V roce 2012 vydalo Ministerstvo zdravotnictví *Doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů*. Postup změny pohlaví není v českém právu přímo uveden, proto se jedná o klíčový dokument v rámci této problematiky. Dokument popisuje, že chirurgické zákroky nejenže provedou změnu stávajícího pohlaví v pohlaví opačné, ale zároveň znemožní funkci reprodukční, tj. funkci dále se rozmnožovat (Heger 2012)³¹. Jak uvádí dokument, „*Jde o tyto chirurgické zákroky: a) Female-to-male: mastektomie (redukční mammoplastika), hysterektomie, oboustranná ovariectomie, metaidoioplastika, faloplastika, scrotoplastika*

³⁰ Zkratka označuje termín *Pozměňovací návrh*.

³¹ Pan doc. MUDr. Leoš Heger, Csc. byl v roce vydání věštníku (2012) ministrem zdravotnictví. Více informací viz. <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2013-cr/petr-necas/doc--mudr--leos-heger--csc--74210/>

a urethroplastika. b) Male-to-female: orchiektomie, penektomie, vaginoplastika, klitorideoplastika a labioplastika.“ (Heger 2012) Jak tedy můžeme vidět, změna pohlaví neznamená jednu operaci či provedení jednoho chirurgického zákroku, ale celý proces je mnohem obsáhlejší. Dále věštník hovoří opět o podmínkách pro podstoupení změny pohlaví, které jsou ovšem popsány v rámci zákona o specifických zdravotních službách a občanského zákoníku, proto je opět uvádět nebudu. Navíc zde ovšem nalézáme podmiňující vykonání chirurgické změny pohlaví. Jedná se o podmínku, kdy trans osoba musí být schopna „*žít v opačné pohlavní roli, a to po dobu alespoň 12 měsíců (RLE³²) ... užívá příslušné hormonální preparáty alespoň po dobu posledních 12 měsíců ... má prokazatelné povědomí o povaze chirurgického zákroku, možnostech chirurga, délce hospitalizace a možných komplikacích.*“ (Heger 2012) Věštník také zmiňuje kritéria, podle nichž lze posuzovat připravenost žadatele o změnu pohlaví učinit tento krok. Trans osoba musí před chirurgickou změnou pohlaví prokázat posun v připravenosti na nové pohlaví a s tím spojené nové role. Navíc, posun je žádoucí i v rámci osobního a pracovního života, celkové osobní spokojenosti a absenci konzumace léků a psychických problémů. Dle předpisu není chirurgický zákrok povolen opět dle zákonných požadavků, a navíc v případě, kdy pacient trpí závažnými a akutními psychotickými onemocněními (např. halucinace), či existují jiné tělesné nežádoucí účinky této operace. Zákrok má i své stinné stránky, jako například výrazný pokles sexuální funkce člověka a další obtíže vyplývající z chirurgického zákroku (Heger 2012).

6.3. Právní situace trans osob v České republice dle indexu trans práv TGEU

Organizace TGEU vznikla v roce 2005 za účelem šířit hlas Trans lidu v rámci Evropy a Střední Asie (47 členských států Rady Evropy a ze střední Asie se jedná o pět států). Organizace pravidelně sestavuje Index Trans práv v Evropě a centrální Asii (Trans Rights Europe & Central Asia Index). Index je tvořen 30 ukazateli, které jsou rozděleny do šesti právních kategorií (zdroj 2x). V souvislosti se zaměřením této práce zmíním tři stěžejní

³² Zkratka RLE odkazuje k anglickému názvu *real life experience*, jenž je popsán v kapitole 1 s názvem Vymezení pojmů.

kategorie indexu, a to: zákonné uznání pohlaví, nediskriminaci, rodinná práva. Přehled práv trans osob v ČR dle vybraných kategorií znázorňuje následující tabulka číslo 8:

Tabulka 8: Index právní situace trans osob v ČR dle TGEU k roku 2020

Kategorie: Právní uznání pohlaví³³	
Název kritéria	Existence v ČR
<i>Existence legislativního rámce (právní předpisy a postup) pro zákonné uznání pohlaví.</i>	ANO
<i>Existence správního rámce (postup pro zákonné uznání pohlaví a soudní rozhodování) pro zákonné uznání pohlaví.</i>	ANO
<i>Možnost změny jména pro trans osoby</i>	ANO
<i>Možnost změny jména pro trans osoby mladší 18 let</i>	ANO
<i>Právní uznání pohlaví možné na základě sebeurčení trans osoby, bez nutné účasti třetích stran (komise apod.)</i>	NE
<i>Zrušení nutnosti stanovení diagnózy a psychologického posudku pro zákonné uznání pohlaví trans osoby.</i>	NE
<i>Zákonné uznání pohlaví je možné bez nechirurgických lékařských zásahů (např. hormonální terapie)</i>	NE
<i>Zákonné uznání pohlaví je možné bez chirurgických lékařských zásahů (sterilizace)</i>	NE
<i>Pro zákonné uznání pohlaví není požadavek na rozvod osoby, ani na její svobodný stav)</i>	NE
<i>Existence nebinárního pohlaví ve veřejném registru (možnost označení tzv. třetího pohlaví či možnost pohlaví nevyplňovat)</i>	NE
<i>Zákonné uznávání pohlaví není omezeno věkem</i>	NE
<i>Zákonné uznávání pohlaví na základě sebeurčení není omezeno věkem</i>	NE
Kategorie: Nediskriminace	
Název kritéria	Existence v ČR
<i>Diskriminace trans osob ve sféře zaměstnání je legislativně zakázána a genderová identita je explicitně uvedena.</i>	ANO
<i>Diskriminace trans osob ve sféře zdraví je legislativně zakázána a genderová identita je explicitně uvedena.</i>	ANO

³³ Pro zajímavost „ze 41 zemí v Evropě a střední Asii, které mají zaveden zákonný postup uznávání pohlaví, 28 zemí již neuvádí sterilitu jako požadavek legálního uznávání pohlaví. 13 vyžaduje, aby trans lidé podstoupili povinnou sterilizaci před změnou pohlaví.“ (TGEU 2020)

<i>Diskriminace trans osob ve sféře vzdělávání je legislativně zakázána a genderová identita je explicitně uvedena.</i>	ANO
<i>Diskriminace trans osob ve sféře zboží a služeb je legislativně zakázána a genderová identita je explicitně uvedena.</i>	ANO
<i>Diskriminace trans osob ve sféře bydlení je legislativně zakázána a genderová identita je explicitně uvedena.</i>	ANO
<i>Existence instituce pro lidská práva, rovného zacházení, jež se genderovou identitou zabývá (v právních dokumentech a dalších otázkách)</i>	ANO
<i>Existence akčních plánů pro rovnost, ve kterých je genderová identita explicitně uvedena.</i>	NE
<i>Legislativní zákaz diskriminace, kde označení pohlavní identita je explicitně zahrnuto.</i>	NE
Kategorie: Rodinná práva³⁴	
Název kritéria	Existence v ČR
<i>Zákonné pohlaví rodičů dítěte: Trans lidé, kteří mají děti, jsou v jejich rodných listech (a dalších dokumentech) zapsáni na základě svého zákonného pohlaví a označení „matka“ a „otec“ je připsáno na základě zákonného pohlaví osoby.</i>	NE
<i>Nebinární rodičovství: nebinární rodiče jsou v rodném listě dítěte (a dalších dokumentech) uváděni jako „rodiče“ či jsou jako „rodiče“ zaznamenáni všichni rodiče dětí.</i>	NE

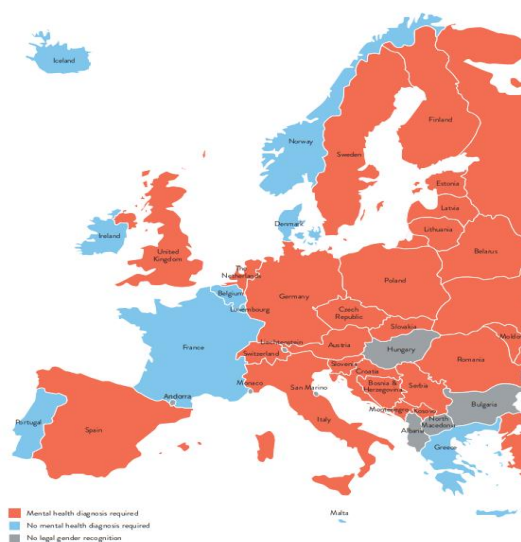
Zdroj: TGEU 2020, vlastní zpracování

³⁴ Pro zajímavost, „4 země uznávají genderovou identitu binárních trans rodičů a Malta uznává i nebinární rodiče.“ (TGEU 2020)

6.3.1. Evropský kontext trans práv

Dle dat organizace TGEU za rok 2020 můžeme tvrdit, že obecně jsou práva trans osob nejvíce rozvinuta například v Lucembursku, na Maltě či v Belgii, Dánsku a na Islandu. Většina Evropských států má také zákonem uznaný postup změny pohlaví. Většina těchto států již navíc neuvádí pro tento krok podmínku nucené sterilizace. Nejčastějším požadavkem pro úřední změnu pohlaví je prokázání lékařské diagnózy a splnění věkového limitu. Státy, v nichž je sterilizace osoby pro úřední změnu pohlaví stále ještě zákonem vyžadována, jsou: Česká republika, Slovensko, Rumunsko, Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kosovo, Litva a Finsko. Legálně není změna pohlaví uznána v Maďarsku, Albánii, Severní Makedonii, Bulharsku, Lichtenštejnsku, Monaku, Andoře a San Marinu. (TGEU 2020) Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) zastává, co se požadavku nucené sterilizace pro úřední změnu pohlaví týče, jasné stanovisko: V roce 2017 „Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že požadavek nucené sterilizace v rámci procesu právního uznání změny pohlaví je v rozporu s lidskými právy.“ (Ombudsman 2017) Podstoupení lékařských vyšetření v rozporu s úmluvou ovšem dle ESLP není. Mapu států a jejich přístupu k nucené sterilizaci jako požadavku pro úřední změnu pohlaví reprezentuje následující obrázek číslo 2:

Obrázek 2: Přístup evropských států ke změně pohlaví

* V modře vyznačených státech není pro změnu pohlaví požadováno stanovení lékařské diagnózy, v červeně vyznačených státech je pro změnu pohlaví požadováno stanovení lékařské diagnózy a v šedě vyznačených státech není provedení změny pohlaví legální.

zdroj: TGEU 2020b.

6.4. Benefity a zátěže plynoucí z legislativního nastavení dle expertů

Pro zkoumanou cílovou populaci vyplývá z legislativního nastavení celá řada zátěží, které nad benefity jasně převažují. Důležité je ale hned na úvod zmínit, že skupina trans osob je velmi heterogenní, z čehož plyne, že každá trans osoba může benefity a zátěže vnímat odlišně. Z těch trans osob, pro něž je aktuální nastavení značně problematické, je důležité zmínit ty, kteří se nerozhodnou podstoupit chirurgickou změnu pohlaví, ať už z osobních, či zdravotních důvodů. Právě tito lidé čelí problému nemožnosti úřední změny pohlaví bez podstoupení chirurgického zákroku spojeného se sterilizací. *„Pokud se člověk identifikuje jako transsexuální a chce podstoupit operativní přeměnu kompletně a chce udělat tranzici z pozice A do bodu B, tak to asi úplně tak komplikované není. Nicméně rozdíl je, když ta vaše identita není tak jako jasně nalinkovaná a není úplně zřejmé, že byste chtěla celý ten balíček. Ve chvíli, kdy nejste ten případ a když člověk po operativních zákrocích, které podmiňuje změna jména, právní úprava netouží, tak v tu chvíli začínáte narážet.“* (Respondent_3)

Je-li v současném legislativním nastavení některá z oblastí velmi diskutována, je to právě obecná nutnost operativní změny pohlaví (spojená se sterilizací osoby) pro možnost úřední změny pohlaví trans osoby. Z aktuálního legislativního nastavení tedy jasně vyplývá, že medicínská změna pohlaví jde ruku v ruce se změnou úřední, a tyto světy jsou silně propojené. V praxi pak zmíněné nastavení znamená, že ačkoli trans osoba vypadá a cítí se například jako žena, bez absolvování chirurgického zákroku včetně sterilizace není možné, aby měla v úředních dokladech zapsáno ženské pohlaví, a dokud zákrok nepodstoupí, bude mít úředně uvedeno pohlaví mužské. V rámci expertního šetření byl požadavek sterilizace osob pro úřední změnu pohlaví nahlížen silně negativně všemi dotazovanými experty, kteří upozorňovali na porušování lidských práv. *„My tady porušujeme lidská práva. Vadí mi, že my tu kvůli vrchnostenskému pocitu škatulkování lidí kastrujeme lidi, to je šílená situace“* (Respondent_1). To, že v roce 2018 a v roce 2020 proběhly snahy o změnu legislativy usilující o zrušení podmínky sterilizace, naznačuje, že tento problém není řadě zákonodárců lhostejný. *„Jako krok dobrým směrem. Od povinné sterilizace.“* (Respondent_3)

Dále stojí za zmínku také zapojení Odborné komise pro provádění změny pohlaví transsexuálních pacientů, kterou dotazovaní experti shledávají nepochybně jako zátěž směřující k trans osobám při změně pohlaví a popisují ji jako „zbytečnou“ (Respondent_1, Respondent_2). Ačkoli je samotné fungování komise spíše formální záležitost (což potvrzuje také fakt, že téměř většina žádostí o změnu pohlaví je schválena), zpochybňována je samotná existence této komise, jelikož neumožňuje svobodnou volbu rozhodování trans člověka o jeho vlastním těle. Komise pro změnu pohlaví bývá připodobňována ke Komisi pro potraty fungující v minulém režimu, která ovšem byla také nakonec zrušena. (Respondent_2) *„Komise je sama o sobě problematická v tom smyslu, že vy chcete něco změnit na svém těle, a teď se sejde komise lidí, kteří rozhodují o tom, jestli to můžete dělat, nebo ne. To je problém se svobodou volby a rozhodováním o svém těle.“* (Respondent_2)

Dalším problematickým bodem je dle expertů bezpochyby zánik manželství či registrovaného partnerství při změně pohlaví. Tento formální požadavek je nahlížen jako zbytečný, jelikož „ničící“ fungující rodiny a zasahuje i do právních vztahů rodičů a dětí (Respondent_1, Respondent_2). Jak potvrzuje Pospíšil (in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018:70), *„Současná úprava je značně nevstřícná vůči soužití dvou osob a přináší další zdroj nejistoty a oslabuje postavení druhého partnera či partnerky.“*

Následující zátěží, která plyne s legislativním nastavením ohledně změny pohlaví trans osob, je nepochybně status neutrálního jména neboli dvojí změny jména v průběhu změny pohlaví. Jedná se o záležitost, která se pojí se značnou byrokratickou zátěží, celkově dvakrát měnit své osobní doklady. Tato změna je zbytečná, až nedůstojná a dehonestující (Respondent_1, Respondent_2). *My pak nutíme ty lidi být v takové hybridní poloze, úplně zbytečně... Drtivá většina těch lidí se prostě fyzicky narodila jinak a jinak se cítí. Chtějí být ženou či mužem. Nechtějí být nějak neutrální cosi.“* (Respondent_1) Jako zátěž lze pravděpodobně pojímat také věkové limity pro změnu pohlaví (v současnosti požadavek plnoletosti), kdy u dětí a mladistvých jsou omezené možnosti pro změnu pohlaví. V současnosti je možné mladým pacientům nasadit hormony a změnu jména na neutrální tvar, nicméně i k těmto krokům je nutný souhlas obou rodičů dítěte, což může být někdy problematické. Zároveň ne všechna sexuologická pracoviště se k této situaci staví s pozitivním přístupem (Respondent_2). Jako nedostatečná je dále dle expertů

hodnocena také úprava trans práv v trestním zákoníku, který postrádá pojmy jako „genderová identita a sexuální orientace“ a ochrana trans (a dalších) osob zde není tedy jasně vymezena (Respondent_2, Respondent_5).

Dalšími praktickými problematickými oblastmi jsou také absence metodik přístupu k trans osobám (například pro školská zařízení), netransparentnost matrik či obecně přístup lékařů (Respondent_2). Ačkoli nebyla tato oblast zmíněna z úst expertů, za zátěž můžeme považovat také komplikace vyplývající z *Vyhlášky č. 3/2015 Sb. o některých dokladech o vzdělání*, kdy tato vyhláška nezahrnuje možnost změny jména, příjmení a rodného čísla po změně pohlaví na vysokoškolském diplomu osoby. Otázkou ovšem zůstává nutnost stanovení diagnózy transsexuality a podmínka potvrzením od sexuologa jako požadavku pro úřední změnu pohlaví. V případě této otázky nedošlo mezi respondenty k jasné shodě. Někteří respondenti ji vnímají jako zátěž směrem k trans osobám a nevidí nutnost tento požadavek dále zachovávat. „*Potvrzení stojí na předpokladu, že sexuolog/psychiatr/komise nejlépe dokážou rozeznat, co je ta skutečná identita toho daného člověka. Různé studie ale ukazují, že jediným, kdo opravdu dokáže říct, jaká je jeho identita, je ten člověk sám.*“ (Respondent_3) Uveden byl ale také názor o její oprávněnosti z medicínského hlediska, kdy tento postup obecně neporušuje lidská práva, a tato oblast je spíše hodna odborné debaty. Nicméně, jedná se o velmi složitou otázku.

Jak vyplývá z výše uvedeného výčtu, směrem k trans osobám v současnosti rozhodně převládají zátěže, než benefity a to zejména u těch z trans osob, kteří nechtějí či nemohou podstoupit chirurgickou změnu pohlaví spojenou se sterilizací. Přesto zde několik benefitů přece jen existuje. Prvním z benefitů je samotná možnost úřední změny pohlaví. „*Já si myslím, že benefitem je určitě to, že úřední uznání genderu vlastně vůbec možné je. Jsou státy, i poměrně blízko nás, kde to možné není či nebylo. Je dobře, že alespoň to u nás funguje.*“ (Respondent_2) Na druhou stranu, mezi respondenty zazněl jasný názor, že samotná změna pohlaví jako taková je samozřejmost a benefitem je myšleno něco navíc.

Dále se jedná o hrazení lékařské péče během celého procesu tranzice, a to z veřejného zdravotního pojištění. Jedná se nejen o samotnou operaci, ale také o návštěvu psychologa či sexuologa, hormonální léčbu (předepíše-li ji lékař se specializací sexuologie) a finanční otázka nemusí být pro trans lidi zatěžující (Respondent_2,

Respondent_3, Respondent_5). „*Je důležité, aby to takhle zůstalo.*“ (Respondent_3). I tak je ovšem důležité podotknout, že hrazeny nejsou všechny zákroky, které trans lidé podstupují, jako například odstranění ochlupení na tváři. Hrazení zákroků je, spíše než trans-friendly politice, připisováno systémem veřejného pojištění tak, jak u nás funguje (Respondent_2). Lze tedy shrnout, že lékařské zákroky hrazeny jsou, estetické již nikoli. Z rozhovorů vyplynulo, že existuje určitá obava, zdali by hrazení lékařských zákroků zůstalo stejné také po zrušení podmínky sterilizace při úřední změně pohlaví. Dle expertů ovšem tato obava není na místě (Respondent_2, Respondent_3, Respondent_5). Nepochybným benefitem je také samotná možnost změny pohlaví u trans osob. Shrnutí benefitů a zátěží zobrazuje následující tabulka číslo 9:

Tabulka 9: Benefity a zátěže

Benefity	Zátěže
Hrazení zákroku z veřejného zdravotního pojištění	Nutnost podstoupení chirurgického zákroku spojeného se sterilizací pro úřední změnu pohlaví
Samotná možnost změny pohlaví	Nutnost rozvodu či zrušení registrovaného partnerství v případě změny pohlaví
	Nutnost souhlasu komise pro změnu pohlaví
	Dvojitá změna jména (neutrální tvar)
	Existence věkové hranice pro změnu pohlaví
	Nedostatečná úprava v trestním zákoníku
	Chybějící právní úprava ke změně údajů na vysokoškolském diplomu po změně pohlaví
	Absence metodik, netransparentnost matrik, přístup lékařů, stanovení diagnózy (sporné, jelikož toto ne všichni respondenti vnímali jako zátěž)

Zdroj: Autorka

7. Moc cílové populace

Dle Pierce a kol. (2014) je politická moc cílové populace ovlivňována několika kritérii. Jedná se o velikost skupiny, její zdroje, schopnost mobilizace a obecně v souvislosti s mocí odkazuje ke schopnosti prosazení si vlastních zájmů. Vzhledem ke zkoumané cílové populaci, její heterogenitě a dostupnými informacemi o ní jsem se rozhodla pro zjištění její politické moci využít následující oblasti: politické strany podporující trans komunitu jakožto profesionální advokační koalice prosazující zájmy cílové populace, včetně postoje Rady vlády pro lidská práva, postoj Veřejného ochránce práv a nakonec také zmapování trans organizací podporující trans komunitu v prosazování jejích zájmů.

7.1. Politické strany a trans problematika

Po bližším zkoumání jsou v rámci trans problematiky aktivní dvě z hlavních poslaneckých stran a to Strana Zelených a Česká pirátská strana, popřípadě hnutí ANO. Strana zelených je politická strana, která veřejně podporuje práva LGBT+ komunity. Ve svých programových dokumentech Strana zelených prosazuje „Lepší život pro trans lidi.“ Strana prohlašuje následující: *„Podporujeme právo transgender osob na sebeurčení. Zasadíme se o možnost úřední změny pohlaví bez povinné sterilizace. Sterilizujme okurky, ne lidi!“* (Zelení) Ve svém programu se Zelení obecně vymezují proti diskriminaci na základě pohlaví, dále sexuální orientace či genderové identity. Konkrétní zmínka o trans osobách ovšem v programu strany k nalezení není, nicméně LGBT obecně je jedno z témat programu strany (Zelení b.)

Za Českou pirátskou stranu je v trans problematice aktivní poslanec Ondřej Profant, který společně s Barborou Kořenovou předložili novelizaci zákona o matrikách, jménu a příjmení. Navrhovaná novela zákona požaduje zrušení sterilizací při úřední změně pohlaví³⁵ (Parlamentní listy 2020). Ve volebním programu Pirátů do poslanecké sněmovny v roce 2017 se ovšem o trans právech strana přímo nezmiňuje. Ve svém dlouhodobém programu ovšem strana prosazuje v rámci demokracie rovnoprávnost, konkrétně se staví proti sexuální diskriminaci. *„Piráti se zasazují za svobodné sebeurčení pohlavní a sexuální identity. Zrušíme povinnost uvádět pohlaví v úředních dokumentech, kde to není*

³⁵ viz. kapitola *Novelizace legislativy*

pro vyřízení věci podstatné. Zasazujeme se o mezinárodní dekriminální homosexualitu.“ (Pirátská strana) Strana ANO je v trans problematice aktivní skrze novelizační pokusy již zmíněných politiků, paní poslankyně Kořánové a bývalého ministra spravedlnosti pana Roberta Pelikána³⁶.

Jak vyplývá z expertního šetření, obecně je zde problém v tématu samotném. Podpora trans práv a obecně LGBT osob je značně rozštěpená individuálně napříč českým politickým spektrem a stranicky ucelenější politickou podporu vidíme u pouze Strany zelených a Pirátů (Respondent_1, Respondent_2, Respondent_5). Samozřejmě existují i politické strany, které obecně tuto problematiku ze své podstaty spíše nepodporují, jedná se o konzervativní KDU – ČSL (Respondent_1, Respondent_2, Respondent_5). „*Obecně očekávám podobnou podporu, jako je u manželství pro všechny, kde vlastně téměř všechny strany s výjimkou KDU – ČSL, jsou nějakým způsobem rozštěpené.*“ (Respondent_2). Podpora trans práv a obecně LGBT skupiny se také spíše neočekává od strany SPD (Respondent_1, Respondent_5). Naopak lze tvrdit, že právě Piráti tvoří, jako celek, aktuálně nejvýraznější českou politickou stranu podporující nejen práva trans osob, ale práva LGBT+ obecně. (Respondent_3, Respondent_5) V současnosti ovšem stále zatím neproběhla žádná větší debata k problematice trans práv na politickém plénu a otázka výrazné úspěšnosti takovéto debaty ve prospěch tras osob v současnosti je ovšem značně nejistá (Respondent_1, Respondent_2). „*Jediné, proč má cenu se debaty v poslaneckém plénu zúčastnit, je, aby se někdo zastal těch lidí. Hlasovací poměry jsou nějakým způsobem dané, debata je moc nepřesvědčí...*“ (Respondent_1)

³⁶ Viz. kapitola *Novelizace legislativy*.

7.2. Rada vlády pro lidská práva

V rámci Vlády České republiky je jako její poradní orgán ustanovena Rada vlády České republiky pro lidská práva (dále jen Rada). Tento orgán se zabývá otázkami pro ochranu lidských práv a svobod. Pod Radou jsou ustanoveny jednotlivé výbory, jedním z nich je i Výbor pro sexuální menšiny (dále jen Výbor). „*Výbor pro sexuální menšiny navazuje na činnost Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin, která vznikla u příležitosti Evropského roku rovných příležitostí pro všechny (2007).*“ (Vláda ČR) Výbor se skládá z 16 členů, jedná se o zástupce ze státní správy a dále zástupce z nevládních neziskových organizací, které se orientují na LGBT komunitu. Činnost výboru má doporučující charakter (Vláda ČR).

Rada každoročně vydává **Výroční zprávu o činnosti Rady**, ovšem bohužel zatím není zveřejněna Výroční zpráva o činnosti za roky 2019 a 2020. V rámci Výročních zpráv jsou mj. stručně shrnuty činnost a stanoviska všech výborů. Detailněji činnost výborů popisují jednotlivé **Zápisy z jednání výborů**³⁷. Veřejně dostupné jsou také **Zápisy ze zasedání Rady**. Zápisy z jednání Rady o trans problematice referují až v letech 2019 a 2020. Ačkoli v roce 2020 byla trans problematika na jednání Rady projednávána, zápisy nejsou stále zveřejněné, a tudíž data nejsou k dispozici, a to ani z proběhlého Semináře k právům LGBT+ osob organizovaného Výborem. Za rok 2020 nejsou tedy k dispozici žádná data. Jednotlivé dokumenty referující o trans problematice popisuje následující tabulka číslo 10.

³⁷ V práci nevyužívám všechny zápisy z jednání Výboru, jelikož zásadní stanoviska uvádí Výroční zpráva Rady. Využit je zápis z jednání z roku 2019, kdy Výroční zpráva pro tento rok není dostupná. Zápis ze zasedání Výboru za rok 2020 dostupný není.

Tabulka 10: Rada vlády pro lidská práva a trans problematika

Název dokumentu.:	Komentář k trans problematice:
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2012</i>	Výbor se zabýval právní identitou transgender osob a jejich diskriminace se stala aktuální otázkou v ČR (Vláda ČR 2013).
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2013</i>	Tématem Výboru byly Odborné komise pro změnu pohlaví, zejména jejich fungování a zkušenosti s tím spojené (Vláda ČR 2014).
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2014</i>	V rámci Výboru byla diskutována změna pohlaví, zejména nutnost chirurgického zákroku a sterilizace, která má dopad jak na rodinný život, tak na pohlavní život jedince (Vláda ČR 2015).
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2015</i>	Výbor se zabýval tématem právních otázek ve vztahu k trans osobám. Výbor uspořádal schůzi, na níž byli přítomni odborníci, akademici, zástupci trans organizací. Projednáván byl systém právní uplatňovaný v ČR, který byl podroben kritice, a to z důvodu, že pro změnu jména, příjmení apod. trans osoby je vyžadováno stanovení lékařské diagnózy a chirurgický zákrok, jehož součástí je sterilizace. Upozorněno bylo na fakt, že ne každá trans osoba může či má zájem podstoupit operaci pro změnu pohlaví. Diskutovány byly také zahraniční zkušenosti, kdy v některých zemích postačuje pro úřední změnu jména, příjmení apod. pouze osobní sebeurčující prohlášení trans osoby. Dále byla diskutována věková hranice pro změnu pohlaví, zánik manželství a registrovaného partnerství jako podmínky pro změnu pohlaví. Na jednání zazněly také osobní zkušenosti trans lidí (Vláda ČR 2016). „ <i>Na základě jednání byla poté ustavena speciální pracovní skupina výboru, která se měla věnovat právům trans*osob v ČR a navrhnout případné změny. Tato skupina zahájila práci v roce 2016.</i> “ (Vláda ČR 2016)
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2016</i>	Ve zprávě se tento rok k trans osobám nevyjadřoval přímo Výbor, ale trans problematika byla zmíněna v rámci zahraničních aktivit a účasti, která čítala dohromady dvě velká setkání v Kodani a Berlíně, na nichž byla představována zahraniční zkušenost včetně aktuálních trendů, což může sloužit ČR jako inspirace při změnách stávajícího legislativního rámce upravujícího změnu pohlaví (Vláda ČR 2017).
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2017</i>	Za byla ve zprávě pouze okrajově zmíněna šikana LGBT osob, žádné bližší informace k trans osobám či změně pohlaví ovšem zveřejněny nebyly. Trans osoby se objevují až v rámci zahraničních aktivit, kdy opět proběhla konference v Lublani, na níž se mj. řešily zkušenosti z oblasti trans práv (Vláda ČR 2018).
<i>Zpráva o činnosti Rady v roce 2018</i>	Změna pohlaví trans osob byla v rámci Výboru projednávána a Výbor „ <i>v návaznosti na mezinárodní judikaturu vyzval příslušná ministerstva k umožnění změny pohlaví na základě sebeidentifikace osoby, tj. bez povinné lékařské diagnózy a lékařských operativních zákroků.</i> “ (Vláda ČR 2019). Ze zahraničních aktivit se uskutečnilo fórum k Mezinárodnímu dni boje proti homofobii, transfobii a bifobii. Navazovala dvě setkání, jejichž tématem byl opět rozvoj trans práv, což může být inspirací pro ČR (Vláda ČR 2019).
<i>Jednání Rady ze dne 11. 3. 2019</i> <i>Zápis ze zasedání výboru z 19. 6. 2019</i>	Klíčový je fakt, že „ <i>Rada ... doporučila příslušným ministrům, aby vládě předložili návrh měnící příslušné právní předpisy (především občanský zákoník), a zároveň doporučila ministru zdravotnictví činit kroky ke zlepšení zdravotní péče o trans*osoby. Konečně doporučila všem členům vlády spolupracovat s trans*osobami na řešení věci, které se jich týkají.</i> “ (Vláda ČR 2019c) V zápisu ze zasedání Výboru bylo uvedeno, že velmi významně se v trans právech angažovala (dnes již bývalá) ombudsmanka Šabatová. Z informací tajemníka Výboru o přijatých prioritách Rady je patrné následující: „ <i>Tajemník Výboru uvedl novou Radu vlády pro lidská práva a priority, která Rada vytyčila pro své budoucí působení. Dále poznamenal, že žádná z těchto priorit se netýká LGBT osob, nebo-li tedy Výboru jako takového.</i> “ (Vláda ČR 2019b) Dokument dále poskytuje informace k aktuálnímu stavu novelizace legislativy ve vztahu k trans právům. Tyto informace jsou součástí kapitoly Diskuze závěrů.

Na základě výše popsaného je tedy patrné, že se trans problematikou v rámci zkoumaného období Výbor a Rada zabývali, téma bylo uváděno i ve Výročních zprávách Rady. Výbor upozorňuje na práva trans osob, které v současnosti nemohou úředně měnit pohlaví bez chirurgického zákroku. Výbor sděluje, že legislativní rámec ve vztahu k trans právům by měl projít úpravou po vzoru dalších evropských zemí, kdy by pro změnu jména trans osoby podmínka chirurgické změny pohlaví již nadále neplatila. Rada doporučila změnu současného vymezení trans práv reflektujících úřední změnu pohlaví. Ke změně legislativního nastavení v ČR ovšem stále zatím nedošlo, jeden z pravděpodobných důvodů je ten, že obecně práva LGBT osob nejsou zařazeny mezi prioritní témata českého politického „rybníčku“. Bývalá ombudsmanka v této souvislosti doplnila zajímavé tvrzení, že *„stav, kdy je zákonná úprava způsobila závažně porušovat práva, jež Listina a mezinárodní smlouvy o lidských právech trans lidem garantují, je však nadále neudržitelný. Totéž stanovisko zaujala na svém jednání dne 11. března 2019 i Rada vlády pro lidská práva.“* (Šabatová 2019:66)

7.3. Veřejný ochránce práv

Problematikou trans práv se mimo jiné zabývala dne již bývalá veřejná ochránkyně práv (neboli ombudsmanka) paní Anna Šabatová, která byla ve funkci od února roku 2014 do února roku 2020. Bývalá ombudsmanka byla v rámci otázky trans práv aktivní, a to nejen v řešení stížností, ale realizovala také výzkum s názvem *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti*, opakovaně doporučovala změnu aktuální legislativy, téma vznášela na kulatém stole a zmiňovala ho i ve své výroční zprávě (Šabatová 2020).

Šabatová se vyjadřovala k aktuální legislativě, která úřední změnu jména podmiňuje chirurgickou změnou pohlaví a sterilizací. Bývalá ombudsmanka se odvolávala na ESLP, který tuto podmínku shledává jako porušení práv trans osob (Ombudsman 2017, Šabatová 2019). Konkrétně dle mínění paní ombudsmanky aktuální legislativní nastavení ve věci úřední změny pohlaví trans osob porušuje minimálně 4 typy práv: právo na nedotknutelnost osoby, dále právo na soukromý a rodinný život, právo na zdraví a v neposlední řadě právo na rovné zacházení ve spojení s výše uvedenými právy

(Šabatová 2020:6-7). Šabatová hovořila o novelizaci zákona o specifických zdravotních službách a novelizaci občanského zákoníku s cílem nepodmiňovat úřední změnu pohlaví chirurgickým zákrokem spojeným se sterilizací osoby (Šabatová 2019). Bývalá ombudsmanka tedy jasně doporučovala „*Předložit návrh zákona, na jehož základě by úřední změna pohlaví trans lidí přestala být podmíněna provedením invazivních chirurgických zákroků a sterilizací.*“ (Šabatová 2019:17)

Jak Šabatová (2020:3) ve vztahu k aktuální legislativě uvádí, „*Uvedené pochybnosti ve mně přetrvaly i poté, co jsem se s problematikou změny pohlaví z odborného hlediska blíže seznámila a hovořila jsem s trans lidmi, kteří ve svém životě řeší obdobné problémy.*“ Ombudsmanka byla také velmi aktivní ve věci konkrétní novelizace legislativy v roce 2018. Šabatová rozvíjela tedy značnou odbornou iniciativu se snahou změnit legislativní nastavení úřední změny pohlaví a podpořit tak trans osoby (Šabatová 2020). Úřední změna pohlaví a její podmínění chirurgickým zákrokem bylo také téma kulatého stolu s názvem *Společně proti diskriminaci*, který se uskutečnil v roce 2018. Ze zápisu diskusní skupiny s názvem Právní postavení trans lidí v kontextu změny pohlaví vidíme, že změna legislativy byla nepochybně tématem celé schůze a problematika je předmětem odborné diskuze (Ombudsman 2018b). Jak sama bývalá ombudsmanka uvedla ve výroční zprávě z roku 2017, „*Do tělesné integrity těchto lidí je třeba zasahovat co možná nejméně ... Skutečnost, že byla osobě jednoznačně lékařsky diagnostikována porucha pohlavní identifikace ... a prokázána její schopnost žít trvale jako osoba opačného pohlaví, je podle ochránkyně dostatečnou garancí toho, aby samotného aktu změny pohlaví nebylo zneužíváno bez závažných zdravotních důvodů.*“ (Ombudsman 2018).

7.4. Nevládní organizace podporující trans komunitu v ČR

V ČR existuje již několik organizací podporujících LGBT+ komunitu, včetně trans osob. „*Organizace LGBT hnutí se obvykle zařazují mezi tzv. nová sociální hnutí, kam vedle nich patří například hnutí ekologické, mírové a feministické.*“ (Císař, Vráblíková 2012:2) Organizace podporující zájmy trans gender osob představuje následující tabulka číslo 11.

Tabulka 11: Přehled trans organizací v ČR

Název organizace	Popis činnosti
<i>Trans*parent z. s.</i>	Spolek Transparent je jedním z nejviditelnějších uskupení hájících práva trans lidí v současnosti v ČR, který funguje od roku 2015. Transparent se orientuje na zlepšování situace trans lidí ve společnosti a zabývá se legislativním nastavením ve vztahu k trans lidem. Spolek organizuje podpůrné skupiny, setkávání, workshopy, diskuze a celkově se Transparent snaží o šíření povědomí a pozitivního obrazu o trans lidech v rámci veřejnosti i médií (Transparent 2020-2021). Spolek realizuje projekt s názvem #JsmeTrans, který se snaží o dostupnější změnu pohlaví, tj. možnost úřední změny jména bez chirurgického zákroku a sterilizace (Jsme trans). Spolek má své zástupce i ve Výboru pro sexuální menšiny.
<i>PROUD (Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu)</i>	Sdružení PROUD se zaměřuje na celou LGBT komunitu, včetně Trans osob, kdy upozorňuje na jejich velmi společenskou celospolečenskou situaci. Upozorňují na úřední změnu pohlaví, pro kterou je podmínkou sterilizace a dále i rozvod. PROUD se snaží o změnu tohoto legislativního nastavení i osvětu ve vztahu k trans lidem (PROUD).
<i>Amnesty international</i>	Amnesty International je hnutí, které bojuje proti porušování lidských práv a zajímají se také o práva LGBT+ osob. Konkrétně se vymezují proti diskriminaci, sterilizaci a nutnosti rozvodu trans osob ve věci úřední změny pohlaví apod. (Amnesty International).
<i>Trans Fusion, z. s.</i>	Spolek Trans Fusion se snaží o zvyšování kvality života trans osob, včetně legislativních změn vedoucích k sebeurčení osob a zlepšení situace ohledně zdravotní péče. Spolek se zaměřuje na právní otázky i edukaci a monitoring zdravotní péče (Trans Fusion).
<i>Prague Pride</i>	Prague Pride se nezaměřuje pouze na trans osoby, ale celkově na LGBT+ komunitu a snaží se o ni zvyšovat povědomí. Je důležité Prague Pride zmínit z toho důvodu, že kromě členství v poradních orgánech Rady vlády pro lidská práva a Výboru pro sexuální menšiny pořádá festival Prague Pride podporujících práva LGBT+ komunity (Prague Pride).

Zdroj: autorka

Jak je patrné, v ČR existuje minimálně 5 organizací prosazující práva trans osob. To samo o sobě podporuje fakt, že trans lidé jsou, alespoň z určité části, organizacemi nevládního sektoru podpořeny. „*Určitě bych ale vyzdvihla snahu nevládních organizací. Není to tím, že by si trans lidé měli strašně moc kapitálu a zaplatili si neziskovky, které za ně bojují. Je to tím, že je tam skutečně ta nespravedlnost. Skutečně jsou organizace, které to cítí a bojují proti tomu...*“ (Respondent_2)

7.5. Politická moc cílové populace z pohledu dotazovaných expertů

Dotazovaní experti se shodli na tom, že trans lidé v České republice v současnosti oplývají relativně až velmi slabou politickou mocí ve smyslu prosazování svých zájmů a politické podpory (Respondent_1, Respondent_2, Respondent_3, Respondent_5). Z rozhovorů lze identifikovat hned několik důvodů, proč tomu tak může být. Za hlavní důvod lze považovat samotnou **podstatu tématu transsexuality**. Téma je, nejen na politickém poli, stále do určité míry tabuizováno, nedaří se ho přesně vysvětlovat, je jiné, spojené s řadou předsudků či je svým způsobem podivné a kontroverzní, až „nechtěné“ (Respondent_1, Respondent_2, Respondent_3). To může být dáno také faktem, že tato problematika není tak jednoznačná a lidé, kteří s ní nemají zkušenost, si nedokáží dost jasně představit, co se za ní skrývá, a nedokáží tuto skupinu dost dobře „chápat“ (Respondent_1, Respondent_3). „...trans lidé jsou pro spoustu lidí záhadou, pro spoustu lidí narušují nějaké odvěké platnosti v systému, což vůbec není pravda ... pokud zachraňujete opuštěné děti, každý chápe, že je to něco dobrého. Pokud se staráte o trans lidi, tak je to takový pekles a není to vnímáno pozitivně.“

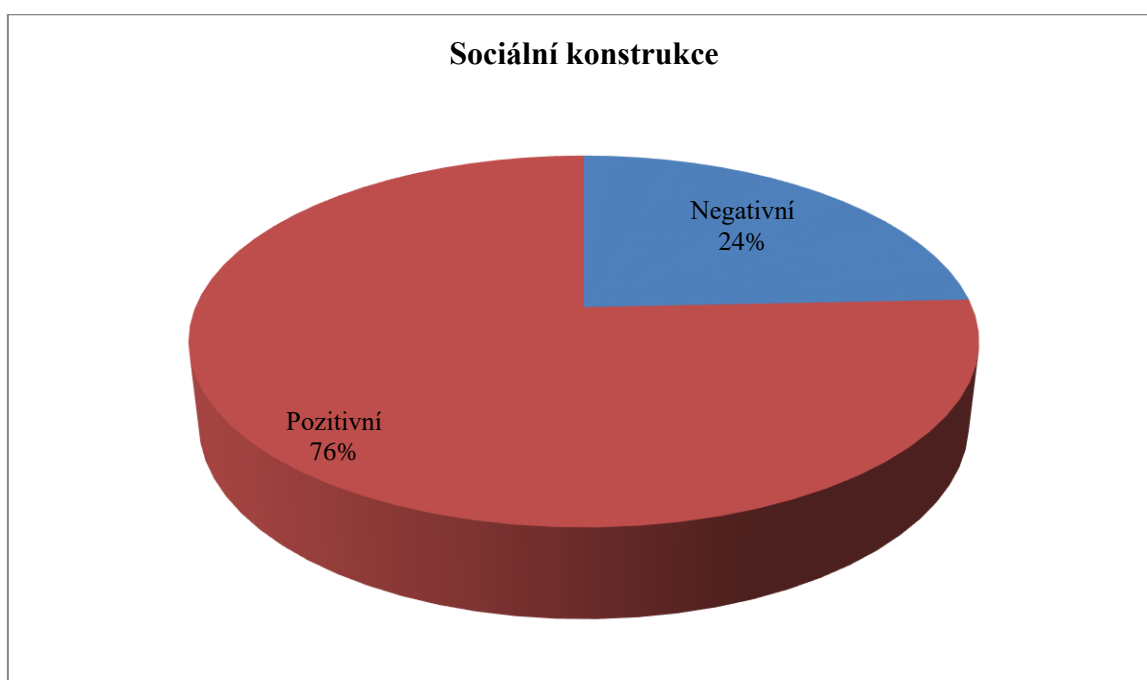
Dalším z důvodů je fakt, že skupina trans osob není v žádném případě **heterogenní** skupinou s širokým spektrem názorů. Přesto zde spatřujeme určité shody v názoru k legislativní úpravě změny pohlaví (Respondent_4). Navíc, do celého procesu vstupuje samotný proces tranzice a okolností s ní spojených. „Trans lidé mají spoustu starostí (jako matky samoživitelky) s tou svou vlastní tranzicí, už to pro ně je velká nálož, vyjednávat tu svoji vlastní identitu v každodenním životě... k rodině, přátelům, zaměstnavateli. Takže je to mnohem náročnější, než u nějaké jiné skupiny, která prosazuje svou agendu.“ (Respondent_4) Dále je důležité zmínit **velikost** této skupiny, která čítá okolo tisíce osob.³⁸ „Jako skupina nejsou příliš velká voličská skupina, v porovnání s klasickou LGBT skupinou. Ta skupina obyvatel je menší. Navíc je to velmi tabuizované téma, takže se o tom nehovoří v médiích, nejsou nějaké velké aktivity. Typicky, když to porovnáme s LGBT komunitou, tak ta má Prague Pride. To je velká akce, která má výrazný přesah přes tu konkrétní komunitu.“ (Respondent_1)

³⁸ Viz. kapitola *Vymezení cílové populace* .

8. Identifikace cílové populace v českém internetovém prostoru

Ve zkoumaných internetových článcích během stanoveného období mezi lety 2012 – 2020 byly trans osoby konstruovány ve dvou protichůdných konstrukcích: pozitivní a negativní. Zastoupení obou konstrukcí reprezentuje následující graf číslo 3.

Graf 3: Sociální konstrukce trans osob v českých internetových článcích v letech 2012-2020

Zdroj: vlastní

Z grafu je patrné, že v českých internetových článcích byly trans osoby konstruovány z velké části pozitivně. Negativní sociální konstrukce je zastoupena pouze v poměru 1:3. Co se týče časového horizontu vývoje sociálních konstrukcí trans osob, z tohoto hlediska analýza nepřinesla žádný zajímavý trend a očekávání vývoje sociálních konstrukcí se nepotvrdilo. Nelze tedy tvrdit například, že by na začátku zkoumaného období převažovala jedna z konstrukcí a na konci zkoumaného období druhá. Lze ale pro představu uvést, že negativní sociální konstrukce trans osob se nejčastěji objevovaly v letech 2019 a 2020 a naopak pozitivní sociální konstrukce 2018 a 2020. Tyto hodnoty ovšem mohou být ovlivněny roky, z nichž články zahrnuté do analýzy pocházejí. Obě konstrukce jsou blíže popsány v následujících podkapitolách.

8.1. Pozitivní sociální konstrukce

V rámci pozitivní sociální konstrukce³⁹ byla ve vztahu k trans osobám identifikována „lidskoprávní“ rovina, v níž jsou trans lidé kategorizováni jako „oběti“ současného společenského a právního nastavení, potýkající se s celou řadou problémů a nedostatků, které z něj plynou. Sponzory této konstrukce byly zejména Ministerstvo spravedlnosti, ombudsmanka Šabatová, trans organizace a samotní trans lidé, trans aktivisté, v menší míře i někteří lékaři, psychologové a sexuologové.

Trans lidé v pojetí tohoto chápání nejsou vnímáni pouze z medicínského hlediska, ale mnohem důležitější je zde ochrana základních lidských práv, která jsou nucenou sterilizací pro úřední změnu pohlaví porušována. „Vzhledem k tomu, že se jedná o právní podmínku úřední změny pohlaví, souhlas se sterilizací není podle stěžovatelů svobodnou volbou člověka.“ (denikreferendum.cz 2016) Jako „oběti“ jsou vnímáni především ti z trans osob, které nechtějí či nemohou podstoupit operaci změny pohlaví spojenou se sterilizací, což je podmínka pro úřední změnu pohlaví. „Důsledkem (současné) právní úpravy jsou zejména praktické problémy v životě trans lidí, kteří chirurgický zákrok z vážných či osobních důvodů podstoupit nemohou či nechtějí, a úplné úřední změny pohlaví tudíž nemohou dosáhnout,“... (aktualne.cz 2018a.)

Trans lidé jsou v této kategorii z více než poloviny zmiňováni v souvislosti s navrhovanou a následně neúspěšnou novelizací legislativy, která požadovala, aby úřední změna pohlaví nebyla podmiňována chirurgickým zákrokem a sterilizací osoby. Trans lidé jsou v této kategorii „obětmi“ také z hlediska nutnosti požadované dvojí změny jména. „Zvlášť absurdní je pak současná praxe požadovat po trans lidech dvojí změnu jména – nejprve na takzvané neutrální jméno a teprve po státem požadovaných chirurgických zákrocích na finální tvar odpovídající genderové identitě.“ (denikreferendum.cz 2019b.) Trans lidé zažívají dále například problémy s doklady, které neodpovídají jejich skutečnému vzhledu a pohlaví, jímž se cítí být. Navíc, problém s označením pohlaví v dokladech značně komplikuje tzv. passing (zapadnutí) trans osob do společnosti. Trans

³⁹ Název *pozitivní sociální konstrukce* odkazuje k vnímání trans osob jako „obětí“ systému, které za svou situaci ovšem nemohou. V rámci této konstrukce nejsou trans lidé vnímáni záporně, není na ně nahlíženo z negativní perspektivy, naopak, tato skupina je vnímána jako hodna pochopení, pomoci.

lidé proto zažívají nepříjemné situace například na úřadech či u lékaře. „*Přitom jediné, co mě outuje, jsou právě doklady – jinak na mě lidé nepoznají, že jsem trans...*“ (a2larm.cz 2020) Problém pro trans osoby nastává také i v oblasti rodinných vztahů, kdy při změně pohlaví zaniká i stávající manželství či partnerství dané osoby. „*Problematický je také fakt, že lidé v Česku se před tranzicí musí povinně rozvést, pokud jsou ženatí nebo vdaní. ... Mnoho lidí přitom během tranzice nemění sexuální orientaci a se svým partnerem by ve společném vztahu chtěli pokračovat. Podle odborníků však stát nucením k rozvodu dává ještě jednu ránu navíc rodinám, které už tak procházejí náročným obdobím.*“ (a2larm.cz 2020)

Trans osoby jako „oběti“ charakterizuje také problém s diskriminací. Tu podporuje i současná právní úprava, tak jak je nastavena, jelikož na trans osobu nahlíží optikou jiného pohlaví, než jímž se cítí být. Navíc se jedná o poměrně malou skupinu lidí, necelý tisíc. Trans lidé nejsou lékaři, psychology, sexuology ani úřady brání vážně, jelikož představují jakousi jinakost, jež je zaplněna celou řadou předsudků a téma je silně tabuizované, mnohými nepochopené a odmítané. „*Co trans* osobám vadí? Zpravidla je to přístup druhých lidí, ale také předsudky, neinformovanost a transfobie úřadů, médií i politiků. Více než polovina dotázaných uvedla, že se jich dotýká neznalost, diskriminace, šikana, nechtěná pozornost nebo misgendering...*“ (denikreferendum.cz 2019a.) V této pozitivní sociální konstrukci spatřujeme snahy o usnadnění života trans lidem, jelikož už tak se potýkají s celou řadou osobních problémů a stát by jim měl spíše pomoci, než jim celou situaci ještě znepríjemňovat. „*Bohužel, stát to vidí jinak – uzurpuje si právo rozhodovat o těle a životě těchto lidí až do nechutných soukromých detailů. A to už je otázka ideologická – je to stát, nebo vy, kdo má rozhodovat o vašem těle a životě?*“ (politicke-listy.cz 2018)

Velmi často se sponzoři této kategorie odvolávali na rozsudek ESLP z roku 2017, který se staví proti podmínce chirurgického zákroku a sterilizace při úřední změně pohlaví. Navíc, jakožto člen Rady Evropy by Česká republika měla dostat evropských smluv. Tato konstrukce je často opírána a vykreslována osobními příběhy samotných trans osob. V této kategorii je značně apelováno na celospolečenský posun v otázce vnímání nejen trans osob, ale pohlaví jako takového. „*... zlomek populace jsou pořád lidé. Jsou to jednotlivé lidské životy, jednotlivé příběhy. Trans člověk nemůže změnit svoji podstatu – a i kdyby*

mohl, bylo by absurdní to po něm chtít. Jinakost není hrozba... (a2larm.cz 2018)
„...tahle změna neohrožuje lidi, kteří podobné trauma neprožívají, neohrožuje "klasickou rodinu", naopak jejím neklasickým členům pomáhá.“ (aktualne.cz 2018b.) Pozitivní sociální konstrukci cílové populace z internetových článků ve zkoumaném období shrnuje tabulka číslo 12:

Tabulka 12: Pozitivní sociální konstrukce trans osob v českých internetových článcích

Trans lidé jako „oběti“ systému

Z aktuální legislativy pro trans osoby vyplývá řada zátěží a to především pro ty z trans osob, které nechtějí či nemohou podstoupit chirurgickou změnu pohlaví spojenou se sterilizací. Změna legislativního nastavení by přinesla odstranění požadavku chirurgické změny pohlaví pro úřední změnu pohlaví.

Problémy a cíle: Trans osoby jsou v nesnázích, pokud si chtějí ponechat své biologické pohlaví a změnit pouze pohlaví v úředních dokumentech. Současná úřední změna je možná pouze s chirurgickou změnou pohlaví a za naplnění požadavku sterilizace. Cílem je těmto osobám vyhovět a podpořit je v jejich, již tak náročné, životní situaci a zamezit porušování lidských práv. Vyžadovaná je změna současných legislativních podmínek pro úřední změnu pohlaví.

Sponzoři kategorie: Ministerstvo spravedlnosti, ombudsmanka Anna Šabatová, trans organizace a samotní trans lidé, trans aktivisté, v menší míře zastoupeni i lékaři, psychologové a sexuologové. Sponzoři kategorie se odvolávají na porušování lidských práv, Judikatura ESLP

Zdroj: Autorka

8.2. Negativní sociální konstrukce

V negativní sociální konstrukci byli trans osoby vykreslováni jako „**narušitelé tradičních hodnot**“. Hlavními sponzory této kategorie byli lékaři, sexuologové, psychologové, široká veřejnost a Ministerstvo vnitra. Tato kategorie se vymezuje proti lidskoprávnímu pojetí, soustřeďuje se striktně na medicínské hledisko související se změnou pohlaví trans osob.

Nalezenou negativní sociální konstrukci trans osob lze ovšem ještě dále členit do dvou samostatných podkategorií. První z nich je v negativní sociální konstrukci směrem k trans osobám značně radikální, druhá poněkud umírněnější. Z velké části zastoupená umírněnější negativní konstrukce vykresluje trans osoby zejména v souvislosti s legislativním nastavením otázky změny pohlaví jako ty, kteří „mají svých práv už dost“ a nemohou požadovat navíc ještě odlišné označení pohlaví úředního a biologického.
„Situace této menšiny u nás není krizová, je "pouze" problematická. Zákonem jsou spíš

znevýhodnění než perzekuováni... (respekt.cz 2015) Tato podkategorie odkazuje k situaci, kdy trans lidé musejí respektovat hranice a možnosti medicíny, kdy mužské a ženské pohlaví je striktně odděleno, a není proto možné, aby označení pohlaví v úředních dokladech nekorespondovalo s biologickým pohlavím člověka.

V této podkategorii hovoří silným hlasem medicína a trans osoby nemají právo pouhého sebeurčení pohlaví. Ministerstvo vnitra varuje před administrativním zmatkem, který by po zrušení aktuálních legislativních podmínek změny pohlaví (operace a sterilizace) a zavedení možnosti sebeurčení osoby, mohl vzniknout. „*V matrikách jsou evidovány údaje o pohlaví, nikoli údaje o jedincově vnitřní identitě a osobních představách. Účelem matrik je evidovat objektivní data či skutečnosti, nikoli vnitřní pocity jedinců v ní zapsaných,*“ píše ministerstvo vnitra ve své připomínce.“ (aktualne.cz 2018c) Umírněnější podkategorie odkazuje k udržení určitého pořádku a jistot, které jsou ve společnosti zavedené. Pokud by trans lidé získali možnost úřední změny pohlaví bez nutnosti operace, nastává obava ze situace, kdy by matky byly ve skutečnosti otcové svých dětí a naopak. „*...Státy, které to umožní, mají situace, kdy ženy jsou otcové svých dětí a muži jejich matkami,*“ (blesk.cz 2018)

Druhá z nalezených podkategorií, radikální, je zastoupena ve značné menšině. Nicméně tato podkategorie odkazuje k trans lidem jako k rozkladačům civilizace a přináší zajímavou sociální konstrukci této skupiny, kterou je nutno zmínit. Transgenderismus je v této kategorii vnímán jako škodlivý, zejména pro děti, navíc v naprostém rozporu s biologií, jelikož právě biologické pohlaví fyziologicky změnit nelze. Trans lidé jsou v této podkategorii vnímáni jako patologičtí jedinci se sklony k sebevraždám, jako značně psychicky narušení. Také se o trans lidech hovoří v souvislosti s tím, že zde existuje riziko, kdy si trans osoba své „nové“ pohlaví rozmyslí a bude ho chtít změnit nazpět. „*Transgenderisté nejenže ničí svou identitu, s níž se narodili,* vysvětlil Heyer, *ale ničí každého a všechno kolem: rodinu, manželku, děti, bratry, sestry - i kariéru. Je to bezpochyby chování člověka, který tvrdohlavě usiluje o sebepoškození a úplné sebezničení.*“ (euportal.cz 2020) Negativní sociální konstrukci cílové populace z internetových článků ve zkoumaném období popisuje tabulka číslo 13:

Tabulka 13: Negativní sociální konstrukce trans osob v českých internetových člancích

Trans lidé jako „rozvraceči“ systému

Důraz je kladen na medicínské hledisko věci, kdy pohlaví je biologicky dané, nikoli volitelné na základě sebeurčení osoby.

Problémy a cíle: Problémy přináší novelizační snahy legislativy, které tato kategorie odmítá. Jedná se o umožnění úřední změny pohlaví bez chirurgického zákroku a sterilizace. Cílem je udržení současných podmínek, kdy biologické pohlaví koresponduje s pohlavím úředním.

Sponzoři kategorie: Ministerstvo vnitra, lékaři, psychologové, sexuologové a široká veřejnost. Sponzoři kategorie se odvolávají na zachování jistot a pořádku, kdy biologické pohlaví odpovídá pohlaví úřednímu, aby nedocházelo k administrativním zmatkům.

Zdroj: Autorka

9. Diskuze závěrů

Analýza legislativního vývoje směrem k trans osobám během zkoumaného období (tj. 2012 – 2020) ukazuje, že k proměně policy designu ve vztahu k cílové populaci nedošlo. Legislativní design adresovaný trans osobám zahrnuje tři stěžejní zákony, které byly přijaty do roku 2012 včetně. Jedná se o občanský zákoník, zákon o specifických zdravotních službách a zákon o matrikách, jménu a příjmení. Dále existuje šest zákonů, které o cílové populaci pojednávají pouze nepřímo a ve velmi malém rozsahu. Nalezeno bylo dále také osm zákonů, které pouze zmiňují změnu pohlaví ve vztahu k údajům o osobě. Kromě zákonů byly identifikovány také dvě vyhlášky, z let 2013 a 2015. Ani jedna z vyhlášek ovšem nepřináší ve vztahu k cílové populaci žádné změny a pouze navazuje na již předchozí právní úpravu. V současném policy designu jsou jasně vymezené podmínky a mantinely, v nichž se cílová populace může pohybovat, kdy úřední změna pohlaví je striktně determinována chirurgickou změnou pohlaví spojenou se sterilizací. V aktuálním nastavení značně převládá celková medikalizace problematiky (úřední změna pohlaví jasně navazuje na změnu pohlaví chirurgickou), čímž silně zasahuje do práv trans osob, na čemž se mimo jiné shodli i všichni dotazovaní respondenti. Toto stanovisko podporuje také Evropský soud pro lidská práva, který již „v roce 2017 rozhodl, že vyžadovat ke změně pohlaví odstranění pohlavních orgánů a sterilizaci je v rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech.“ (TGEU 2017) Dále je toto stanovisko podporováno také Evropským výborem pro sociální práva, který „jedenácti hlasy proti dvěma rozhodl, že podmíněním právního uznání genderové identity podstoupením sterilizace Česká republika porušuje čl. 11 odst. 1 Evropské sociální charty („Charta“) (Justice.cz 2018). V návaznosti na ESLP lze říci, že právě toto rozhodnutí vyvolalo v rámci zkoumaného období v ČR značnou diskusi nad podmínkou právě chirurgického zákroku při úřední změně pohlaví (Respondent_1, Respondent_2, Respondent_3, Respondent_5). „Nejzásadnější problém, proti kterému bojujeme teď nejintenzivněji, je samozřejmě nemožnost uznání genderu bez kastrace. To je věc, která byla Evropským soudem a dalšími organizacemi shledána jako protiprávní, a to si myslíme, že je obrovský dluh.“ (Respondent_2)

Během zkoumaného období evidujeme dva neúspěšné novelizační pokusy, které nezískaly dostatečnou politickou podporu. První pochází z roku 2018 a navazuje

právě na stanovisko ESLP, druhý je z roku 2020. Oba mají za cíl umožnit úřední změnu pohlaví bez podstoupení chirurgické operativní změny pohlaví, s níž je spojená sterilizace osoby. Odůvodnění změny politiky je v návrzích uváděno jako rozpor současné právní úpravy se stanovisky ESLP a dále fakt, že některé z trans osob si chirurgický zásah nepřejí či ho například ze zdravotních důvodů nemohou podstoupit. Taktéž všichni dotazovaní respondenti by takovouto změnu uvítali.

Ze současné legislativy vyplývá pro cílovou skupinu jasná převaha zátěží, které jsou adresovány zejména těm z trans osob, jež nechtějí či nemohou podstoupit chirurgickou změnu pohlaví a usilují pouze o změnu pohlaví ve svých úředních dokladech. „*Trans lidem, kteří nemohou podstoupit operaci z objektivních zdravotních důvodů (kontraindikace), je tak navždy odeprána možnost dosáhnout změny pohlaví. Zároveň tito lidé zůstávají v procesu změny pohlaví a jsou stále nuceni odhalovat svou pohlavní identitu ve veřejném styku.*“ (Pospíšil in Králíčková, Dávid, Valdhans 2018:71) Za hlavní benefit je považována samotná možnost chirurgické změny pohlaví a její financování z veřejného zdravotního pojištění. Naopak stěžejní zátěží je dle expertního šetření je nutnost chirurgické změny pohlaví pro úřední změnu pohlaví, nutnost rozvodu a ukončení registrovaného partnerství pro provedení změny pohlaví či nutnost dvojí změny jména na neutrální v procesu změny pohlaví. Výše uvedené potvrzuje také výzkum Obavy a přání trans lidí (realizovaný v roce 2018), kdy jako problematické uváděli oblast, „... *nucených rozvodů/ukončení registrovaných partnerství, sterilizací, nemožnosti mít genderově neutrální rodné číslo nebo naopak mít jméno odpovídající genderové identitě místo nucené omezené volby neutrální varianty.*“ (Procházka in Pavlica, Heumann, Kučera 2019) S odkazem na teoretické hledisko práce je důležité zmínit, že její autoři Schneider a Ingram (1993) upozorňují na velmi málo benefitů, které jsou adresovány právě skupině potřebných a deviantů.

Co se týče politické moci, zkoumaná cílová populace oplývá slabou politickou mocí, kdy prosazování jejích zájmů je pro ni značně obtížné (Respondent_1, Respondent_2, Respondent_3, Respondent_5). Toto tvrzení opět dle TSKCP podporuje zařazení zkoumané populace do skupiny deviantů či potřebných. Z rozhovorů s experty vyplynulo, že důvodem může být samotná podstata otázky trans sexuality, která je v ČR stále do jisté míry tabuizována, či malá velikost skupiny a její značná heterogenita.

V porovnání trans osob oproti homosexuálním párům lze tvrdit, že trans lidé jsou stále ve společnosti vnímáni daleko hůře (Šabatová 2019, Respondent_2, Respondent_3). Schneider a Ingram (1993) tvrdí, že skupina deviantů nemá navíc téměř žádnou kontrolu nad agendou politiky, což platí i o zkoumané cílové populaci trans osob. Úvaha zařadit trans osoby (také) do skupiny deviantů je tedy na místě. Podporuje ji i následující tvrzení: „*Současná právní úprava hodně ovlivňuje život trans lidí, aniž by oni do toho mohli nějakým způsobem zasahovat.*“ (Respondent_3). Aktuálně se v ČR nacházejí dvě politické strany, které hájí zájmy této skupiny a to s větším podílem Česká pirátská strana a v menším zastoupení Strana zelených. Jak uvádí TSKCP, jen málo advokátních skupin je ochotno podporovat právě cílovou populaci označenou jako devianti (Schneider, Ingram, deLeon 2009). Otázky spojené s cílovou populací řeší také Vláda České republiky v rámci Výboru pro sexuální menšiny a o téma projevila zájem také bývalá ombudsmanka Anna Šabatová (viz. Šabatová 2019). Z obou těchto stran je tedy upozorňováno na nutnost odstoupení od požadavku chirurgického zákroku a sterilizaci pro úřední změnu pohlaví. Navíc, Výbor jasně doporučuje participaci trans osob při tvorbě nové legislativy. „*Trans osoby musejí být přizvány k přípravě změny legislativy o úřední změně pohlaví. Platný právní stav, ale především chystané změny se týkají především jich samotných a jejich životů.*“⁴⁰ (Vláda ČR b.) Identifikováno bylo dále také pět nevládních organizací podporujících cílovou populaci s cílem odstranění podmínky chirurgické změny pohlaví pro změnu pohlaví úřední.

V internetových článcích hovořících o trans osobách byly nalezeny dvě hlavní konstrukce této populace, pozitivní a negativní, kdy pozitivní konstrukce převládala ze tří čtvrtin. V rámci pozitivní sociální konstrukce byla cílová populace konstruována jako oběti současného systémového nastavení, kdy dochází k porušování lidských práv, a to v případě podmínky povinné sterilizace. Tato nutnost je v internetových článcích popisována pro trans osoby jako jasná zátěž. Prostřednictvím osobních příběhů bylo apelováno na zlepšení podmínek cílové populace. Jak uvádí Schneider a Ingram (1993) v souvislosti s TSKCP, právě pozitivní sociální konstrukce a nízká politická moc odkazují k cílové

⁴⁰ Toto stanovisko lze vnímat jako posun od kategorie deviantů ke kategorii potřebných, k pozitivnímu vnímání cílové skupiny a dále lze zde spatřit snahu Výboru o jakési zvýšení politické moci trans osob, aby mohly sami zasahovat do legislativního nastavení, jenž se jich bezprostředně týká.

populaci potřebných. Druhá sociální konstrukce trans osob v českých internetových člancích konstruuje trans osoby negativně, a to jako narušitele a ohrožovatele tradičních hodnot. Pohlaví jako takové je chápáno pouze z biologického hlediska, jasně dané a trans lidé musí být označeni ve svých dokumentech shodně s pohlavím biologickým. V extrémních případech je cílová populace v této kategorii vnímána jako škodlivá, patologická a psychicky narušená. S odkazem na TSKCP lze tvrdit, že právě cílová populace deviantů, mající nízkou politickou moc, je konstruována negativně (Schneider and Ingram 1993). Na základě analýzy tedy můžeme zařadit zkoumanou cílovou populaci na pomezí deviantů a potřebných, s převahou právě druhých zmíněných.

Design politiky určený trans osobám lze dle TSKCP přirovnat k politikám, které jsou adresovány skupině deviantů/potřebných. Schneider, Ingram a deLeon (2004, 2007) upozorňují na fakt, že mezi cílovými populacemi nejsou přesně dané hranice, což se potvrdilo i v rámci zkoumané cílové populace trans osob. Sociální konstrukce pak odkazují k určitým stereotypům o cílové populaci (Schneider, Ingram), což jasně vysvětluje zařazení trans osob na pomezí pozitivní a negativní sociální konstrukce. Ačkoli mediální analýza ukázala, že pozitivní sociální konstrukce trans osob převažuje, negativní se vyskytuje taktéž. Z expertních rozhovorů vyplynulo, že se jedná o jakýsi trend, kdy v průběhu času dochází k posunu právě od negativního vnímání trans osob směrem k pozitivnímu čili od deviantů k potřebným. Zařazení cílové populace na pomezí deviantů a potřebných s příklonem k potřebnosti podporuje také následující. „*Situace této menšiny u nás není krizová, je “pouze” problematická. Zákonem jsou spíš znevýhodnění než perzekuováni, není tu konzistentní náboženský odpor se silným vlivem.*“ (Zikmundová 2015) Dle Schneider a Ingram (1993) jsou devianti jsou často považováni za trestu hodné, což ovšem o zkoumané populaci nelze tvrdit a příklon k potřebnosti je tedy oprávněný. Konečné zařazení trans osob jakožto zkoumané cílové populace trans osob dle TSKCP reprezentuje následující tabulka číslo 14:

Tabulka 14: Zařazení trans osob dle typologie TSKCP

Sociální konstrukce			
Politická moc	Vysoká	<i>Pozitivní</i> ZVÝHODNĚNÍ	<i>Negativní</i> UZURPÁTOŘI
	Nizká	POTŘEBNÍ	DEVIANTI
			

Trans lidé

Zdroj: Schneider, Ingram 1993:336 (upraveno, přeloženo)

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala populací trans osob a využita v ní byla teorie sociální konstrukce cílových populací (TSKCP) od autorek Ann Schneider a Helen Ingram. Hlavním cílem diplomové práce bylo identifikovat policy design ve vztahu k trans osobám v České republice za období let 2012-2020. Dalším cílem práce bylo zjistit, do jaké míry spolu korespondují tři hlavní prvky TSKCP: obsah veřejné politiky, politická moc cílové populace a její sociální konstrukce. Dílčím cílem práce bylo také zařazení zkoumané populace do typologie cílových populací dle TSKCP.

V rámci identifikace policy designu byl fokus zaměřen především na legislativu vztahující se k cílové populaci během zkoumaného období a na identifikaci benefitů a zátěží, které z ní pro trans osoby vyplývají. Během zkoumaného období nedošlo ke změně legislativy, pouze vyšly v platnost dvě vyhlášky, které ovšem právní situaci trans osob nezměnily. Zaznamenány byly dvě snahy o novelizaci legislativy, a to v letech 2012 a 2020, obě ovšem neúspěšné. V problematice trans práv byly identifikovány tři klíčové zákony (občanský zákoník, zákon o specifických zdravotních službách a zákon o matrikách, jménu a příjmení) a dalších 14 vedlejších zákonů, které se problematiky dotýkají, nicméně ne v takovém rozsahu. Legislativa obecně podmiňuje úřední změnu pohlaví změnou pohlaví chirurgickou, jejíž součástí je sterilizace osoby. Tato podmínka je problematičtější pro ty z trans osob, které si operativní zákrok nepřejí a mají zájem pouze o úřední změnu pohlaví. Zátěže vyplývající z legislativy pro cílovou populaci jsou následující: *nutnost podstoupení chirurgického zákroku spojeného se sterilizací pro úřední změnu pohlaví, podmínka rozvodu či zrušení registrovaného partnerství v případě změny pohlaví, poskytnutí souhlasu komise pro změnu pohlaví, status dvojí změna jména při využití neutrálního tvaru jména, nastavení věkové hranice pro změnu pohlaví, nedostatečné právní ošetření trans osob v trestním zákoníku, chybějící právní úprava ke změně údajů na vysokoškolském diplomu po změně pohlaví, absence metodik, netransparentnost matrik, přístup lékařů či případně také samotné stanovení diagnózy.* Mezi benefity naopak řadíme: *hrazení zákroku z veřejného zdravotního pojištění a případně také samotnou možnost změny pohlaví.* Z výčtu je patrné, že zátěže nad benefity jasně převažují.

Dalším cílem práce bylo zjistit, do jaké míry spolu korespondují tři hlavní prvky TSKCP: **obsah veřejné politiky, politická moc cílové populace a její sociální konstrukce**. Obsah veřejné politiky odkazuje k jasně vymezeným mantinelům v procesu změny pohlaví s převahou zátěží. Politická moc cílové populace byla identifikována jako slabá, kvůli čemuž je pro trans osoby případná změna politiky velmi obtížná. Trans lidé mají ovšem podporu jak u Výboru pro sexuální menšiny pod Radou Vlády ČR, tak u dnes již bývalé ombudsmanky Anny Šabatové. Z českých politických stran se tímto tématem zabývají dvě z nich (Piráti a Zelení) a na poli nevládních organizací můžeme identifikovat celkem pět hlavních spolků. Sociální konstrukce trans osob byly zjišťovány pomocí analýzy 77 internetových článků z let 2012–2020. Z výsledků analýzy lze tvrdit, že ze 3/4 byly trans lidé konstruováni pozitivně, a to jako oběti současného systému, který neumožňuje úřední změnu pohlaví na základě sebeurčení, což dostává celou řadu zástupců z této skupiny do značných nesnází. Z 1/3 se ovšem objevila také negativní sociální konstrukce trans osob, která je popisována jako rozvraceče systému, kdy jejich biologické pohlaví musí jasně korespondovat s pohlavím úředním a změna v této oblasti by přinesla zejména administrativní zmatky. Lze tedy tvrdit, že moc cílové populace, obsah veřejné politiky i sociální konstrukce spolu korespondují, čímž se dostáváme k poslední odpovědi na výzkumnou otázku a to, do jaké skupiny dle dělení TSKCP lze cílovou populaci zařadit. Skupinu trans osob můžeme dle zvolené teorie zařadit na pomezí populace potřebných a deviantů s jasným příkladem k potřebnosti, ovšem s obecně slabou politickou mocí a převahou zátěží. Potřební jsou optikou této teorie konstruováni pozitivně, devianti negativně. Práce ukazuje jasný posun v pozitivním vnímání trans osob, tudíž je příklon k potřebnosti oprávněný.

Lze říct, že TSKCP se pro účely potvrdila jako přínosná, jelikož na jejím základě můžeme vysvětlit souvislosti mezi zkoumanou cílovou populací a policy designem, který je na ni zaměřen, a v tomto případě tedy zařazení trans osob odpovídá pomezí deviantů a potřebných. Tato teorie nám dále umožňuje předvídat, zdali a jak by mohla nastat změna policy designu. Z rozhovorů s experty vyplynulo, že změna legislativního nastavení cestou upuštění od podmínky chirurgického zákroku pro úřední změnu pohlaví je v budoucnu značně očekávaná.

Na závěr je také důležité zmínit předmět dalšího vědeckého zkoumání ve zvolené oblasti. Dle mého názoru by bylo nepochybně přínosné věnovat se v průběhu času dalším chystaným snahám o novelizaci legislativy ve vztahu k cílové populaci a popřípadě detailněji analyzovat příčiny jejich úspěchu či neúspěchu. Za velice zajímavou cestu vědeckého bádání ovšem považuji popis vývoje změn v oblasti trans práv v Evropské unii, popřípadě to, jak změny v jednotlivých státech ovlivňovaly politiky jiných států a zdali lze identifikovat určité linky v návaznosti a trendy do budoucna.

Použitá literatura

Legislativní zdroje:

Vyhláška č. 3/2015 Sb. o některých dokladech o vzdělání

Vyhláška č. 424/2013 Sb. kterou se mění vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 300/2006 Sb., kterou se provádí zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a kterou se mění vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve znění vyhlášky č. 389/2007 Sb.

Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

Zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

Zákon č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů

Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech

Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti

Zákon č. 582/1991 Sb. České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení Zákon č. 329/1999 Sb. o cestovních dokladech a o změně zákona č. 283/1991

Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o cestovních dokladech)

Zákon č. 634/2004 Sb. *o správních poplatcích*

Zákon č. 89/1995 Sb. *o státní statistické službě*

Zákon č. 89/2012 Sb. *Občanský zákoník*

Zdroje dat:

Aktuálně.cz. *Ombudsman - veřejný ochránce práv* [online]. 23. 3. 2020 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/ombudsman-verejny-ochrance-prav/r~i:wiki:3153/>

Amnesty International. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/lgbti/transgender>

ASPI [online]. [cit. 2021-5-4]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/>

CÍSAŘ, Ondřej a Kateřina VRÁBLÍKOVÁ. *LGBT aktivismus v České republice: historie, organizace a aktivisté: Výzkumná zpráva pro Heinrich Böll Stiftung* [online]. Praha: Sociologický ústav, v.v.i. AV ČR, 2012 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: https://cz.boell.org/sites/default/files/studie_lgbt_v_cr.pdf

ČALADI, Tereza. *Vlajku hrdosti gayů a lesbiček zná téměř každý, ale věděly jste, že existuje více LGBTQ+ vlajek?* [online] 29. 6. 2020 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://www.marieclaire.cz/vlajku-hrdosti-gayu-lesbicek-zna-temer-kazdy-ale-vedely-jste-ze-existuje-vice-lgbtq-vlajek>

ČSÚ. *Gender: Základní pojmy* [online]. 29. 02. 2016 [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

DIVIŠOVÁ, Vendula. *Obsahová analýza: Koncepce a metody výzkumu v bezpečnostních a strategických studiích.* [online]. 26. 4. 2017 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/jaro2017/BSS405/um/67987374/Seminar_-_obsahova_analyza_-_26.4.2017.pdf

Důvodová zpráva k návrhu zákona o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Praha, 21. 7. 2018. Dostupné z: [https://apps.odok.cz/veklep-](https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNAZWHY3ZN&tab=detail)

[detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNAZWHY3ZN&tab=detail](https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNAZWHY3ZN&tab=detail)

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze) Praha, 3. 2. 2012. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Fakultní nemocnice Brno (Fn Brno). *Transsexuality přibývá – samotná přeměna pohlaví je ale dlouhodobý a náročný proces.* [online] [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.fnbrno.cz/transsexuality-pribyva-samotna-premena-pohlavi-je-ale-dlouhodoby-a-narocny-proces/t6697>

FIFKOVÁ, Hana. *Poruchy pohlavní identity* in WEISS, Petr a kol. *Sexuologie*. Grada Publishing, 2010, s. 442-467. ISBN 978-80-247-2492-8.

FIFKOVÁ, Hanka a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1.

HARTNOLL, Richard a kol. *Průručka k provádění výběru metodou sněhové koule (Snowball Sampling)* [online]. Rada Evropy, 2003 [cit. 2021-04-09] ISBN 80 – 86734 – 08 – 0. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1660/357/Prirucka_Snowball_Sampling1.pdf

HAVRANOVÁ, Helena. *Léčených transsexuálů přibývá. Přeměn z ženy na muže je dvakrát víc než naopak* [online]. 20. 12. 2019 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/lecenych-transsexualu-v-cesku-pribyva-vice-premen-je-na-muze/r~1cc7612a20c511eab1410cc47ab5f122/>

HEGER, Leoš. *Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky*. Č. 8/2012. 2012. Dostupné také z: <https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/wepub/6865/36193/V%20C4%20Bstn%20C3%20ADk%20MZ%20C4%20CR%2008-2012.pdf>

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. První vydání. Praha: Portál 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

INGRAM, Helen, Anne SCHNEIDER a Peter DELEON. *Social Construction and Policy Design* in SABATIER, Paul. *Theories of the Policy Process*. 2nd ed. Boulder: Westview Press, 2007, s. 93-126. ISBN 0-8133-4359-3.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

justice.cz. *Anotace rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva* [online]. 2018 [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/719886/Transgender+Europe.pdf/4a4b117d-985d-4961-b206-234d3c126992>

justice.cz. *Zákony*. [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/documents/47049/0/Z%C3%A1kony.pdf/2cd6e43f-737f-451e-9caf-c37e102f5383>

Jsme Trans. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://jsmetrans.cz/#home>

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Radovan DÁVID a Jiří VALDHANS A KOL. *DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017: Část VI. Translidé nejen v rodinném právu* [online]. Masarykova univerzita Brno, 2018 [cit. 2021-1-24]. ISBN 978-80-210-8973-0. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>

KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Genderová identita - základní definice, konstrukce, koncepty*. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 2 (3): 1-2. ISSN 1213-0028. [online] 2001 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2001/03/01.pdf>

Mezinárodní Klasifikace Nemocí (MKN). *Mezinárodní Statistická Klasifikace Nemocí a Přidružených Zdravotních Problémů Ve Znění Desáté Decenální Revize MKN-10* [online]. 10. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2018 [cit. 2021-01-25]. ISBN 978-80-7472-168-7. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/246208/9788074721687-V1-cze.pdf?sequence=20&isAllowed=y>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Věc: Poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů* [online]. Praha, 28. 6. 2018 [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4KWXQIANRaoJ:https://www.mvcr.cz/soubor/informace-106-zmena-pohlavi-pdf.aspx+%&cd=3&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

MZČR. *212/2020 Dotaz na počet žádostí o změnu pohlaví v roce 2019*. [online] 13. 7. 2020 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/212-2020-dotaz-na-pocet-zadosti-o-zmenu-pohlavi-v-roce-2019/>

NEKOLA, Martin, Eva HEJZLAROVÁ a Jan KOHOUTEK. *Česká veřejná politika optikou teorie sociální konstrukce cílových populací*. Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4557-5.

NĚMCOVÁ, Barbora. *Komise zamítla Tereze změnu pohlaví kvůli jménu. Je to ponižující, říká transsexuálka* [online]. 8. 11. 2018 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/komise-zamitla-tereze-zmenu-pohlavi-kvuli-jmenu-je-to-ponizu/r~c46edefee33011e8b2380cc47ab5f122/>

Newton Media. *Vývoj zpráv*. [online] [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/csCZ/ArchiveDashboard?archiveId=877&search=3273810>

ODok. *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 21. 7. 2018. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNAZWHY3ZN&tab=detail

Ombudsman. *ZÁPIS Z KULATÉHO STOLU „SPOLEČNĚ PROTI DISKRIMINACI“: Diskusní skupina: Právní postavení trans lidí v kontextu změny pohlaví* [online]. 16. května 2018b. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/projekt_ESF/00_2018_VA/KULATE_STOLY/05_16_Spolecne_proti_diskriminaci/05_16_Pravni_postaveni_trans_lidi_v_kontextu_zmeny_pohlavi_ZAPIS.pdf

Ombudsman. *Nucená sterilizace transgender lidí je v rozporu s lidskými právy, rozhodl soud* [online]. 28. července 2017 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z:

<https://www.ochrance.cz/aktualne/nucena-sterilizace-transgender-lidi-je-v-rozporu-s-lidskymi-pravy-rozhodl-soud/>

Ombudsman. *VÝROČNÍ ZPRÁVA 2017* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv. 2018 [cit. 2021-04-09]. ISBN 978-80-87949-70-2. Dostupné z:

https://www.ochrance.cz/uploads-import/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Vyrocni-zprava-2017_web.pdf

OTÁHAL, Lucian a Ondřej PLEŠMÍD. *Hlavní problémy současné právní úpravy v oblasti právního uznání genderové identity a návrhy jejich řešení* [online]. 2015 [cit. 2021-5-4]. Dostupné z: <http://proud.cz/o-proudu/dokumenty.html>

Parlamentní listy. *Piráti se postavili proti povinným sterilizacím trans lidí* [online] 15. 5. 2020 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profily/Ceska-piratska-strana-331/clanek/Pirati-se-postavili-proti-povinnym-sterilizacim-trans-lidi-104232>

PAVLICA, Karel, HEUMANN Viktor, KUČERA Charlie. a kol. *Obavy a přání trans lidí. Výsledná zpráva z výzkumu realizovaného spolkem Transparent z. s. v roce 2018.* [online] 2019 [cit. 2021-01-25]. ISBN 978-80-906362-4-8. Dostupné z:

https://jsmetransparent.cz/wp-content/uploads/2020/11/Transparent_Obavy-a-prani-trans-lidi.pdf

PIERCE, Jonathan a kol. *Social Construction and Policy Design: A Review of Past Applications.* The Policy Studies Journal, Vol. 42, No. 1, 2014 [online]. 2014, 42(1) [cit. 2021-01-27]. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.1111/psj.12040](https://doi.org/10.1111/psj.12040)

Pirátská strana b. *Volební program černé na bílém pro volby 2017 do Poslanecké sněmovny.* [online] [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: https://www.pirati.cz/assets/pdf/program_cerne_na_bilem.pdf

Pirátská strana. *Rovnoprávnost.* [online] [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/program/dlouhodoby/rovnopravnost/>

Platné znění s vyznačením navrhovaných změn. Praha, 21. 7. 2018. Dostupné z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNAZWHY3ZN&tab=detail

Prague Pride. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/>

PROUD b. *Odkazy*. [online] [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://proud.cz/mimo-proud/odkazy.html>

PROUD. *Trans lidé*. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <http://proud.cz/trans-lide.html>

PSP ČR. *Zápis z jednání č. 38* [online]. 14. 5. 2020 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=177205>

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SCHNEIDER, Anna a Mara SIDNEY. *What is next for policy design and social construction theory?* The Policy Studies Journal. 2009, **37**(1.), 103-119. Dostupné z: doi:10.1111/j.1541-0072.2008.00298.x.

SCHNEIDER, Anne a Helen INGRAM. *The Social Construction of Target Populations*. American Political Science Review. 1993, **87**(2), 334-347. Dostupné z: doi:10.2307/2939044

SCHNEIDER, Anne a Helen INGRAM. *Policy Design for Democracy*. University Press of Kansas, 1997. ISBN 0-7006-0844-3.

SCHNEIDER, Anne, Helen INGRAM a Peter DELEON. *Democratic Policy Design: Social Construction of Target Population* in SABATIER, Paul a Christopher WEIBLE. *Theories of the policy process*. 3rd ed. 2014, s. 105-149. ISBN 978-0-8133-4926-8.

ŠABATOVÁ, Anna. *Být LGBT+ v Česku Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisli: Výzkum veřejného ochránce práv 2019* [online]. Brno, 2019 [cit. 2021-01-24]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf

ŠABATOVÁ, Anna. *Vyrozumění o vstoupení veřejné ochránkyně práv do řízení a vyjádření vedlejšího účastníka – veřejné ochránkyně práv* [online]. 2020 [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/13-20-SZD-KS_vyjadreni_pro_US.pdf

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TGEU b. *Trans Rights Europe & Central Asia Map 2020* [online]. 10. 5. 2020 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://tgeu.org/wp-content/uploads/2020/05/MapA_TGEU2020-ENG.png

TGEU. *Human Rights Victory! European Court of Human Rights ends Forced Sterilisation* [online]. 6. 4. 2017 [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: https://tgeu.org/echr_end-sterilisation/

TGEU. *Trans Rights Europe & Central Asia Index 2020* [online]. 13. května 2020 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://tgeu.org/trans-rights-europe-central-asia-index-maps-2020/>

Trans Fusion. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <http://www.transfusion.org/Cinnost.html>

Transparent. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/>

Transsexualita.cz. *Transforum*. [online] [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: http://www.transsexualita.cz/?page_id=2

Úřad vlády ČR. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR* [online]. Praha, 2007 [cit. 2021-01-29]. ISBN 978-80-87041-33-8. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/CZ_analyza_web.pdf

VESELÝ, Arnošt a Martin NEKOLA. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Praha: Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-75-5.

Vláda ČR. *Zasedání Výboru dne 19. června 2019* [online]. 24. 8. 2019b. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru/zasedani-vyboru-dne-19--cervna-2019-177206/>

Vláda ČR. *Jednání Rady dne 11. března 2019* [online]. 4. 4. 2019c. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/jednani-rady-dne-11--brezna-2019-172878/>

Vláda ČR. *Výbor pro sexuální menšiny* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/sexualni-mensiny/pracovni-skupina-pro-otazky-sexualnich-mensin-24225/>

Vláda ČR b. *Podnět Výboru pro sexuální menšiny k otázce práv trans osob.* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.google.com/search?q=Podn%C4%9Bt+V%C3%BDboru+pro+sexu%C3%A1ln%C3%AD+men%C5%A1iny+k+ot%C3%A1zce+pr%C3%A1v+trans+osob&oq=Podn%C4%9Bt+V%C3%BDboru+pro+sexu%C3%A1ln%C3%AD+men%C5%A1iny+k+ot%C3%A1zce+pr%C3%A1v+trans+osob+&aqs=chrome..69i57j69i59.1584j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

Vláda ČR. *Zpráva o činnosti Rady v roce 2012.* [online] 11. 9. 2013 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocnizpravy/zprava-ocinnostiradyv-roce-2012-110978/>

Vláda ČR. *Zpráva o činnosti Rady v roce 2013.* [online] 28. 7. 2014 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocnizpravy/zprava-ocinnostiradyv-roce-2013-121394/>

Vláda ČR. *Zpráva o činnosti Rady v roce 2014.* [online] 29. 5. 2015 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocnizpravy/zprava-ocinnostiradyv-roce-2014-130872/>

Vláda ČR. *Zpráva o činnosti Rady v roce 2015.* [online] 16. 6. 2016 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocnizpravy/zprava-ocinnostiradyv-roce-2015-145667/>

Vláda ČR. *Zpráva o činnosti Rady v roce 2016.* [online] 13. 6. 2018 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocnizpravy/zprava-ocinnostiradyv-roce-2016-166587/>

Vláda ČR. Zpráva o činnosti Rady v roce 2017. [online] 1. 11. 2018 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocní-zpravy/zprava-o-cinnosti-rady-v-roce-2017-169582/>

Vláda ČR. Zpráva o činnosti Rady v roce 2018. [online] 3. 6. 2019 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/cinnost-rady/vyrocní-zpravy/zprava-o-cinnosti-rady-v-roce-2018-174428/>

Zelení b. *Dlouhodobý program*. [online] [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.zeleni.cz/dlouhodobý-program/>

Zelení. *Strana zelených pro LGBT+*. [online] [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.zeleni.cz/lgbt/>

ZIKMUNDOVÁ, Helena. *ZPRÁVA O ČESKÉM TRANS ŽIVOTĚ: Co chtějí transgender lidé v České republice? Totéž, co kdekoli jinde: právo na svůj vlastní příběh* [online]. 2015 [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/zprava-o-ceskem-trans-zivote>

Zdroje Internetových článků využité pro analýzu sociální konstrukce trans osob z databáze Newton Media Search:

A2LARM.CZ. *Co zažívají při dlouhém procesu tranzice v Česku transgender osoby? Komplikace a paradoxy* [online]. 26. 9. 2020 [cit. 2021-5-3].

A2LARM.CZ. *Tolerance se skalpelem za zády* [online]. 5. 7. 2018 [cit. 2021-5-3].

AKTUALNE.CZ. *Komise zamítla Tereze změnu pohlaví kvůli jménu. Je to ponižující, říká transsexuálka* [online]. 8. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

AKTUALNE.CZ. *Menstruují jen ženy, napsala Rowlingová na Twitter. Podle kritiků byla diskriminační* [online]. 9. 6. 2020 [cit. 2021-5-3].

AKTUALNE.CZ. *Od 12 transsexuálem? Nejde o ohavnost, ale o svobodu pro lidi zakleté ve špatném těle* [online]. 30. 11. 2018b. [cit. 2021-5-3].

AKTUALNE.CZ. *Pohlaví by mělo jít úředně změnit i bez operace už od 12 let. Vnitro novelu kritizuje* [online]. 30. 11. 2018c. [cit. 2021-5-3].

AKTUALNE.CZ. *Změna pohlaví bez operace? Ombudsmanka Šabatová podpořila návrh na novelu zákona* [online]. 11. 12. 2018a. [cit. 2021-5-3].

AMNESTY.CZ. *Odmítněte nebezpečnou novelu maďarské ústavy, vyzývá Amnesty ministra Petříčka* [online]. 10. 12. 2020 [cit. 2021-5-3].

BLESK.CZ. *Jak se stala z muže ženou: Šikana i pokus o sebevraždu! Georgia (20) popsala cestu za změnou pohlaví* [online]. 20. 6. 2020 [cit. 2021-5-3].

BLESK.CZ. *Na matrice si změňte i pohlaví, chce ministerstvo. Sexuolog Zvěřina se zhroutil* [online]. 20. 6. 2018 [cit. 2021-5-3].

BLESK.CZ. *Přeoperovaná Julie: Bývala mužem, randila s ženami, má dceru. „Neměnila bych,“ říká* [online]. 11. 8. 2017 [cit. 2021-5-3].

CESKA-JUSTICE.CZ. *ČR zavádí trestný čin hanobení životního stylu třídy i podněcování nenávisli k homo, trans a asexuálům* [online]. 11. 4. 2016 [cit. 2021-5-3].

CTIDOMA.CZ. *Jsem muž, ale chci být atraktivní žena. Nikdo neovlivní, do jakého těla se narodí* [online]. 4. 6. 2018 [cit. 2021-5-3].

DENIKN.CZ. *Most is the most! Fenomenální seriál porušuje pravidla žánru – což mu možná dodává na přitažlivosti* [online]. 27. 9. 2019 [cit. 2021-5-3].

DENIKN.CZ. *TEDx vrací návštěvníky k pradávnému táborovému ohni, kde se vyprávějí příběhy* [online]. 11. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Co ti gayové vlastně ještě chtějí?* [online]. 16. 8. 2013 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Džamila Stehlíková: lékař vám slouží. Trans* lidé: dotazník vyplňujeme na chodbě* [online]. 16. 5. 2016 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Festival Mezipatra končí, boj za rovná práva pokračuje* [online]. 9. 11. 2017 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Genderové stereotypy jsou dobrý sluha, ale zlý pán* [online]. 19. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Jak se žije trans* lidem v ČR? Problémem jsou předsudky, neznalost i legislativa* [online]. 6. 9. 2019a. [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Love me Gender* [online]. 8. 3. 2017 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Vnitro nadále blokuje zrušení sterilizací trans* osob při změně pohlaví* [online]. 7. 8. 2019 [cit. 2021-5-3].

DENIKREFERENDUM.CZ. *Zákony, čeština a kulturní války* [online]. 27. 9. 2019b. [cit. 2021-5-3].

E15.CZ. *Ani muž, ani žena, ale oni jako hvězda seriálu Billions. S nebinaritou se potýká i Česko* [online]. 9. 5. 2020 [cit. 2021-5-3].

ECHO24.CZ. *Nebojte se malých diktátorů* [online]. 23. 5. 2019 [cit. 2021-5-3].

ECHOPRIME.CZ. *Američtí novináři a Havlovi zelináři* [online]. 16. 6. 2020 [cit. 2021-5-3].

EPOCHAPLUS.CZ. *Tenisová špička Navrátilová: S transgenderem ve sportu má problém* [online]. 11. 5. 2020 [cit. 2021-5-3].

EUPORTAL.CZ. *Desatero, proč je současné vnucování transgenderismu a dalších sexuálních úchylek zhoubou pro rodinu i celou lidskou společnost* [online]. 14. 6. 2020 [cit. 2021-5-3].

EUPORTAL.CZ. *Od "Evropy blbých nápadů" je nutno v zájmu sebezáchovy držet se co nejdále, a pokud bude nadále škodit, tak mimo ni - v Evropě národů, které si zachová* [online]. 18. 8. 2019 [cit. 2021-5-3].

EUPORTAL.CZ. *Ochrana pedofilie. Stát bude možná lidi zavírat i za vtipy a písničky.* [online]. 20. 4. 2016 [cit. 2021-5-3].

EUROZPRAVY.CZ. *Těhotenství u mužů? Podle experta by mohli děti rodit již velmi brzy, problémem je ale etika* [online]. 4. 11. 2017 [cit. 2021-5-3].

FINMAG.CZ. **DyckyTelina. Když seriál supluje politiku* [online]. 1. 3. 2019 [cit. 2021-5-3].

FLOWEE.CZ. *Je mi 12 a chci být kluk. Vyplatí se se změnou pohlaví neotálet?* [online]. 8. 2. 2019 [cit. 2021-5-3].

FLOWEE.CZ. *Když se chcete zorientovat v současných genderových a pohlavních identitách* [online]. 7. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

FLOWEE.CZ. *Nejen rasismus a xenofobie. Své oběti má i komunita transsexuálů* [online]. 20. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

FRESHGAYMAG.CZ. *FRESH FILM TIP: Lola* [online]. 12. 8. 2020 [cit. 2021-5-3].

GLOBE24.CZ. *Těhotenství u mužů? Podle experta by mohli děti rodit již velmi brzy, problémem je ale etika* [online]. 8. 11. 2017 [cit. 2021-5-3].

HATEFREE.CZ. *„Necítím se být ani klukem, ani holkou,“ říká nebinární Tova* [online]. 20. 4. 2020 [cit. 2021-5-3].

HATEFREE.CZ. *Homosexuální pár by za sousedy nechtělo 49% Slováků, říká aktivista* [online]. 20. 11. 2017 [cit. 2021-5-3].

CHYTRAZENA.CZ. *Nový film Tři generace v našich kinech* [online]. 21. 9. 2016 [cit. 2021-5-3].

IDNES.CZ. *Úzkost i sebevraždy. Deprese je pro LGBT velké riziko, říká psycholog* [online]. 1. 8. 2019 [cit. 2021-5-3].

IHNED.CZ. *Jiná realita Julie Hrstkové: Proč svět potřebuje třetí pohlaví* [online]. 27. 12. 2018 [cit. 2021-5-3].

IHNED.CZ. *Jiná realita Julie Hrstkové: Proč svět potřebuje třetí pohlaví* [online]. 27. 12. 2018 [cit. 2021-5-3].

KONZERVATIVNILISTY.CZ. *Když se ombudsmanka utrhne z řetězu...* [online]. 27. 6. 2019 [cit. 2021-5-3].

KONZERVATIVNINOVINY.CZ. *Knižní postřehy: Šílenství davů* [online]. 12. 2. 2020 [cit. 2021-5-3].

LIDOVKY.CZ. *Lidé s odhaleným pozadím a boa? To snižuje vážnost Prague Pride, říká gay aktivista* [online]. 11. 8. 2017 [cit. 2021-5-3].

LUI.CZ. *„Zrušme povinné lékařské testy translidí a nechme je, ať jsou, kým jsou,“ tlačí šéf britských Labouristů na premiérku* [online]. 21. 7. 2017 [cit. 2021-5-3].

LUI.CZ. *FOTO: Transgender lidé vlastními těly mění módní průmysl. Světového věhlasu dosáhla i trans-modelka z Česka* [online]. 21. 4. 2020 [cit. 2021-5-3].

LUI.CZ. *Muž v sukni vraždí ženy. Jde o další útok na trans lidi od nejslavnější TERFky světa J. K. Rowling?* [online]. 18. 9. 2020 [cit. 2021-5-3].

LUI.CZ. *Transsexuálové v Indii si mohou připsat další vítězství, jízdenky na vlak brzy nabídnou možnost pro „třetí pohlaví“* [online]. 8. 11. 2017 [cit. 2021-5-3].

MARIECLAIRE.CZ. *TRANSGENDER: Svoboda a odvaha být sám sebou* [online]. 18. 10. 2020 [cit. 2021-5-3].

MUZIVCESKU.CZ. *Jaké zkušenosti se životem v Česku mají členové transgender komunity? Jejich příběhy mapuje nový šestidílný cyklus Trans* z produkce Seznamu* [online]. 10. 9. 2020 [cit. 2021-5-3].

NAZORY.AKTUALNE.CZ. *Lze opravdu vždy určit pohlaví novorozence Pitřovou metodu - pohledem do klína?* [online]. 5. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

NOVAREPUBLIKA.CZ. *Velká starost deníku referendum: Ministerstvo vnitra trvá na změně pohlaví transexuálních osob, které chtějí změnit pohlaví* [online]. 15. 8. 2019 [cit. 2021-5-3].

NOVINKY.CZ. *Chtějí být „translidmi“, ale tělo má zůstat původní* [online]. 27. 5. 2016 [cit. 2021-5-3].

ONA.IDNES.CZ. *Nejsme rádi, když se nás lidé ptají, co máme v kalhotách, říká trans muž* [online]. 20. 2. 2019 [cit. 2021-5-3].

PARLAMENTNILISTY.CZ. *Anna Šabatová: Chceme postihovat špatné zacházení v zařízeních sociálních služeb* [online]. 18. 7. 2018 [cit. 2021-5-3].

PARLAMENTNILISTY.CZ. *Ombudsmanka: Lesby a gayové volají po manželství, společnost se na to zdá být připravená* [online]. 17. 5. 2019 [cit. 2021-5-3].

PARLAMENTNILISTY.CZ. *WHO aktualizovala po třiceti letech seznam nemocí: Transgender osoby už nejsou duševně choří lidé* [online]. 30. 5. 2019 [cit. 2021-5-3].

POLITICKE-LISTY.CZ. *Ombudsmanka: Lesby a gayové volají po manželství, společnost se na to zdá být připravená* [online]. 17. 5. 2019 [cit. 2021-5-3].

POLITICKE-LISTY.CZ. *Vaše tělo je majetek státu* [online]. 6. 11. 2018 [cit. 2021-5-3].

PRAVDIVE.EU. *Zrůdná LGBT ideologie: Stovky mladých chce své pohlaví zpět. Epidemie syfilisu na západě* [online]. 6. 10. 2019 [cit. 2021-5-3].

PROTIPROUD.CZ. *Transgenderová rozbuška pod základy civilizace: Deset ničivých vlastností revoluce. Tyranie a násilí na dětech. Šílenství vrcholí v ne-lidech. Pilíře* [online]. 26. 5. 2020 [cit. 2021-5-3].

PROTISEDI.CZ. *Daniela V.: Konečně to mám správně* [online]. 3. 11. 2017 [cit. 2021-5-3].

PROZENY.BLESK.CZ. *Můj nový rozkrok viděla první maminka. Byla nadšená, říká transgender modelka* [online]. 7. 3. 2019 [cit. 2021-5-3].

PROZENY.CZ. *Jana Valdřová: Jméno dělá člověka, dejme lidem důvěru* [online]. 17. 3. 2020 [cit. 2021-5-3].

REGIONY.IMPULS.CZ. *Šabatová podpoří sňatky gayů a leseb, chce je zařadit i do školních osnov* [online]. 17. 5. 2019 [cit. 2021-5-3].

RESPEKT.CZ. *Zpráva o českém trans životě* [online]. 23. 6. 2015 [cit. 2021-5-3].

STUDENTPOINT.CZ. *Proč je tak důležité, že si lidé na matrice budou moci změnit pohlaví jen na základě prohlášení a bez operace?* [online]. 21. 6. 2018 [cit. 2021-5-3].

SVOBODNENOVINY.EU. *Transgenderové léky jsou na prodej online za 25 liber: Britské děti mohou tajně nakupovat hormonální léky* [online]. 11. 12. 2018 [cit. 2021-5-3].

TISCALI.CZ. *Když muž rodí a žena oplodňuje* [online]. 20. 7. 2018 [cit. 2021-5-3].

TN.CZ. *Změna pohlaví bude v ČR možná i bez chirurgického zákroku* [online]. 20. 6. 2018 [cit. 2021-5-3].

ZDRAVOTNICKYDENIK.CZ. *Návrh ministerstva spravedlnosti: Lidé budou mít právo měnit pohlaví bez chirurgického zákroku* [online]. 20. 6. 2018 [cit. 2021-5-3].

ZPRAVY.IDNES.CZ. *Naděje pro trans lidi. ÚS zvažuje zrušení nutnosti operace při změně pohlaví* [online]. 13. 2. 2020 [cit. 2021-5-3].

ZPRAVY.IDNES.CZ. *Nezařazujte do nového studijního systému označení pohlaví, žádají studenti* [online]. 20. 10. 2020 [cit. 2021-5-3].

ZPRAVY.ROZHLAS.CZ. *Oficiální změna pohlaví pro transgender lidi? Bez sterilizace to podle českých zákonů nejde* [online]. 31. 3. 2017 [cit. 2021-5-3].

ZPRAVY.ROZHLAS.CZ. *'Proč mít penis, když se cítí jako žena?' Změna pohlaví je v Česku nemilosrdná, píše Politico* [online]. 20. 2. 2017 [cit. 2021-5-3].

Rozhovory s respondenty:

Téma: *Trans lidé ve veřejné politice*. Online rozhovor prostřednictvím platformy České pirátské strany. Informace dne 5. 2. 2021 poskytl poslanec Ondřej profant.

Téma: *Trans lidé ve veřejné politice*. Online rozhovor prostřednictvím platformy Zoom. Informace dne 10. 2. 2021 poskytla předsedkyně Transparent CZ Bára Soukupová.

Téma: *Trans lidé ve veřejné politice*. Online rozhovor prostřednictvím platformy Zoom. Informace dne 9. 3. 2021 poskytla Respondent_3 z oblasti sociologie genderu.

Téma: *Trans lidé ve veřejné politice*. Online rozhovor prostřednictvím platformy Zoom. Informace dne 6. 4. 2021 poskytla Respondent_4 z oblasti sociologie genderu.

Téma: *Trans lidé ve veřejné politice*. Zodpovězení otázek prostřednictvím e-mailu. Informace dne 7. 4. 2021 poskytl Respondent_5

Teze Diplomové práce

Jméno studenta/studentky: Bc. Alexandra Lacinová

Název v jazyce práce: Trans lidé jako cílová populace české veřejné politiky

Název v anglickém jazyce: Trans people as the target population of Czech public policy

Klíčová slova: Trans lidé, transsexualita, změna pohlaví, sociální konstrukce cílových populací, policy design

Klíčová slova anglicky: Trans people, transsexuality, gender reassignment, social construction of target populations, policy design

Akademický rok vypsání: 2020/2021

Jazyk práce: český

Typ práce: diplomová práce

Ústav: Katedra veřejné a sociální politiky

Vedoucí / školitel: Mgr. Eva Hejzlarová, Ph.D.

Obor práce: Veřejná a sociální politika

A) VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

V České republice žije řada LGBT osob. Jedná se o lesby, gaye, bisexuály transgender osoby. Hovoříme-li o trans osobách, máme na mysli ty osoby, „*jejichž genderová identita (prožívané pohlaví) se liší od biologického pohlaví, které jim bylo určeno po narození.*“ (Šabatová 2019:8) Důležité je také vymezit pojem pohlavní identita, který vyjadřuje „*subjektivně vnímaný pocit sounáležitosti či naopak rozporu s vlastním tělem, s jeho primárními a sekundárními pohlavními znaky, i se sociální rolí přisuzované danému pohlaví.*“ (Fifková in Weiss 2010:439)

Dle Fifkové (2008) přesný počet transsexuálních osob v populaci, jelikož ně každý vyhledá lékařskou pomoc. Transsexuální osoby mohou být MtF (male to female) či FtM (female to male). V České republice převažují transsexuální osoby FtM. Výskyt transsexuálů v populaci je odhadován na zhruba 1:1600. Před rokem 1989 dospělo ke změně pohlaví v České republice zhruba o necelou třetinu méně osob, než je tomu po roce

1989. V roce 2019 požádalo Odbornou komisi o změnu pohlaví celkem 157 osob (MZČR 2020). „V ČR dosud trans osoby nemohou dosáhnout úřední změny pohlaví (změn v příslušných správních evidencích a osobních dokladech), pokud nepodstoupí kompletní chirurgickou změnu pohlaví, včetně invazivních chirurgických zákroků spojených se sterilizací.“ (Šabatová 2019:66) Změnu tohoto předpisu podporuje i sama ombudsmanka Šabatová. Jak dodává Fifková (2008:18), „transsexuálové jsou vystaveni většímu riziku diskriminace a jejich práva nejsou z pravidla dostatečně právně zajištěna.“

Dle výzkumu Šabatové (2019), je postavení trans osob v naší společnosti horší, než postavení gayů a leseb. „Zhruba polovina LGBT+ lidí se domnívá, že lesby a gayové dnes mohou žít, jak chtějí, kdežto v případě trans lidí je to pouze třetina. Diskriminováno se za posledních pět let cítilo až 86 % trans osob, což je ve srovnání s lesbami (58 %) a gayi (33 %) podstatně více.“ (Šabatová 2019:14) Změna pohlaví se v české legislativě promítá do občanského zákoníku, zákonu o matrikách a zákonu o specifických zdravotních službách.

B) VÝZKUMNÉ CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY DIPLOMOVÉ PRÁCE

Výzkumné cíle:

Hlavním cílem práce bude identifikovat policy design ve vztahu k transgender osobám v České republice od roku 2012 do roku 2020. Dále mě bude zajímat, jaké benefity a zátěže nastavený polici design cílové populaci přináší. V neposlední řadě chci zjistit, jak jsou transgender osoby konstruovány jako cílová populace veřejné politiky v českých internetových článcích a do jaké skupiny dle TSKCP je lze zařadit.

Výzkumné otázky:

Jak vypadá policy design ve vztahu k trans osobám v České republice v období období 2012-2020 za pomoci analytického rámce TSKCP?

Jaké benefity a zátěže vyplývající z policy designu pro cílovou populaci ve zkoumaném období?

Jak jsou transgender osoby konstruovány jako cílová populace veřejné politiky v českých internetových článcích e zkoumaném období?

Do jaké skupiny dle TSKCP lze cílovou populaci zařadit?

C) TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V rámci práce využiji teoretické východisko zvané Sociální konstrukce cílových populací (SKCP), jež bylo formulováno autorkami Helen Ingram a Anne Schneider před zhruba 27 lety. Teorie odkazuje k tomu, že namísto důležitosti veřejně-politického problému je kladen důraz spíše na jeho samotné rámování a interpretaci při nastolování diskurzu a agendy (Nekola, Kohoutek, Hejzlarová 2020). „*Rámec tak přesouvá pozornost výzkumníků policy designu na příjemce navrhovaných politik a jejich obraz ve společnosti.*“ (Nekola, Kohoutek, Hejzlarová 2020: 12). Ve společnosti obecně panují stereotypní představy o různých skupinách obyvatel, které ovlivňují výběr a obsah veřejných politik, které na tyto skupiny cílí. To, jak bude veřejná politika vypadat, je tedy ovlivněno tím, jak je cílová populace sociálně konstruována na základě stereotypů a tím, jakou politickou moc (zdroje, informace, ideologie) cílová populace má (Nekola, Kohoutek, Hejzlarová 2020). „*Cílová populace představuje více či méně konkrétní skupinu lidí, jejichž chování nebo životní podmínky mají být ovlivňovány danou veřejnou politikou.*“ (Nekola, Kohoutek, Hejzlarová 2020:16).

SKCP pracuje se 4 cílovými populacemi, které se ve společnosti vyskytují: zvýhodnění, uzurpátoři, potřební, devianti. Politická moc a sociální konstrukce pak mají vliv na to, jak bude veřejná politika směrem k cílové populaci alokovat zátěže a přínosy. Přínosy jsou obecně alokovány více pro skupiny s vyšší politickou mocí (Nekola, Kohoutek, Hejzlarová 2020).

Tabulka číslo 1: Cílové populace a jejich typy

		SOCIÁLNÍ KONSTRUKCE	
VYSOKÁ		POZITIVNÍ NEGATIVNÍ	
POLITICKÁ MOC		ZVÝHODNĚNÍ (vědci, podnikatelé)	UZURPÁTOŘI (banky, tabákové firmy, některé menšiny)
NÍZKÁ		POTŘEBNÍ (nezaměstnaní, matky samoživitelky, lidé s postižením)	DEVIANTI (zločinci, drogově závislí, migranti)

Tvůrci veřejných politik jsou tedy při výběru cílové populace a tvorbě dané politiky sociálními konstrukty dle vybrané teorie ovlivnění. Ve své práci se vzhledem k teorii budu tedy zaměřovat na vztah cílové populace, kterou tvoří trans osoby a obsahu veřejné politiky, která je jim v souvislosti s trhem práce určena a to na základě sociální konstrukce a politické moci.

D) VÝZKUMNÝ PLÁN

Diplomová práce bude pojímána jako kvalitativní studie. Sekundární data budou tvořit legislativní dokumenty, proběhlé výzkumy a studie, data z internetových článků. Primární data budou tvořit polo strukturované rozhovory s respondenty. Ideální počet získaných rozhovorů s respondenty je 5. Výzkumný vzorek budou experti na dané téma z ČR. Výběr respondentů bude probíhat na základě záměrného nepravděpodobnostního výběru, v rámci něhož bude využit výběr úsudkem a výběr nabalováním (snowball sampling). Časová dotace na tvorbu práce bude 9 měsíců.

E) ZDROJE

FIFKOVÁ, Hanka a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1.

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/dokumenty/programove-prohlaseni-vyboru-66800/>

MZČR. *Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2020/06/212_2020_A.pdf

NEKOLA, Martin, Eva HEJZLAROVÁ a Jan KOHOUTEK. *Česká veřejná politika optikou teorie sociální konstrukce cílových populací*. Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4557-5.

PAVLICA, Karel a kol. *Obavy a přání trans lidí Výsledná zpráva z výzkumu realizovaného spolkem Transparent z.s. v roce 2018*. 2019. ISBN 978-80-906362-4-8.

ŠABATOVÁ, Anna. *Být LGBT+ v Česku Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti: Výzkum veřejného ochránce práv 2019* [online]. In: . Brno, 2019 [cit. 2021-01-24]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf

Úřad vlády ČR. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR* [online]. Praha, 2007 [cit. 2021-01-25]. ISBN 978-80-87041-33-8. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/CZ_analyza_web.pdf

F) ORIENTAČNÍ SEZNAM ODBORNÉ LITRATURY A EMPIRICKÝCH DAT

Literatura:

DUNNE, Peter. Transgender rights in Europe: EU and Council of Europe movements towards gender identity equality. ASHFORD, Chris a Alexander MAINE. *Research Handbook on Gender, Sexuality and the Law*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2020, s. 134-147. ISBN 9781788111157.

FIFKOVÁ, Hanka a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. První vydání. Praha: Portál 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

INGRAM, Helen, Anne SCHNEIDER a Peter DELEON. Social Construction and Policy Design. SABATIER, Paul. *Theories of the Policy Process*. 2nd ed. Boulder: Westview Press, 2007, s. 93-126. ISBN 0-8133-4359-3.

KOLÁŘOVÁ, Kateřina a kol. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu*. Praha: Slon, 2012. ISBN 978-80-7419-050-6.

NEKOLA, Martin, Eva HEJZLAROVÁ a Jan KOHOUTEK. *Česká veřejná politika optikou teorie sociální konstrukce cílových populací*. Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4557-5.

POTŮČEK, Martin a kol. *Veřejná politika*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-591-6.

SCHNEIDER, Anna a Mara SIDNEY. What is next for policy design and social construction theory? *The Policy Studies Journal*. 2009, 37(1.), 103-119. Dostupné z: doi:10.1111/j.1541-0072.2008.00298.x.

SCHNEIDER, Anne a Helen INGRAM. The Social Construction of Target Populations. *American Political Science Review*. 1993, 87(2), 334-347. Dostupné z: doi:10.2307/2939044

SCHNEIDER, Anne, Helen INGRAM a Peter DELEON. Democratic Policy Design: Social Construction of Target Population. SABATIER, Paul a Christopher WEIBLE. *Theories of the policy process*. 3rd ed. 2014, s. 105-149. ISBN 978-0-8133-4926-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VESELÝ, Arnošt a Martin NEKOLA. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Praha: Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-75-5.

WEISS, Petr a ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. 159 s. ISBN 80-7178-558-X.

Legislativní zdroje:

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

G) PŘEDBĚŽNÁ NÁPLŇ PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

The main aim of this diploma thesis is to identify policy design in relation to transgender people in the Czech Republic from 2012 to 2020. I will also be interested in what benefits and burdens set by the police design brings to the target population. Last but not least, I

want to find out how transgender people are constructed in the Czech internet media as the target population of public policy. The theory „Social Construction of Target Populations“ will be used in this thesis. Crucial part of the qualitative research will be based on analysis of public policy documents and another source of data will be interviews with at least five respondents.

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Výzkumné cíle a otázky	17
Tabulka 2: Typy cílových populací dle TSKCP.....	19
Tabulka 3: Prvky policy designu	22
Tabulka 4: Respondenti	27
Tabulka 5: Počet žádostí o změnu pohlaví v letech 2012- 2020	35
Tabulka 6: Počet pacientů s diagnózou poruchy pohlavní identity v letech 2012 – 2020 ..	36
Tabulka 7: Legislativní přehled vztahující se k trans osobám v letech 2012 – 2020	38
Tabulka 8: Index právní situace trans osob v ČR dle TGEU k roku 2020	51
Tabulka 9: Benefity a zátěže	57
Tabulka 10: Rada vlády pro lidská práva a trans problematika	61
Tabulka 11: Přehled trans organizací v ČR.....	64
Tabulka 12: Pozitivní sociální konstrukce trans osob v českých internetových člancích...	69
Tabulka 13: Negativní sociální konstrukce trans osob v českých internetových člancích..	71
Tabulka 14: Zařazení trans osob dle typologie TSKCP	76

Seznam grafů:

Graf 1: Vývoj počtu článků v letech 2012- 2020	29
Graf 2: Zdroje internetových článků	30
Graf 3: Sociální konstrukce trans osob v českých internetových člancích v letech 2012-2020	66

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Podrobná typologie cílových populací dle TSKCP	21
Obrázek 2: Přístup evropských států ke změně pohlaví	53

Seznam příloh

Příloha 1: Scénář rozhovoru (text).....	105
Příloha 2: Informovaná souhlas s účastí ve výzkumu (text).....	106
Příloha 3: Vzor potvrzení o ukončení léčby pro změnu pohlaví (obrázek).....	107
Příloha 4: Vlajka hrdosti trans (obrázek).....	108

Přílohy

Příloha 1: Scénář rozhovoru (text)

1. *Kdybyste měl/a popsat pomyslnou legislativní „krajinu“ pro trans osoby v Česku, jak by vypadala? Myslím tím zákony a vyhlášky nebo i úřady, které se trans osob nějak dotýkají...*
2. *Co si o výše popsané legislativě atd. myslíte, jaký je Váš názor na ni?*
3. *Ze současné legislativy, které zátěže/problémy pro trans osoby vyplývají (např. Související se změnou pohlaví). Snažím se obecně zjistit, co je vnímáno negativně, problematicky.*
4. *Naopak existují v současné legislativě úpravy/body, které trans osoby podporují? (např. hrazení zákroků v procesu tranzice)*
5. *Co si myslíte o navrhovaných novelách legislativy- 2018 novela občanského zákoníku a 2020 novela zákona o matrikách, které se obecně snaží o to, aby při změně pohlaví nemusela proběhnout sterilizace osoby? Myslíte si, že je to správně?*
6. *Myslíte si, že trans osobám v ČR stát poskytuje dostatečnou finanční podporu? např. související právě se změnou pohlaví, která si žádá celou řadu zdravotních zákroků a pod.*
7. *Myslíte si, že jsou trans lidé skupina, která má v ČR politickou moc? Ve smyslu, zdali se jedná o skupinu, která je politicky podporována, nějaká strana například hájí její zájmy či naopak. Jedná se o skupinu, jíž se daří prosazovat své zájmy?*
8. *Jak jsou trans lidé, podle Vás, v českém politickém prostoru vnímáni? Zlepšuje se situace?*
9. *Jakým způsobem se Vaše organizace snaží podporovat trans osoby? Daří se Vám relativně snadno prosazovat zájmy této cílové populace?*

Příloha 2: Informovaná souhlas s účastí ve výzkumu (text)

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Výzkum je prováděn na základě psaní diplomové práce. Realizátorkou výzkumu je Bc. Alexandra Lacinová. Diplomová práce vzniká v rámci studia Veřejné a sociální politiky na FSV UK v Praze. Cílem výzkumu je popsat policy design ve vztahu k trans osobám v České republice a identifikovat trans osoby jako cílovou populaci České veřejné politiky, zejména jejich zařazení v rámci zvolené teorie Sociální konstrukce cílových populací. Výzkum probíhá v období podzim 2020- jaro 2021, jedná se o kvalitativní studii. Odměna za účast ve výzkumu je pouze dobrý pocit, nelze vyplatit finanční ani věcnou odměnu. Účastník výzkumu si může sám vybrat, zdali chce zůstat v anonymitě nebo souhlasí se zveřejněním své skutečné identity. Účastník výzkumu si může sám zvolit, zdali souhlasí s nahráním rozhovoru na diktafon. Účastníkovi výzkumu bude nabídnuto zaslání práce, jakmile bude hotová.

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení: [REDACTED]

e-mail: [REDACTED]

Informace výzkumníkovi:

jméno a příjmení: Alexandra Lacinová

e-mail: 84862628@fsv.cuni.cz

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) mohu si zvolit, zdali zůstanu v anonymitě či budu souhlasit s uvedením svých skutečných údajů;
- d) mohu si zvolit, zdali umožním výzkumníkovi výzkumu nahrání rozhovoru na diktafon za účelem snadnějšího přepisu dat a využitím přímých citací, kdy nahrávka bude ihned po přepisu zničena;
- e) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- f) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytují bezúplatně.

Svým podpisem zde souhlasíte se svou účastí na tomto projektu

Dne: 16. 2. 2021

Podpis účastníka výzkumu:

Podpis výzkumníka:

[REDACTED]

Příloha 3: Vzor potvrzení o ukončení léčby pro změnu pohlaví (obrázek)

Příloha č. 6 k vyhlášce č. 207/2001 Sb.

POTVRZENÍ O UKONČENÍ LÉČBY PRO ZMĚNU POHLAVÍ

Název a sídlo poskytovatele zdravotních služeb, u kterého byla ukončena léčba pro změnu pohlaví	
Údaje o fyzické osobě, u které byla ukončena léčba pro změnu pohlaví	
Jméno, popř. jména	
Příjmení	
Rodné příjmení	
Den, měsíc a rok narození	
Místo a okres narození (u osoby, která se narodila v cizině, místo a stát)	
Rodné číslo	
Pohlaví po provedené změně	
Datum ukončení změny pohlaví	

Datum vystavení potvrzení

Razítko poskytovatele zdravotních služeb,
u kterého byla ukončena léčba pro změnu pohlaví

Jméno, příjmení a podpis oprávněné osoby“.

Zdroj: Vyhláška č. 424/2013 Sb.

Příloha 4: Vlajka hrdosti trans (obrázek)

Zdroj: ČALADI 2020